

ACQUISITION OF IMMOVABLE PROPERTY BY ALIENS IN THE TURKISH LEGAL SYSTEM

by

Dr. Sebnem AKIPEK* and Dr. Esra Gul DARDAGAN**

I. INTRODUCTION

In the economic field, real rights, especially the real rights on immovable property play a very important role. Acquiring immovable property, that is to say, having ownership of immovable property is not only an intrinsic need, but also a way for people to invest their money. Especially in countries with a high inflation rate, it is very important to make investments and not to lose the value of the investment, because of inflation. When an investment is made for immovable property, the immovable always gains value, so it is generally regarded by the economists, as one of the best ways of investment. This will be especially important for aliens in a foreign country.

Since immovable property has a real connection with sovereignty concerns, many States display reluctance in allowing aliens to acquire immovable property. In international law it is generally admitted that the States enjoy an exclusive right to regulate matters related to ownership of property by aliens within their territory. As a result, the alien has no right to demand benefit from that privilege. It can be affirmed that the States are permitted in international law to prohibit or restrict “alien ownership” of immovable. On the other hand, the States manifest more tolerance in the case of movable property. The immovable acquired by aliens is usually subject to some limitations because of public interest¹, which is also the same situation in Turkey.

Turkish Constitution states in its article 35 that *everyone*, either national or alien, has the right of ownership and succession. Despite of this provision reflecting the principle of equality, because of the close connection of immovable property ownership and sovereignty, Turkish legal rules regulating the

* Associate Professor in Civil Law, University of Ankara, Faculty of Law.

** Assistant Professor in Private International Law, University of Ankara, Faculty of Political Sciences.

¹ FUGEN SARGIN, YABANCI GERÇEK KISILERIN TURKIYE’DE TASINMAZ MAL EDINMELERI VE SINIRLI AYNI HAKLARDAN YARARLANMALARI 33-37 (1997), ANDREAS H. ROTH, THE MINIMUM STANDARD OF INTERNATIONAL LAW APPLIED TO ALIENS 161 (1949).

acquisition of the ownership on immovable property by aliens provide some important restrictions. In this article, the analysis will be focused mainly on the Turkish amendment brought in 2003 by Law no. 4916 to the Law on Land Registry, which is the most important regulation regarding our subject in Turkish Law. As it will be explained below, the amendment brought on the Law on Land Registry contributed to the decrease of the restrictions about the acquisition of immovable property by alien real persons and for the first time expressly regulated the acquisition of immovable property by alien business associations. The results of this amendment has emerged very quickly and during the ten month period following the entering into force of the amendment, in 70 different cities in Turkey 41683 immovable have been sold to foreigners coming from 64 different countries². Therefore it is necessary to examine the amendment and the changes they bring to the Turkish legal system. In this article we aim not only to highlight these new regulations and their legal aspects, but also to try to give guidance to alien real and legal persons who want to acquire immovable property in Turkey.

II. THE CONCEPTS OF IMMOVABLE PROPERTY, REAL AND LEGAL PERSONS IN TURKISH LAW

A. The Concept of Immovable Property

The concept of property is regulated by Turkish Civil Code³, although is not legally defined. But a definition of property is made in the doctrine, by using all the basic elements of a property: “A property is an inhuman material, upon which possession may be exercised and that has economic or physical dimensions”⁴. To consider an object as a property, first of all this object should be suitable for possession and it should be suitable to be taken into physical control. Secondly it should either have a physical or economic dimension. As a rule, things that belong to the human body, moral values and immaterial things are not considered property in our legal system.

Property is generally classified as movable and immovable property. This is also the classification used by the Turkish Civil Code. In the Civil Code, two separate sections on “the ownership of movable” and “the ownership of immovable” regulate the subject of “ownership”. Movables are the things that can be carried from one place to another without giving damage to them. Animals, books, chairs, cars are

² Cumhuriyet Newspaper, dated 01.06.2004.

³ Turkish Civil Code was first enacted in 1926; actually it had been adopted from Switzerland by way of reception, with some minor changes or amendments. In the mean time some amendments were also made, but the last change was at the end of December 2001. After many long discussions, the lawmaker, Turkish Grand National Assembly, enacted a new Civil Code, becoming effective on 1st January 2002. By that way a new, modern law was introduced to Turkish Legal System.

⁴ KUDRET GUVEN, GENERAL PRINCIPLES OF TURKISH LAW 66 (1996).

examples of this kind of property. Also in our legal system, some natural powers such as electricity and gas are also considered as movable property.

Immovable properties are the things that cannot be moved from place to place without damaging them. They are named in article 704 of the Civil Code as land; rights that are registered in the land registry as independent and permanent rights and the independent parts of a building that are subject to flat ownership. So there are three types of immovable property according to Turkish legal system.

Rights that are registered in the land registry as independent and permanent rights are actually servitudes. Servitude is a limited real right, which gives to its holder either the power to use or to enjoy, sometimes both, of the property. These are a type of a servitude, to which the lawmaker has granted the possibility, to be considered as an immovable property under certain conditions, bearing in mind the economical purposes. The conditions in order to register these rights in the land registry are:

1. These rights should be independent. This means that the servitude may be a real servitude or a personal servitude. Real servitudes are attached to the property and personal servitudes are attached to persons. In order to be independent, these servitudes should be attached to persons, but not strictly, meaning that they should be subject to transfer and succession. That is to say, they should not be dedicated for the use of a specific person.
2. These rights should be permanent. According to the Civil Code these rights should be considered either without a time limit or for a period of at least 30 years.
3. Lastly, the person who uses these rights and the person who has granted them should request the registry of them in the land registry.

The two most common rights, which are registered in the land registry, are the right of construction and right of spring. After being registered in the land registry, they will be considered as an immovable and the provisions concerning immovable property will be applied to them.

The third type of immovable is quite a new concept in Turkish Law. Before the Statute of Flat Ownership, the buildings were regarded as fixtures of land and it was impossible to have several separate and independent ownerships for a single building. But with the enactment of the mentioned Statute in 1965, flat owners in a building, gained the chance to have independent ownerships on their

flats. The new Civil Code also regulated the independent part of a building subject to flat ownership, as a separate immovable property.

B. The Concept of Real and Legal Persons

1. In General

Persons are subject to rights and obligations in law. In the modern legal system human beings are not the only type of person, which is taken into account. Persons are classified as real (natural) persons and legal (juristic) persons.

Personality is the status of being a person⁵. The personality of a real person starts at the moment of birth. According to article 28 of the Turkish Civil Code, though personality starts when a child is born alive and completely separated from its mother's body, in the second paragraph of the referenced article it is also stated that, a child may be subject to rights after it is conceived, on the condition of being born alive.

According to the same article, the personality of a real person normally ends at death. But if a person disappears under certain conditions, after the decision of declaration of absence rendered by the courts, he/she will also be considered as a dead person.

Sometimes human beings come together in order to achieve a common aim or a person or persons may bring his/her/their property together in order to achieve a common aim. By that way legal persons are formed, after fulfilling the formalities required by law. A legal personality also enjoys rights and duties on its own. But the capacity of a legal person is limited with the boundaries drawn by the aim of this legal person. According to Turkish Law legal persons may be classified into many different types. First of all there are public legal persons and private legal persons. Among private legal persons, the Civil Code regulates two of them and these are the societies and the foundations. The aim of the society may not be money sharing and profit making. Seven real or legal persons coming together by bringing their

⁵ GUVEN, *supra* note 3, at 29.

skill and capital may form a society. On the other hand foundations are not a group of people, but they are formed by the allocation of a fund or property for a specified aim⁶.

The other private legal person is also a group of people having a profit sharing aim. They are named as business associations and mainly regulated by the Turkish Commercial Code. There are six different types of business associations: general partnership, limited partnership, corporation, limited liability company, limited partnership in which the capital is divided into shares and cooperatives⁷.

In Turkish law, as for the capacity of legal persons, mainly the realist theory is accepted. That is to say, legal persons may enter into transactions, and acquire all kinds of property, through the actions of their organs. As a rule a legal person may do everything, which a real person may do, apart from the things those are only peculiar to human beings, such as marriage or adoption. But as mentioned above, *ultra vires* principle is applicable in Turkish Law, meaning, the capacity of a legal person is limited with the aim of the legal person. So the aim of a legal person is very important and should be stated clearly either in the by-law or articles of incorporation of this legal person.

2. Foreign Legal Persons

In principle, the nationality of legal persons is determined by the real center of management according to continental laws, whereas under Anglo-American law, the law under which the legal person is formed determines it⁸. In the Turkish legal system, the nature of a legal person, whether national or foreign, is determined by the center of management. In relation to the nationality of business associations, article 15 of the Law on Foreign Corporations and Companies in Which the Capital is Divided into Shares (LFCCDS) states that when the principle operations of a foreign business are concentrated in Turkey, this business company shall either become a business association or its activities shall be terminated. Besides this, according to article 1 of the referenced Law, in order to operate in Turkey, a foreign business association should submit a document to the Ministry of

⁶ Tuğrul Ansay: *Legal Persons, Societies and Business Associations Chapter*, in INTRODUCTION TO TURKISH LAW 95 (Tuğrul Ansay & D.Wallace, Jr. eds., 2002).

⁷ Among these business associations, a special statute, Law on Cooperatives, regulates cooperatives.

⁸ ROTH, *supra* note 1 at 37; TUGRUL ARAT, TICARET SIRKETLERININ TABIIYETI 67-68, 77-78 (1970).

Commerce, indicating that this association has been formed according to the actual legislation of the State where its center of management is located.

While determining the nature of a business association, either national or foreign, articles 155 and 300 of the Turkish Commercial Code should also be taken into consideration. Article 300 of the TCC is about corporations and it states that a corporation shall be registered to the commercial registry where its center of management is located. Since a corporation obtains legal personality at the time of its registration in the Turkish legal system, it may be concluded that corporations formed under Turkish law should have their center of management established in Turkey. It is accepted by the majority of Turkish doctrine that by virtue of articles 42, 155 and 300 of the TCC and articles 1 and 15 of the LFCCDS the criteria of center of management is taken into account while determining the national or foreign nature of the business associations⁹. As stated above, the place of formation of a business association should be identical to the place of its center of management¹⁰. Thus, according to the mentioned articles of the LFCCDS and the TCC, the business associations formed under foreign law and having their center of management abroad shall be considered as foreign business associations. In Turkish doctrine, it is stated that, the “real” center of management shall be taken into consideration, as a last evaluation, even if it is different from the center of management mentioned in the articles of incorporation of the business association¹¹.

As to the nationality of the societies, depending on article 51¹² of the Turkish Civil Code, it is accepted¹³ in principle that the place of the center of management determines whether the societies are of Turkish or foreign nationality. Though there is no specific rule determining the nationality of foundations in the Turkish Civil Code, according to article 102 of the Turkish Civil Code a foundation acquires legal personality by way of registration at the registry held by the Civil Court of First Instance located at the place of domicile of the founder. By virtue of this provision, the majority of the authors

⁹ ARAT, *supra* note 8 at 103-110; VEDAT RASIT SEVIG, TICARI SAHADA KANUNLAR IHTILAFI 195 (1958); GULOREN TEKINALP, TURK YABANCILAR HUKUKU 57, 58 (2003); AYSEL CELIKEL & GUNSELI GELGEL, YABANCILAR HUKUKU 25, 26 (2004); RONA AYBAY, VATANDAŞLIK HUKUKU 219, 220 (2003). Article 42 brings a general principle regarding all business associations and article 155 concerns only the limited partnership.

¹⁰ ARAT, *supra* note 8 at 107; TEKINALP, *supra* note 9 at 58; CELIKEL & GELGEL, *supra* note 9 at 26.

¹¹ TEKINALP, *supra* note 9 at 58; ÇELIKEL & GELGEL, *supra* note 9 at 25; ARAT, *supra* note 8 at 108.

¹² Article 51 of the Turkish Civil Code states that: “The domicile of a legal person is the center of management of this legal person, unless otherwise is stated in the by-law”.

¹³ In Turkish doctrine, by taking the aim of the article 51 of the Turkish Civil Code into consideration, “center of management” is regarded as the principle criteria in determining both the domicile and the nationality of the legal persons.

in the doctrine again use the criteria of the center of management as the determining criteria of the nationality of foundations¹⁴.

III. THE LEGISLATION RELATED WITH THE ACQUISITION OF IMMOVABLE PROPERTY BY ALIENS

A. Acquisition by Real Persons

The situation for foreign real persons acquiring immovable property is mainly regulated by article 35 of the Law on Land Registry. According to this article, real persons having foreign nationality may acquire immovable property within the frontiers of the Turkish Republic, on the condition of having reciprocity and respecting the legal restrictions.

In addition to that, the Council of Ministers has the authority to determine the situations in which this article shall not be applicable with regard to the concerns of public interest and national security. This provision enables the Council of Ministers to bring some restrictions that have not been regulated by law.

1. The Principle of Reciprocity

The most important concept brought by article 35 of the Law on Land Registry is the principle of reciprocity. According to this article the application of this principle requires that the rights granted in the foreign state to her nationals should also be granted to the Turkish nationals in the same foreign state.

Before the amendments in the Law on Land Registry, the nature of the reciprocity principle was not very clear and there had been some discussions on this issue. The determination of the basis of reciprocity, such as rule of law, international conventions or actual application, has great importance. In order to solve these discussions the Council of Ministers rendered a decision bringing priority to the

¹⁴ TEKINALP, *supra* note 9 at 58-60; ÇELIKEL & GELGEL, *supra* note 9 at 26.

actual reciprocity¹⁵. According to this decision, by taking the problems concerning application into consideration, to grant the same right to the citizens of the states that grant the right of acquisition of immovable property to the non-citizens in their legislation was found suitable. But when the Turkish citizens faced with restrictions on this issue, to apply the same limitations and restrictions to the citizens of the states that bring restrictions to Turkish citizens was preferred with regard to actual reciprocity.

In this regard the Turkish doctrine adopted with majority that, the reciprocity clause mentioned in article 35 should be conceived both in the legal and actual sense. As a result of this, there is no difference between conventional, legal and actual reciprocity, since the lawmakers have not made a choice about the source and the nature of reciprocity and mentioned only the term “reciprocity”¹⁶. Only one author and few decisions reflect the idea that the term reciprocity actually means conventional reciprocity¹⁷.

The concept of reciprocity expressed in the decision of the Council of Ministers provided legal reciprocity according to some authors, but restrictions faced by the Turkish citizens in foreign states shall be a condition subordinated to legal reciprocity¹⁸. The actual practice shall only be taken into account when a Turkish citizen complains that there is a restriction applied to him¹⁹.

The amendment in the Law on Land Registry has not changed the uncertainty regarding the nature of the principle in Art.35. But with the new provision the degree of reciprocity is clarified. This means,

¹⁵ The Council of Ministers Decision, no. 2/13394, dated 20.05.1940. For this decision see FIKRI GURZUMAR, TAPU VE KADASTRO KULLIYATI MUAMELE VE IZAHATI, Book III, Vol. IV 329-330 (1953).

¹⁶ OSMAN FAZIL BERKI, DEVLETLER HUSUSİ HUKUKU, TABİİYET VE YABANCILAR HUKUKU 195 (1966); ERDOĞAN GÖGER, YABANCILAR HUKUKU 94 (1974); YILMAZ ALTUĞ, YABANCILARIN ARAZI İKTİSABI MESELESİ 120 (1976); Hicri Fisek, *Türkiye’de Yabancıların Aynı Haklardan İstifadesi*, ANKARA HUKUK FAKULTESİ DERGİSİ 430 (1950); Sibel Ozel, *Yabancıların Türkiye’de Gayrimenkul Edinmeleri İçin Gerekli Olan Karşılıklı Sartinin Yargıtay Kararları Işığında Yorumu in Yılmaz Altug’a Armagan* 306 (2000).

¹⁷ KEMALETTİN BİRSEN, DEVLETLER HUSUSİ HUKUKU, Vol. I, 191 (1936); Court of Appeals, Second Law Circuit, no. 5496/ 13085 dated 21.12.1990. For other related decisions see SARGIN, *supra* note 1 at 72, and footnote 142.

¹⁸ In the doctrine, Sargin is of the opinion that, in the above mentioned Council of Ministers decision, instead of actual reciprocity, retaliation is regulated.: See SARGIN, *supra* note 1 at 70,71.

¹⁹ SARGIN, *supra* note 1 at 70. Comp. Ozel, *supra* note 16 at 308, 309. According to Ozel, the decision accepts that the principle of reciprocity is fulfilled in all cases where the Turkish citizens may acquire immovable property in a foreign state. That is to say, for the principle to be applied there is no need for the application of a Turkish citizen in the related foreign state.

the recognition of exactly the same rights will be taken into consideration in determining the acquisition of immovable property.

When there is no reciprocity between the citizens of a state and the Turkish Republic, according to article 35/II of the Law on Land Registry, if a citizen of this state acquires immovable property by way of statutory succession, this immovable will be liquidated and the liquidation amount will be given to this citizen. This means that, when there is no reciprocity, an alien will not be able to acquire the right of ownership on an immovable property not only by way of legal transaction, but also by way of statutory succession. In statutory succession, though the alien is not able to acquire the ownership, the liquidation amount is given to this person. In the mentioned provision the situation in case of testamentary succession is not clear. But it may be stated that the same rules should apply to the testamentary succession as well, since there is no contrary provision in the legislation²⁰.

The application of the reciprocity principle in succession is also discussible. According to the previous version of article 35, not only the right of acquisition of real right but also the succession was subject to reciprocity. That means that when the foreign state did not recognize the right of succession to the aliens with regard to immovable property, then it was also not recognized in Turkey for the citizens of this state. In this context, the Turkish High Court of Appeals has rendered some decisions mentioning that, when the right of succession was not recognized in a state, then the condition of reciprocity would not be fulfilled for the citizens of these states²¹.

In the new version of article 35, the reciprocity principle about the right of succession is not mentioned. From this point, according to us it seems that, the principle of reciprocity covers only the acquisition of ownership, so, as stated above, the alien will be able to receive succession, even if no reciprocity exists between the state and the Turkish Republic²². But, this amendment is a very recent amendment. There are no decisions rendered by the High Court of Appeals yet, so the application of the new version of article 35 is still not known.

²⁰ For the same opinion see CELIKEL & GELGEL, *supra* note 9 at 212.

²¹ Court of Appeals, Second Law Circuit, no. 3916/94, dated 08.02.1970.

²² In Statement of Reason of the Law concerning article 18 it is stated that the acquisition of immovable property of the aliens by way of statutory and testamentary succession is due to the principle of reciprocity: <<http://www.tbmm.gov.tr/sirasayi/donem22/yil01/ss198m.htm>> (29.06.2004).

2. Legal Restrictions

a. In General

Principle legal restrictions regarding the acquisition of immovable property are regulated in article 35 of the Law on Land Registry; articles 7 and 9 of the Law on Military Forbidden Zones and Security Zones and the Law on Retaliation. Some authors mention also articles 33 and 35 of the Act of Citizenship among the legal restrictions. Before the amendment stated by Law no. 4916, the original version of the Law on Land Registry and the Law on Villages provided some important limitations regarding this issue.

According to article 87 of the Law on Villages, the acquisition of ownership of immovables in village areas by alien real and legal persons was forbidden. Law no. 4916 abolished this provision in 2003. It was accepted by the doctrine and the legal and administrative practice that this restriction was only about the acquisition of “ownership” in a strict sense and thus it did not prevent the acquisition of immovable property by way of succession. According to the interpretation and application by the land registry administration, which is also approved by the majority of the authors in the doctrine²³, when an alien inherits an immovable property in a village, though he/she does not acquire the real right, this property is sold and the alien obtains the sales price. The basis for this idea and its application was the recognition of the right of succession and at the same time the denial of the acquisition of a real right on immovable property in villages.

Article 36 of the Law on Land Registry brought another restriction. With the mentioned provision, only alien real persons have the right to acquire ownership of farms that are independent of villages and the ownership of places wider than 30 ha. outside of villages, on the condition that the government grants permission. The acquisition by way of legal succession was exempted from this limitation. On the other hand, the acquisition by way of testamentary succession was subject to permission granted by the government. When the permission was not granted, the property was sold and the sales price was given to the alien real person. This provision was also abolished by the Law no.4916.

²³GULOREN TEKINALP, *TURK YABANCILAR HUKUKU* 209-210; 223 (2002-previous edition-); AYSEL CELIKEL & GELGEL, *YABANCILAR HUKUKU*, 223, 225 (2000-previous edition-); SARGIN, *supra* note 1 at 82-84.

b. *Actual Legislation*

Article 35/II of the Law on Land Registry states that the real right on immovable property located in the areas where the legal restrictions are applied and the immovable property acquired by way of statutory succession subject to the legal restrictions, may not be acquired by aliens, but the liquidation process will be in progress. This means the property will be sold and the liquidation amount will be given to the alien. Though there is no specific rule about the property acquired by way of testamentary succession, according to us the same conclusion should be reached when this property is also subject to legal restrictions.

Paragraph III of article 35 of the Law on Land Registry (as amended by Law no. 4916) states that alien real persons may only acquire the ownership of lands wider than 30 ha. only with the permission granted by the Council of Ministers. Unless the permission is granted, the places exceeding 30 ha. shall be sold and the sales price shall be given to the alien person. But in statutory succession an exception is brought by the second sentence of the mentioned paragraph. According to this, there is no need to get permission when the alien is a statutory heir, even if the immovable exceeds 30 ha. It can be concluded that with this provision, previously repealed article 36 is more or less back in force. The third sentence of article 35/III brings a rule about testamentary succession. For testamentary succession there is no exception regulated, so according to the clear wording of the provision the alien real persons may acquire the ownership of lands wider than 30 ha. only with the permission granted by the Council of Ministers.

The Law on Retaliation dated 1927 enables the government to restrict partially or totally the right of ownership and to confiscate the movables and immovables of alien real and legal persons in Turkey in the event that the State of which these persons are nationals restricts as a measure of retaliation by means of extra-ordinary and exceptional legislation the right of ownership of Turkish citizens.

On the other hand, article 7 of the Law on Military Forbidden Zones and Security Zones provides the expropriation of immovable property falling within military forbidden zones of the first degree. Only officials working there are permitted to enter and stay at these zones. Other Turkish officials may only enter and stay at these zones with the permission granted by the competent authority. Article 9 of the Law on Military Forbidden Zones and Security Zones states explicitly that in military zones of the

second degree it is also not possible for aliens to acquire the ownership of immovable property. From this provision it may also be concluded by *argumentum a fortiori* that aliens who may not acquire ownership of immovable property in the military forbidden zones of the second degree, may also not acquire the ownership of immovable property in the military forbidden zones of first degree²⁴.

Finally, the Turkish Act of Citizenship article 33, paragraph 3 provides the rule that the persons, for whom a rendered naturalization decision has been annulled²⁵, may be subject to the acts of liquidation and expulsion. The acts of liquidation and expulsion are not natural results of annulment and they are only decided when necessary. After a decision of liquidation and expulsion, the persons have to transfer their domicile and center of management abroad and to liquidate their property themselves within a period of one year. In case of omission, the National Treasury shall sell their property and they shall be expelled.

Article 35 of the Turkish Act of Citizenship states that the property of persons, from whom Turkish citizenship has been deprived, shall be liquidated by the National Treasury. Some authors assert that the ex-Turkish citizens, who have been subject to articles 33 or 35 of the Turkish Act of Citizenship, may not acquire the right of ownership on movable and immovable property in Turkey, following their liquidation²⁶.

B. Acquisition by Legal Persons

1. In General

In the Turkish legal system before the amendment of the Law on Land Registry, there was no legislation either prohibiting or permitting the acquisition of immovable property by foreign legal persons. Only according to article 87 of the Law on Villages, the acquisition of ownership of immovables in village areas by alien real and legal persons was forbidden. It was also accepted by Turkish doctrine that alien legal persons were not permitted, in general, to acquire the ownership of immovable property. The acquisition of immovable property by succession was not forbidden,

²⁴ SARGIN, *supra* note 1, at 89.

²⁵ According to article 24 of the Act of Citizenship, in case the naturalization of a person has been resulted of false declarations and hiding of important issues in front of official bodies, this act shall be annulled by the Council of Ministers, unless a five year period have not been expired starting from the act of naturalization.

²⁶ TEKINALP, *supra* note 9 at 208-209, 220;

according to the majority of the authors. But since it was impossible for alien legal persons to acquire the ownership of an immovable property, the property would have to be sold and only the sales price could be acquired by legal persons²⁷.

The amended version of article 35 of the Law on Land Registry states that alien business associations are permitted to acquire the ownership of immovable property within the limits of legal restrictions and by virtue of the principle of reciprocity. It should be mentioned that there is still no rule about legal persons in general, but the situation of business associations have been regulated by a specific provision. At this point, it should be discussed whether a conclusion could be reached that alien legal persons other than business associations are not able to acquire ownership of immovable property in Turkey. Considering the fact that the amendment of article 35 is a very recent amendment, there is still no court decision about the mentioned subject and nearly no view has been expressed explicitly by the authors of the doctrine²⁸. We believe that the lack of a specific rule in a subject does not mean that the contrary principle is accepted by the lawmaker. That is to say, the ability of the business associations to acquire the ownership of immovable property within the limits of legal restrictions and by virtue of the principle of reciprocity does not imply by *argumentum a contrario* that other alien legal persons, who are not mentioned in article 35, are not permitted to acquire the ownership of immovable property.

2. The Situation of Business Associations

As a general rule, in acquiring ownership of immovable property in Turkey, the situation of foreign business associations is exactly the same as foreign real persons, regulated by the first sentence of article 35 of the Law on Land Registry. That is to say, the acquisition depends on the principle of reciprocity and it is subject to legal restrictions. It should be emphasized that before the amendment of article 35, there was no rule regulating the situation of foreign business associations; so the new version of article 35 brings about a very important opportunity for foreign business associations. Though the criticisms about the uncertain nature of the principle of reciprocity is also valid for foreign business associations, the solutions proposed in the doctrine about foreign real persons may also be applicable to

²⁷ TEKINALP, *supra* note 23, at 214,215 (previous edition); CELIKEL & GELGEL, *supra* note 23 at 230, 231 (previous edition).

²⁸ In the Turkish doctrine, Tekinalp expresses the view that, in consideration of the new version of the article 35, it has become impossible to support the ability of the alien legal persons other than the business associations to acquire the ownership of immovable property. Even Tekinalp suggests that the acquisition by way of succession appears to be not possible: TEKINALP, *supra* note 9 at 208-209, 223.

foreign business associations²⁹. According to the exact terms of article 35, in the application of the principle of reciprocity, to acquire immovable property in the foreign country, it is essential that the rights granted to business associations having legal personality and established according to the legislation of the foreign country should also be applied to Turkish business associations³⁰. According to us, the wording of this provision is very clear. There is no difference between the application of the reciprocity concerning real persons and business associations.

The main legal restriction concerning foreign business associations in acquiring the ownership of immovable property in Turkey is also regulated by article 35. Paragraph III of article 35 of the Law on Land Registry (as amended by the Law no.4916) brings a restriction not only to foreign real persons, but also to foreign business associations as well. According to this, they may also acquire the ownership of lands wider than 30 ha. only with permission granted by the Council of Ministers. Unless permission is granted, places exceeding 30 ha. shall be sold and the sales price shall be given to those aliens who have claimed to the immovable. But as stated above, there is an exception for statutory succession concerning foreign real persons³¹. Considering the fact that generally legal persons are not regarded as statutory heirs, this exception applies only to foreign real persons, so it should not be applicable to foreign business associations³². Though as a rule the business associations may not become a statutory heir, it is always possible for them to acquire immovable property by way of testamentary succession³³. For foreign real persons, acquisition of immovable property which is wider than 30 ha. by way of testamentary succession is subject to the consent of the Council of Ministers. In this provision, the wording seems not to include foreign business associations, but considering the aim of the provision, it is not appropriate to conclude that foreign business associations are not bound with this restriction³⁴.

²⁹ See above III, A, 1.

³⁰ In the doctrine, there are only two authors who have commented on this provision. According to Tekinalp, this provision should be understood similar to the reciprocity rule about the foreign real persons. See TEKINALP, *supra* note 9 at 203; Statement of Reason of the Law, *supra* note 22. On the other hand, Celikel states that here the situation of the “foreign” business association in the foreign country should be taken into consideration in the application of the principle of reciprocity: CELIKEL, *supra* note 9 at 208.

³¹ See above III, A, 2, b.

³² TEKINALP, *supra* note 9 at 210.

³³ Comp. Statement of Reason of the Law, *supra* note 22.

³⁴ TEKINALP, *supra* note 9 at 206.

Another explicit restriction is provided by article 9 of the Law on Military Forbidden Zones and Security Zones for all aliens, including foreign real and legal persons. No doubt that this restriction is also applicable for foreign business associations. They are not allowed to acquire the ownership of immovable property in military zones of the second degree.

On the other hand, the measures that can be taken by the government with regard to the Law on Retaliation cover not only foreign real persons, but also foreign legal persons as well.

IV. THE OTHER REGULATIONS

In the Turkish legal system, there are other regulations that do not include direct and general provisions but do have some specific rules about the acquisition of immovable property by aliens in Turkey. In this context, three different regulations are mentioned below.

The Law on Promotion of Tourism has a provision in its article 8/E stating that the acquisition of immovable property by aliens in regions and centers of tourism may be exempted from the restrictive rules of the Law on Villages and the Law on Land Registry by a decision of the Council of Ministers. Since the Law on Villages has been abolished, this provision concerns actually the restrictions brought by the Law on Land Registry.

The Law on Direct Foreign Investments states in its article 3/d that business associations having legal personality which are founded or joined in Turkey by foreign investors may freely acquire immovable property in all the areas where Turkish citizens may acquire immovable property. But actually this provision does not have an exemption for foreign business associations, since business associations founded or joined in Turkey are in reality Turkish business associations and it does not matter whether or not those investors founding or joining are aliens.

The last exemption is introduced by the Law on Petroleum. By virtue of the Law on Petroleum, the license to search and exploit petroleum in Turkey is granted to business associations and private legal persons that have been established according to foreign laws carrying the characteristics of a business association. Unless there is a specific restrictive rule in other related legislation, the persons having this license may acquire ownership by way of an agreement with the owner of the private property. Besides

this rule, there is also a general restriction regarding the protection of national interests in article 12. According to this, if a foreign country has an interest and due to this, may effect the administration of a business association, this business association is not allowed to have a license and to acquire immovable property. Besides this, legal persons that are acting for or in the name of a foreign State are also subject to the mentioned restriction.

There are also some international treaties having direct or indirect specific rules in this domain. In the bilateral treaties, most of the time, the principle of reciprocity and the obligation to apply the legal rules are mentioned as a general rule. Among the international treaties, the Ankara Treaty has a specific importance. In the framework of this treaty, among the freedom of movement and establishment, freedom of acquisition of immovable property is also included³⁵.

V. CONCLUSION

Turkish Republic is considerably a young State founded in 1923 after a long lasting Independence War. Before the Independence War there was political and economical pressure applied by Western States. Therefore due to this pressure, in the codification process, the Young Republic had reflected reluctance to a certain degree, especially towards the legislation concerning aliens. This reluctance was stronger with regard to immovable property, as immovable property is considered as a part of sovereignty. The basic example that can be given is the Law on Villages dated 1924. In this Law the acquisition of immovable property by foreign real and legal persons in the village areas was completely forbidden. Following this Law, in 1934, the Law on Land Registry was enacted, which also included some other restrictions in the acquisition of immovable property by foreigners.

Starting from the end of the 1970s, the barriers in the economic and commercial fields have tended to disappear in the world, due to movement of economic liberalism. Turkey was also affected by this movement and the first wave of liberalism emerged in 1980s. The reflections of this wave had been showed in the legislation regarding aliens. Though the restrictions about aliens still continued, many exceptions were introduced into the legal system, which extenuated these restrictions. A stronger wave of liberalism, resulting from the globalization, started to be felt in Turkey with the year 2000, together

³⁵ For a detailed explanation see TEKINALP, *supra* note 9 at 223, 227.

with the harmonization efforts tied with the European Integration, contributed to the modification of much important legislation, especially those regarding aliens. Among these modifications the Law no. 4916 amending the Law on Land Registry plays an important role in the field of property law with regard to aliens. This Law abolished some of the restrictions concerning foreign real persons and also brought rules about foreign business associations.

This amendment may be evaluated as a quite successful effort in regulating a clear and precise rule aiming to lift the confusions in the application of the Law on Land Registry concerning acquisition of real right on immovable property by aliens. However, there are still some unclear points in the rule causing hesitation in both doctrine and application. Especially this unclear character is noticed regarding the nature of the principle of reciprocity and acquisition by way of succession. As the amendment is relatively recent, there are still no High Court decisions; it can be hoped that the forthcoming decisions will clarify these unclear points. But it should be emphasized that the increase in the acquisition of immovable property by aliens during the past ten months following the amendment shows us the fulfillment of the aim of the lawmaker and the impact of liberalization.

THE CRISIS IN FEDERALISM

THE CONSEQUENCES AND UNCERTAIN FUTURE OF FEDERALISM

by

Dragana Coric*

Federalism denotes a system of government in which power is divided by constitutional right between national and local units of government in regions.¹ Some define it as “a specific state structure, which results in a strictly or mostly legal concept - the federal government as a prevailing institutional set-up of territorial federalism, or as a mode of political organization that unites separate polities within an overarching political system.”²

A state that adheres to the federal system is known as a federation. Federations are compacts uniting groups on the basis of language and ethnic characteristics (as is the case with Belgium), territorially determined (as is the case with the United States) or a combination of ethnic and territorial characteristics (the case of Switzerland). However, here we must call attention to the significance of different terms, such as federalism and federation. The distinction between "federalism" and "federation," as noted by theorist King in 1982³, is an important one. Furthermore, there exist some variations in the way the mentioned difference has been drawn up. Some regard "federalism" as a normative and philosophical concept, involving the maintenance of federal principles. It is a kind of political idea, based on the equality of member states. As a normative concept, federalism may involve one of two general approaches. One is the advocacy of a pragmatic balancing of citizen preferences for (a) joint action for certain purposes and (b) self-government of the constituent units for other purposes.

"Federation" is a descriptive term referring to a particular type of institutional relationship. It is the realization of the mentioned idea, the state itself.

* Assitant at the Faculty of Law of the University of Novi Sad, Serbia and Montenegro.

¹ The definition of federalism is very much the same in most of the sources consulted while working on this paper, the differences are minor and not worth mention.

² Lidija R. Basta Fleiner: *Can Ethnic Federalism Work? Paper for the Conference "Facing Ethnic Conflicts", Bonn, Germany 14-16 December 2000*

³ Ronald L. Watts: *Federalism, federal political systems and federations, Annual Reviews Political Science, 1998, 1:117-137.*

Others hold the opinion that both these terms are descriptive. For them, "federalism" refers to a genus of political organization, which encompasses a variety of species, including federations, confederacies, associated statehoods, unions, leagues, condominiums, constitutional regionalization, and constitutional "home rule." In this case, "federation" refers to one species within the wider genus of federalism⁴. This distinction is now widely accepted, though their repercussions have proven quite different not only in theory, but also in practice.

Some modern theorists, like Watts (1994), suggest three term that need to be distinguished: federalism, federal political systems, and federations. This may solve the problem concerning the meaning of federalism and federations, as well as the federal political system, as a political state. The logic here is that here federalism can only be a normative term.⁵

This notion may be cleared up after an explanation of the differences between unitary and federal principles. The unitary principle has sovereignty resting in the nation as a whole. A government representing a unitary nation has the right to delegate powers to regional and local institutions through legislation, but the regions have no right to any of these powers. A unitary state, such as France, can be highly centralized, or it can be decentralized with a substantial degree of autonomy for provinces or communes (such as Britain or the Netherlands). The powers held by local and regional bodies have been received from above, and can be withdrawn through new central legislation, without any need for consent from the districts or provinces concerned. They have a kind of autonomy to make decisions of their own in some issues, but always having regard on the state's opinion in whole. In practice, however, it may be difficult to re-centralize a decentralized, unitary state.

On the other hand, the federal principle divides sovereignty between the constituent states and the federation as a whole.⁶ The constitution has the form of a treaty between a certain number of states, defining the division of powers between the states and the federal level. Constitutional changes cannot be made unilaterally by the federal government, but have to be accepted by the states. The principle behind a federal constitution is that each state delegates a part of its power upward, to the federal government. Respect of majority rule, during decision-making is obligatory in most of the cases, although there are situations when decisions need to be taken unanimously.

⁴ *Ibid.*

⁵ The same normative and descriptive meanings as Kelsen pointed out in his *Pure Theory of Law*.

⁶ *In Indonesia: Disentangling the Confusion about Federalism*, an editorial by Ford Foundation Program Officer Hans Antlov, Jakarta Post, June 3, 1999.

In a “loose federation” (generally termed “confederation”⁷ or “federacy”), which is the model that combines elements of both federation and confederation, the constituent states may have the right to withdraw the powers they have delegated upwards and resume complete independence. This is the case with Serbia and Montenegro, the former Federal Republic of Yugoslavia. Under the Constitutional Charter, which was adopted on February the 4th, 2003, it is possible to break away from this State Union only after a period of three years.⁸ This example shows how federalism begins to look more like confederalism, especially when it is dictated by political surroundings⁹. The possibility of becoming an international legal entity, separate from the State Union, differentiates this kind of government from both federal and confederal states, although it does retain some elements of both. It could be interpreted as a pragmatic political solution, which is supposed to be appropriate for both member states at the moment.

In recent times, the Soviet Union dissolved in 1991, and a number of former republics formed a confederation called the Commonwealth of Independent States (CIS), a weak and unstable confederation, to coordinate domestic and foreign policy. The CIS is the second multi-ethnic, former socialist country that ended up this way. Reasons are most likely the same: maintaining unity was impossible because of frequent conflicts between the dominant nation and the others; and the losing the socialist ground that was a point of gathering.

In tighter federations, separation of the constituent states cannot be done unilaterally, but has to be negotiated and accepted by all parties concerned. In confederations, the powers delegated upward are also generally limited (typically defense, treasury and foreign policy), while in federations the powers of the federal government can sometimes be even more substantial than in decentralized unitary states.

⁷ Confederation is similar to a federal system but gives less power to the central government. The loose alliances of countries or other political entities that make up a confederation seek to cooperate with one another while retaining ultimate control of their own internal policies. Unlike federal systems, confederations usually give each member nation absolute control over its citizens and territory. The central government decides only issues that affect all members of the confederation. *Federalism,* Microsoft® Encarta® Online Encyclopedia 2004 <http://encarta.msn.com> © 1997-2004

⁸ Article 60 of the Constitutional Charter. Only this kind of “loose” federalism can preserve, not Yugoslavia, but the idea of Yugoslavia, which grows pale.

⁹ «The Yugoslav federation did not have its foundation in political units of historical origin which could unite into a federation through mutual state agreements similar to those which had brought about the formation of the Swiss or American federations. The historical basis for Yugoslav federalism is completely different: on the one hand, it is made up of "nations" as ethnic groups the political creator of federalism was the communist party, which had put the resolution of the so-called national question at the center of its program and activities even during the interwar period. These two characteristics were the foundation of Yugoslav federalism until its disintegration with the breakup of the state in 1991.» It means that the complexity of an idea of federalism was here was condemned to perdition from its very start. Slobodan Samardzic :*Yugoslav Federalism - unsuccessful Model of a multinational Community*, available on <http://www.suc.org/politics/papers/history/samard.html>

According to the Norwegian political scientist Xyvind Xsterud¹⁰, the difference between a unitary and a federal state is not that one is more decentralized than the other, but that the former is decentralized through legislation, whereas the latter is decentralized by constitution. In a federation, certain matters are constitutionally delegated to local units, and the central government cannot unilaterally revoke this decentralization, as it can in a unitary state. That difference is, as one may notice, is quite subtle.

Some countries, although not formally federations, function like them - Spain, for instance, gives more powers to its autonomous communities than most federations to their constituent parts¹¹. In the 1970s, when the Basques and the Catalonians were able to capitalize on the same convergence of economic and political interests¹², Spain introduced a kind of federalism and solved the problem through a judicious combination of self-rule and shared rule. In this sort of federal system the local units of government have their own independent constitutionally guaranteed authority, without an independent foreign policy and the ability to have a standing army (without permission of the federal government). However, they remain sub-units of one all-encompassing state, despite the fact that they do not have national sovereignty and are not subjects of international law.

That difference erased the new pressures from within the federal state, now being called the “loose federation.” It became the best and only solution in cases where problems of national or religious fundamentalism are way too complex to be resolved in a unitary state.¹³ The member states cannot work and live together in the context of a unitary state. However, they can work together within a highly loose federation in which the demands of each can be met.

Federalism is usually foreign to countries that have never had a written constitution. The various nations which form the UK and the British Isles have never had a federal system, and it is only recently that devolution resulted in a sort of national assembly/parliament being established in

¹⁰ *In Indonesia: Disentangling the Confusion about Federalism*, an editorial by Ford Foundation Program Officer Hans Antlov, *Jakarta Post*, June 3, 1999

¹¹ <http://encyclopedia.thefreedictionary.com>

¹² Daniel J. Elazar: *Will Federalism Preserve Yugoslavia*, Jerusalem centre for Public Affairs.

¹³ It is recommended as a “practical option,” by Peter Galbraith in cases of Iraq and Serbia and Montenegro. Further reading: *Galbraith: Best Political Solution For Iraq Is 'Loose Federation'*, CFR Publications, available on <http://www.cfr.org/publication>

Scotland and Wales.¹⁴ A federal system devolves power both upwards and downwards, and there can be a great degree of autonomy for states within the federation

Indeed, 'states' within a federal system may themselves have their own, written constitution. The division of power varies from system to system. A will to federate -- a spirit of community, of give and take, is very important for a federation to exist. The importance of the federal system, as a political and legal arrangement, lies in its proven ability to tackle the danger of country partition into smaller entities. This danger increases when the framework of a political system designates total rule by a single party, as was the case in former socialist-communist states.¹⁵ Sometimes, even the process of democratization and the state's will to keep that process going is not enough, because the process of democratization may take a long time and may require special education for its realization. In Switzerland, for example, people concluded that federalism was its wholesome the ideal solution for them, despite the ethnic, linguistic and religious factors and social contrasts. It is exactly this sort of spirit that binds them together today.

Federation is based on a strict division of power and responsibility between national and local governments, which is often a major source of conflict. Often, such conflicts are resolved through "the system of checks and balances," which delimits the powers of federal and local governments¹⁶. "Checks and balances," or the separation of power, is based upon the philosophy of Baron de Montesquieu¹⁷. In this system the government is to be divided into three branches, each branch having particular powers. In some cases, even this mechanism is deemed inadequate, and it is in these situations that local governments may focus their efforts at secession.

Attempts to establish a federal system can have either a centralizing or decentralizing effect, depending on the initial system of government. Reality is more different than theory could ever suppose: classical federations cannot survive all conflicts of an ethnic, religious, cultural or any other nature. There are all sorts of states that exist today as specific hybrids, unrecognizable by theory.¹⁸ Loose federations, reduced nation-state sovereignty, and greater regional autonomy

¹⁴ The comment of Tony Papard, posted on <http://www.btinternet.com>. The author here searches for the right measure of federalism, necessary for the 21st century. It goes from federalism of the United States to federalism of the European Union, which is not complete because there is no monetary union.

¹⁵ Slobodan Samardzic :*Yugoslav Federalism - unsuccessful Model of a multinational Community*.....

¹⁶ This system was created in order to prevent abuses of power and to establish balance between the three branches.

¹⁷ Montesquieu: *L'esprit de loi*, Belgrade, 1956. For example, the parliament is a legislative body, which is limited by the Court's ability to declare law unconstitutional, or by veto of executive branch.

¹⁸ In the report : *Taiwan Strait IV: How an Ultimate Political Settlement Might Look*, International Crisis Group analyzes the chances of reaching a political settlement between China and Taiwan within the next ten to fifteen years.

(indeed statehood as in the former Soviet Union) seems to be the new formula.¹⁹ For example, in the United States, Australia, and the European Union federal movements were or are centralizing, either creating or extending the powers of the central government. By contrast, in Spain and post-war Germany²⁰, federal movements have been decentralizing, moving power from central authorities to local units.

Federalism was unable to fulfill its democratic goal within the framework of a political system of total rule by one party. The constitutional system of federalism did not guarantee neither basic rights and freedoms nor legally limited government during its entire existence. It depended on a monopolist party, that was the *Alpha et Omega* of the political system, with its integrative power. Some theorists think that was the crucial moment in developing federalism as an instrument of control of the monopolist party. All integrative power comes from the holder of the system, not from the system itself. The system remained blocked within the aspirations of a single-party-ideology (that was both the creator and destroyer of federalism) and true possibility of a state to work out its own lack of statehood. Those two can and must collide each time the party wants to keep federalism under its control in order to secure its political domination. The multinational structure of the state was treated as an advantage, but as a political floscula that needed to be respected, mostly for all the wrong reasons.²¹

Despite having strong national-ethnic legitimacy, the Yugoslav federation, as a very good example of a one-party-state, was never, the sum of national-ethnic states. The constitutional status as constitutive peoples of the federation was given to all of the Yugoslav nations. They had equal protection throughout the territory of Yugoslavia as members of distinct nations regardless of the protection that was given to them in their so-called mother-republics. The disintegration process began when each of them wanted to form a state of their own. The integrative function of the party

Proposed solutions are: "a) The "one country, two systems" formula, essentially a federation, with a single sovereign state but with a clear division of power between the central authority and the autonomous entity in question; b) "federacy": a very "thin" or loose federation, with the central authority's power further diluted by the autonomous entity being demilitarised according to international agreement; c) a "confederation" model, involving a union of two equal, independent sovereign states aspiring to eventual unification; and d) a "Greater Chinese Union" model, somewhere between a confederation and the "thinnest" possible federation, for which no existing terminology is quite suitable." Any other comment is quite unnecessary. Available on www.crisisweb.org

¹⁹ Christopher H. Johnson: *Coercion, Capital, and European States: AD 990-1990*. - book reviews, Journal of Social History, Fall, 1995.

²⁰ Some may call it executive federalism, because of superiority of the executive branch, due to specific development of German modern state. Gerhard Lehmbuch : *German federalism, the subsidiarity principle, and the European Union*, paper prepared for the 1st Conference on cooperative federalism, globalization and democracy Brasilia, 9-11 May 2000, available on www.ekloges.com.cy

²¹ Wrong reasons are something that every state must count on, it goes way back to Machiavelli's theory that statesmen may lie, cheat, even kill, if it is in favor of the state.

disappeared with Tito, although some say that it continued to exist in the socialist party during 1990s. The weakening of the centralizing force of the party brought about the loss of the integrative link between the federal units, so that federalism assumed an anarchoid form during the last decade.

It must be recognized as a fact of life that nation-states, in order to survive, must create close economic and political unions, and federalism of some sort seems to be the most logical outcome. The break-up of the Soviet Union and the Yugoslav federation, and the conflicts that followed ensured them that they were never supposed to be living together, and that once separate, will be able to join the European Union a lot faster. Democratic reforms are being undertaken in both states. Federal systems disappear because of the lack of a strong political concept that holds the member states together. Their own citizenry has a significant role in this process, whenever they express a will different from the existing one. From this point of view, forming a "loose federation" is sort of a shining star, the best solution for all interested parties. Whereas in France and England the emergence of the modern state with its monopoly on the exercise of legitimate power was tantamount to the gradual development of a nation state, in Germany the formation of the "modern state" preceded the formation of a German nation-state.

One of the major transformations of the postwar world has been the emergence of federalism in once highly statist Europe. The Federal Republic of Germany, Belgium and Spain have resolved many of their problems of democracy and autonomy with federal solutions within the framework of an even grander confederation, the European Community. Now that confederation is extending its protection and its conditions over Eastern Europe to shift demands for national self-determination into federalist modes, we can expect the assimilation and globalization not only the politics and the states, but the people, better-said humankind in whole.

Federalism is now generally accepted as a type of state organization for communities which have some marked characteristic of complexity, particularly so in its loose federation form. During the past two centuries, starting with the establishment of US federation, federalism has shown to be successful in realizing two basic goals of such complex societies: maintaining the unity of the common state and protecting the particularities of the smaller communities. Experience shows that the only federations which have failed, especially in last 10-15 years, are those which had socialist (communist) social and state systems. But it must be pointed out that they were also multiethnic federations in which the federal units were the national states of the leading nations (as in the case

of Russia and Yugoslavia). The federative component of these states fell apart, and led to a separation of the states themselves. New ones were created on exclusively ethnic-historic foundations. The Russian Federation and the Federal Republic of Yugoslavia (SRJ), the federative successors of the former larger federations, were fighting with their communist-socialist legacy. Processes of democratization have started, but not fast enough to set them on a firm ground. However, the worst epilogue to the breakdown of these federations occurred in the former Yugoslavia.

The successor state, Serbia and Montenegro, is a looser federation within the same borders as the former Yugoslavia.²² Its common body is the Council of Ministers which has five Ministries: Foreign Affairs; Defense; International Economic Relations; and Protection of Human and Minority Rights. Recent events suggest it may come to separation even before the three-year term expires²³. "Loose federations rarely last," observes Joost Hiltermann, a human rights expert who has followed events in Iraq.

A loose federation became the answer to the aspirations of all sides in conflict, wherever it used as an argument against the partition.²⁴ This kind of political system is accepted in the UAE (United Arab Emirates), as a loose federation of seven emirates, each with its own ruler. The pace at which local government in each emirate evolves from traditional to modern is set primarily by the ruler. The Swiss canton system is giving substantial autonomy to various groups, tribes or regions,²⁵ "but the creation of a confederation, loose federation or a partitioned nation should reduce such fears and lessen the chance of internecine conflict."²⁶ It has become a way for preserving certain nations' right to self-determination.

It is also estimated that the best solution for Iraq is a decentralized government in the form of a confederation or loose federation of states within the country. The sharing of oil revenue would be the main function of the loose federation envisioned by Gelb, Galbraith, and Peters. Galbraith posits

²² Jolyon Naegele Yugoslavia: *Country Dissolves As Kosovo Lawmakers Threaten Independence* Radio Free Europe/Radio Liberty, also Timothy Noah : *Kurd Sellout Watch, Day 421, Should we partition Iraq?*, comment available on www.msn.com. The solution is proposed by Gelb, Galbraith and Peter

²³ There are no arguments against this opinion, considering the historically, ethical and political background of this problem.

²⁴ Mickey Kaus: *WaPo For Faster Iraq Elections? Plus Sullivan wins "Brandini Award"*, comment available on www.msn.com

²⁵ Ivan Eland *After June 30: Courting disaster in Iraq*, The San Diego Union Tribune, issue of 18 June 2004., also in *Decentralized Government Could Be Best Hope for Self-Determination and True Sovereignty in Iraq*, The independent Institute

²⁶ Ibid.

"a weak presidency rotating among the republics, with [further] responsibilities limited to foreign affairs, monetary policy, and some coordination of defense policy." Peters had a more radical proposal. By all means, he says, let's try the federal solution. In practice, Peters' plan to dissolve the federation altogether may well be what Gelb's and Galbraith's plans would lead to. Accepting a three-state solution requires giving up on some aspirations. In this case they are: making Iraq a democratic nation, establishing the rule of law.

The crisis of federalism is real; it exists as a real danger, not only for the state as a whole, but for democracy and its components. We can say that human rights need a more flexible framework for their protection, but a loose federation, as very present form, is not always good solution for that. In surroundings where every group claims freedom and prosperity, it is hard to recognize which one will end up being so. It remains an unanswered question, whether federalism shall continue its mission, or shall fall apart as many states have thus far. The future of this idea, of federalism understood as statehood, as community, does not have the most positive outlook. Nevertheless, hope always remains.

HOW TO INTERPRET MARKET ECONOMY AND FREEDOM OF COMPETITION DECLARED BY THE HUNGARIAN CONSTITUTION?

by

DR TÍMEA DRINÓCZI*

Since the amendment to the Constitution in 1989 the *economic model* in Hungary is market economy. It is presented in the *Preamble* and in the Article 9 Paragraph 1 of the Hungarian Constitution. The Preamble involved the objective of the state, stating: “In order to facilitate the peaceful political transition to a constitutional state, establish a multi-party system, parliamentary democracy and social market economy, the Parliament of the Republic of Hungary hereby establishes the following text as the Constitution of the Republic of Hungary, until the country’s new Constitution is adopted.” Pursuant to Article 9, *Paragraph 1* of the fundamental law the economy of Hungary is a market economy, in which public and private property shall receive equal consideration and protection under the law. *Paragraph 2* declares, “the Republic of Hungary recognizes and sustains the right to enterprise and the freedom of competition”. It can be concluded that the Constitution itself contains the expression of social market economy, which provision is quite different from the wording of the German Grundgesetz. As the Hungarian Constitutional Court borrowed the phrase of “the Constitution beyond the declaration of market economy is *neutral as regards economic policy*” from the German Bundesverfassungsgericht, it is of high importance to examine the real characteristics of the relevant provisions of the Hungarian Constitution in the sense of constitutional law.

Nowadays the *social purpose* of state is conformity to globalisation, in which the replies to the economic challenges of globalisation and to the achievement of a high standard of social integration are also involved.¹ In the course of the examination of the connection between state and economy the positive formation of market economy, by all means, must be taken into consideration. However, the content and depth of the *role taking of the state* and the related *legal regulations* depend on the *positive – liberal, social etc. – form of market economy*. The realisation of state duties thus *demand*s a preliminary clarification of the main directions of the role taking of the state in economy.² Only the preliminary clarification of the main directions may be required, because on the one hand, the modified economic- and social policy connected to the alteration of the character of market economy will not bring about the breakdown of the state’s legal system³, on the other hand, certain principles are needed to be fixed in every state. The *state*, however will develop the concerning partial rules *in conformity with its participation*, which, in accordance with the state’s choice, may intervene to a smaller or larger extent into private relations. Anyway, *the drafting of these principles in the form of rights* – either on a constitutional or just on a legal level – is well justified. The recognition of economic rights, the safeguard of property, the provision of the conditions of the freedom of enterprise (and/or profession) and the creation and defence of the

* Junior Lecturer, Constitutional Law Department Faculty of Law and Political Science University of Pécs.

¹ See in more detail: Szigeti, Péter: A szociális jogállam követelményeinek helyzete alkotmányos berendezésünkben: jelen, múlt és jövő? [The position of the requirements of a social constitutional state in our constitutional arrangements: past, present and future?] Magyar Jog, 2001/5 p. 258

² Petrétei, József: Jogállam és hatalommegosztás [Constitutional state and separation of powers] In Válogatott fejezetek a rendszeres alkotmánytan köréből (Ed. Kiss, László), Pécs, 1996 pp. 22-23

³ Szigeti: A szociális jogállam ... [The position of the requirements...]

social security of certain social strata are all involved here. As to the field of market economy, it means: economic interests are ensured and safeguarded, inclination to investment – due to predictability and calculability – may improve, and the social duties of the state will be fulfilled. One characteristic of *mixed market economies* is the inevitable state influence on certain spheres, which cannot be left to the regulating role of market mechanism.⁴ *Economies, operating with state interference* tend to be *market economies* if the majority of economic acts are comprised by a market exchange between the independent economic units, and state redistribution plays only a secondary role.⁵ In (social) market economies⁶ in the process of regulation the state *must provide an institutional framework*, one side of which is the *separation* of the public authoritative and the economic quality of the state, and through this the guarantee of competition. The other side however is the recognition and safeguard of related economic and social rights. The fulfilment of these requirements practically denotes the creation and reservation of market economy, of free competition as its notional element, and the social role taking of the state. Fundamentally market economy involves only the recognition and prevalence of economic liberties, while social rights – different in the character of their nature – are only of secondary importance. It is well reasoned to examine below the provisions of the *Hungarian Constitution*, providing a basic normative direction on the operation of economies, on the two institutions.⁷

1. Character of market economy and the freedom of competition

a) The Constitution – according to the opinion of the Constitutional Court – beyond the declaration of market economy is *neutral as regards economic policy*⁸, which means, it is devoted to none of the models of market economy.⁹ *Social market economy* drafted in the Preamble is a *state objective* in the Republic of Hungary, from which social rights cannot be directly derived.¹⁰ *Social market economies*, however at their *development*, primarily, did not have only a social objective, but they meant the creation of a *comprehensive order*, which derived market economies into an active economic and social order, safeguarding freedom and human dignity.¹¹ In the *centre* of the image stand citizens, ready to good achievement, who want and are able to make decisions on their own faith, while *the role of the state* is restricted to the accomplishment of economic reforms, to the protection of the economically weak and to the warding off the misuse of authority.¹² Just a

⁴ E.g. education, healthcare, culture, and social sphere etc,

⁵ Interference into economy, thus may be relied in a market conform way. Kurtán, Lajos: *Piacgazdaságtan*, [The market economy] ELTE, Budapest, 2001 p.13. The purpose of state interference is the provision of an appropriate institutional framework. It corresponds to Walter Eucken's opinion, according to which the activity of state economic policy should deal with the preparation of the system and not with the direction of economic processes. Cited by Otto Schlecht: *Jólét egész Európának a piacgazdaság előretörésével*, [Welfare for whole Europe with the Pushing Ahead of Market Economy] OMIKK, 1998 p.11. To this, statutes are needed, which guarantee the freedom of individual enterprises, public order, home defence, the compliance with international treaties and which take the negative by-effects of economic activities, like for instance environmental damages into consideration direction . Arne Jon Isachsen - Carl B. Hamilton – Thorvaldur Gylfason: *Ismerjük meg a piacgazdaságot*, [Let's Become Acquainted with Market] Economy Akadémiai Publ. Budapest, 1995, p. 4

⁶ Depending on economic models the degree of state interference will also change.

⁷ The analysis of Constitutional provisions regards market economy as a central factor.

⁸ 33/1993. (05. 28.) Const. Court Decision, ABH 1993. 247. 249

⁹ 21/1994 (04. 06) Const. Court Decision, ABH 1994. 117. 119

¹⁰ One reason for the problem of interpretation is that the Constitutions of contemporary Central-European countries frequently define themselves as non-social constitutional states, but they refer just to social market economy.

¹¹ Otto Schlecht: *Jólét ... [Welfare ...]* p. 93

¹² The total effect of these factors provides the welfare to all. Dr. Fazekas, Szabolcs: *Előszó a magyar nyelvű kiadáshoz*, In: Schlecht: i.m. XII. In the Preface of his book Otto Schlecht expounds, the title deliberately resembles to Ludwig Erhard's work "Welfare to all". (Budapest, 1994. Konrad Adenauer Foundation) and to Adam Smith's work "The welfare of nations". Schlecht: *Jólét ... [Welfare ...]* XVI, Cf. Also Falusné Szikra, Katalin: *A németországi szociális piacgazdaság*, [The German Socialist Market Economy], In: *Összehasonlító gazdaságtan, Bevezetés a gazdasági rendszerek elméletébe* [In: Comparative Economics, Introduction to the Concept of Economic Systems], Aula Publ.

comment in parenthesis, one cannot forget about Art 3 paragraph 3 of the Treaty on the Constitution for Europe, which contains the expression of social market economy, moreover it disposes that the EU bases on a social market economy.

Under the interpretation of the Constitutional Court the intention to *promote the transition into social market economy* does not denote the expression of the principle of social constitutional state and it is emphasized by the fact that pursuant to Article 2, Paragraph the Republic of Hungary is an independent, democratic constitutional state. This declaration does not allude to social rights, because social security is not a condition for constitutional stateness.¹³ The interpretation of the Constitutional Court is right, albeit it lacks the traditional concept of social market economy, perceived in a politico-economic sense. Nevertheless, this type of market economy can be discerned as *a social order, the integral part of constitutional state democracy*. What democracy and constitutional state do in order to control authority, the same is done by regulations – ensured on the constitutional level -, providing guarantees of competition in the field of economy. Since in a constitutional state, individuals are essentially free and this freedom is impartible, the theory of social market economy is combined with the requirement of individual responsibility, creativity, and individual initiation.¹⁴ Social market economy is a *systematizing principle* bearing no common dogmatics, which similarly to the concept of constitutional state order, is open, tolerant and flexible; it is based on parliamentary resolutions and operates on acceptable compromises.¹⁵ The economic approach will become an opinion under constitutional law if the politico-economic freedom of state organs and the right to the free evolvement of the individuals are also connected in. Social market economy, *as an economic order* was considered much more than the simple summation of market economy and social politics.¹⁶ It was also deemed more than a simple competition, since according to their efforts, morality, honesty etc. must be involved in economic life.¹⁷

If social market economy drafted in the Preamble is regarded as a *state objective* in the decisions of the Constitutional Court, this notion is worth to be examined in its original sense – and if possible – its meaning to be utilized in constitutional law dogmatics. Social market economy *in the sense of constitutional law* thus, is an economic model, which in its economic policy is essentially *based on economic fundamental rights and on the autonomy of the personality* or at least it regards them. In economic political decisions the realisation of the principles of *security in law and democracy* and the *responsibility of legislators* must be of primary importance. *Interference concerning state performance is only secondary*, it is realised only if the above mentioned fundamental rights are not enforceable.

b) Provisions involved in Article 9 of the Constitution *concerning market economy*, the freedom of competition, the freedom of enterprise and the characteristics of forms of ownership, used without

1997, p. 233 According to this, the objective of social market economy primarily is market effectiveness and liberty, social reconciliation and connecting of liberal and Christian social sensitiveness. Schlecht: i.m. pp.12-13

¹³ 772/B/1990 Const. Court Decision, ABH 1991. 447.449

¹⁴ On the long run there can be no person to bear political rights and responsible decisions who is deprived of his economic scope of action by the central direction, but nor anybody whose decisions are economically free but he is patronized by a political state party. Schlecht: i.m. p.17 and p.108

¹⁵ However the flexibility and openness of the system is restricted to the compatibility of alterations and innovations to market economy and social justness. Dürr: The Social Market Economy in the Federal Republic of Germany, p.9. Flexibility was realized in practice as well, since possibilities provided by it were utilised by the consecutive governments. Falusné: A németországi szociális piacgazdaság, [The German Socialist Market Economy] p. 234

¹⁶ Schlecht: Jólét ... [Welfare ...] p. 93

¹⁷ Competition oriented market economy thus must be influenced by social morals so as to deserve the attributive of 'social'. In a pure, independent market economy the freedom of individuals is endangered by the excessive exploiting efforts of economic power (cartells, monopolies).Schlecht: Jólét ... [Welfare ...]. p.12 and p. 106

indicatives¹⁸ denote the rules *concerning the economic order of the* fundamental law.¹⁹ The constitutional theses of market economy is *a fact and program* of constitutional law, its preservation and protection is thus a constitutional *duty*, expressed in the recognition and support of economic competition (Article 9, Paragraph 2) and in the enforcement of certain constitutional values.²⁰ Market economy thus may be deemed as an economic order – wishing to create a social market economy – which in the sense of constitutional law is *based on an economy of a pluralist ownership structure* and which operates on the constitutionally recognised principle of the equality of ownership forms²¹ and on the freedom of enterprise and competition.²² The state may pursue various economic policies within the framework of market economy, which may shift it to the direction of a social, liberal, interfering with an indicative planning etc. market economy.²³ Theoretically it is restricted by the objective of the state referred to in the Preamble.

Thus with the entry into force of the Constitution, market economy became a fact under constitutional law and remained a program and a state duty.²⁴ *It has become a fact*, in so far as by virtue of the force of the Constitution all the rights and institutions required to the operation of market economy has become effective: the (equally protected) property, the right of enterprise and the freedom of competition etc.²⁵

As a consequence of these, market economy is not considered as a fundamental right, but pursuant to the Constitutional Court it may be deemed only as *a right safeguarded by the Constitution*. In this way Article 8, Paragraph 2²⁶ cannot be applied: allusion to the injury of market economy cannot be the ground for the unconstitutionality of the injury of any fundamental right.²⁷ More pertinent may be the drafting according to which market economy is not regarded as a right but as a constitutional principle and value.²⁸ Market economy, thus – except the connection to the basic institutions of constitutional stateness – is irrelevant for every constitutional examination.²⁹ According to the opinion of the Constitutional Court, as a consequence of this, the market may be *restricted* much more than fundamental rights, but it should not call forth the infringement of the absolute limit, which would denote the abolishment of market economy. The restriction of the

¹⁸ Market economy and its different indicatives (liberal, social, dirigist etc) refer to the conduct and economic policy of the state towards economy. The state and its indicatives (liberal, social, welfare) however, essentially point at the connections between state and society.

¹⁹ The structure well reflects the characteristics of the change of the regime, since provisions of guarantee regarding proprietary rights appear at two different places. Cf. Article 9(1) and Article 13 of the Constitution. *Értelmezett Alkotmány [Interpreted Constitution]* (Szerk. Holló, András and Balogh, Zsolt) Magyar Hivatalos Közlönykiadó, Budapest 2000, p. 159

²⁰ 21/1994 (04. 16) Const. Court Decision, ABH 1994 pp. 119-120

²¹ The constitutional thesis declaring the equal rank of public and private property is not the concretising of social market economy but it is the essential guarantee of market economy. 33/1993 (05. 28) Const. Court Decision, ABH 1993.247. 249-50. Market economy drafted in the Constitution - by virtue of the effective constitutional text – is a market economy utilizing the advantages of planning as well. 13/1990 (06. 18) Const. Court Decision, ABH 1990. It must be noted that soon after the decision has been reached the Act XL of 1990 defined market economy without this indicator. The provision entered into effect on 25. April 1990.

²² 59/1991 (11. 19) Const. Court Decision, ABH 1991. 294-295

²³ The models see: *Összehasonlító gazdaságtan [Comparative economy]* pp. 123-321. Thus market economy cannot be regarded as economic politics. Sári, János: *Alapjogok, [Fundamental Rights]* Osiris Publ. Budapest, 2001 p.196

²⁴ It can be perceived that the position of market economy as a constitutional duty and as a constitutional characteristics of economic order is similar to that of constitutional stateness. 21/1994 (04. 16) Const. Court Decision, ABH 1994.119-120

²⁵ 21/1994 (06. 16) Const. Court Decision, ABH 1994. 119-120

²⁶ By virtue of Article 8 (2) In the Republic of Hungary regulations pertaining to fundamental rights and duties are determined by law, however may not restrict the basic meaning and contents of fundamental rights.

²⁷ 21/1994 (04. 16) Const. Court Decision, ABH 1994. 119-120

²⁸ Cf. Petrétei, József: *Alkotmányjog I [Constitutional Law I]*, Dialóg Campus, Pécs 2002, p. 85 and p. 104

²⁹ The Constitutional Court refers to this statement in its Decision 1524/B/1992, ABH 1995. 655 and fol. and in 668/B/1996 Cons. Court Decision, ABH 1996. 637 and fol.

market must not be mixed up with the restriction of market economy. Nevertheless, in market economy the majority of economic acts is comprised by market exchange between the independent economic units. The possibility for this exchange is based on property and competition. Market economy, thus cannot be restricted, it is either existing or not. The governmental opinion and economic policy on certain economic components of market economy may change as long as the existence of market economy is left intact.

The *obligation of the state to protect 'institutions'*, namely the building up of the objective and institutional side of relevant fundamental rights is due to the tight connection of market economy with several fundamental rights and constitutional institutions. The right to property, the right to work (profession) and the freedom of enterprise involved in the right to the free choice of a job, the right to establish or join organizations with the objective of protecting ones economic and social interests, the right to free movement and to choose the place of residence, the prohibition of discrimination, the general personality right derived from the right of human dignity and the independence of the property of co-operations and local governments all *qualify as such fundamental rights*. From among *Constitutional values*³⁰ mention may be made of the rights to environment, to defence and to health, the equality of public and private property, the freedom of competition, state property and the ownership independence of state properties.³¹

It must also be *set as a requirement* that by virtue of Article 9, Paragraph 1 of the Constitution, the state is obliged to *ensure economic autonomy for all the subjects of economic life*.³² From this statement follows the *status negativus* character of economic rights – the right to property, right to freely choose a job (profession), right to establish organizations, etc – which is not totally accepted in legal literature.³³ The reason for this *negation* is the not functional approach towards fundamental rights. The task of economic fundamental liberties is to guarantee the vital condition of the individual, which first of all may be ensured by property. The lack of this will lead to the selection of a job, the notion of which covers all the legal activity pursued by the individual *for putting forth his free personality and for the sake of his subsistence*.³⁴ Hence the freedom of enterprise and the right to work are also involved herein. The necessity for the provision of social rights is connected into this process, where due to certain reasons – agedness, sickness, invalidity, unemployment through no fault of his own – the above mentioned rights cannot be properly practised, or the change in the marital status – widowhood, orphanage – endangers the vital conditions of the individual.³⁵

According to the opinion of the Constitutional Court the *state carries out its objection and duty* drafted in the Preamble concerning market economy, for instance when state property is given to private property³⁶, or when the government fulfils its constitutional liability based on deliberation, according to which norms of social effect must be created in reliance with the load-bearing capacity of the country.³⁷ It reflects as if the Constitutional Court did not recognize the independent group and character of economic rights.

³⁰ On constitutional values see in more detail Ádám, Antal's study on „Az Alkotmányba illő alapértékekről” [“Fundamental values befitting the Constitution”] Magyar Jog, 2002/4, p. 193 and fol.

³¹ Constitution Article 9-14, 70B, 70/C, 58, 70/A, 54, 12/1994 (04. 16) Const. Court Decision, ABH 1994. 119-120
³² 10/2001 (04. 12) Const. Court Decision, Magyar Közlöny, No. 43

³³ Contrasted view see: Halmai, Gábor-Tóth, Gábor Attila: Az emberi jogok rendszere [The system of human rights] In: Emberi Jogok, [Human Rights] (Ed. Halmai, Gábor- Tóth, Gábor Attila), Osiris Publ. 2003 p. 87

³⁴ Cf. with the special opinion of Kiss, László, Constitutional Court judge to Decision 267/B/2000.

³⁵ Cf. with Article 70/E of the Constitution.

³⁶ 1443/B/1990/4 Const. Court Decision, ABH 1991. 513. 514

³⁷ 698/B/1990 Const. Court Decision, ABH 1991. 624. 624-625

c) The direct Constitutional provision referring to *the economic policy of the state* is Article 10 of the Constitution, Paragraph 1 of which declares the property of the Republic of Hungary is national wealth and by virtue of Paragraph 2 the sphere of exclusive economic activity of the state is determined by act. Paragraph 2 may also be deemed as a constitutional guarantee concerning the free determination of a section of economic policy. From this may be drawn the conclusion that the freedom of legislators on the field of the verification of economic policy – within the framework of Article 9 of the Constitution – is extremely wide.³⁸ The state – besides stating the sphere of its exclusive economic activity – within the frameworks of the Constitution and market economy may utilize the means of nationalization, privatisation or tax policy if it they suffice for the purpose of its economic policy.³⁹ Reference to Article 9 must be interpreted in a content relation, thus the – wider sense of – constitutional definition of market economy must be taken into account. The problem, that in the Hungarian Constitution, there is no explicit references to any principle or obligation regarding i.e. the tax or budget legislation.

2. The elements of market economy in the sense of constitutional law

a) There have already been attempts in the special literature to define market economy in the sense of constitutional law, hence taking them into account; it is worth a try to verify content components. According to one view of the special literature⁴⁰ the characteristics and nature of market economy can be approached from two sides: from a statical and a dynamic side and from the point of view of the basis of market economy. The *statics of market economy* is provided by the right to property ensured in Article 13, Paragraph 1 of the Constitution, while its *dynamics* is composed of the freedom of enterprise and competition recognised in Article 9, Paragraph 2. The dynamic side presumes the statical side, since there is no enterprise without property, thus no freedom of competition may be realised. If the procurement of property, utilized for the enterprise is restricted, it will infringe not only the right to property but also the right to enterprise. This presumptive relation however does not prevail in the opposite direction, since there is property without competition and enterprise. In this way the *basis of the order of market economy* is provided by the right to property, the right to enterprise and by the freedom of enterprise deriving from it, and also by the prohibition of discrimination, because in the case of individual grievance, in the last resort, the prohibition of discrimination will afford protection.

On the ground of the structure of the Constitution and the decisions of the Constitutional Court, the content of *market economy* in the sense of constitutional law may be defined as a category in a narrower sense – considering the constitutional structure – or in a wider sense – if the general characteristics of market economy are taken as the starting point.⁴¹ *In the narrower determination* of market economy essential content elements are the equality to public and private property, and their equal protection, the freedom of enterprise and competition and the freedom of contract, because without them market economy would not exist. Nevertheless, this notion is required to be entrenched with certain elements of guarantee. Material elements hence involve the prohibition of discrimination and the right to property and they together provide market economy in a *wider* sense of. The notion of market economy in a general sense – thus not in a legal sense – would not include the rule concerning public and private property, but the approach based on constitutional law requires the regard of the text of the Constitution as a starting point.

³⁸ 33/1993 (05. 28) Const. Court decision, ABH 1993. 247. 249-250

³⁹ For the system and process purposes of economic policy see in more detail: Mach, Péter: Fejezetek a Gazdaságpolitika tárgy tanulmányozásához [Chapters to the study of Economic Policy] Pécs (manuscript) 2001

⁴⁰ Vörö, Imre: A gazdasági jogalkotás és az Alkotmánybíróság [Economic Legislation and the Constitutional Court] In: Alkotmánybíráskodás 1993, UNIO 1993 p. 250 and fol.

⁴¹ Cf. Arne Jon Isachsen – Carl. B.Hamilto – Thorvaldur Gylfason: Ismerjük... [Let's ...], Akadémiai Publ. Budapest, 1995, Kurtán, Lajos: Piacgazdaságtan, [Market Economy] ELTE Budapest, 2001

b) According to the opinion of the Constitutional Court *the equality and equal protection of public and private property* may not be interpreted independently, the *genuine content* of it is given by the provisions of the Constitution, referring to the right to property as a fundamental right.⁴² In Article 13 of the Constitution, however the Republic of Hungary ensures the right to property. The second thesis of Article 9, Paragraph 1 does not denote the differentiation of ownership forms but the protection of property, independent of any form, hence it drafts the thesis of equal protection of the law of Article 70/A, Paragraph 1 of the Constitution.⁴³ The differentiation of public and private property in Article 9 thus *cannot be regarded as a list of ownership forms*, into which any ownership form should be involved for the sake of constitutional protection.⁴⁴ Article 9, Paragraph 1 cited above however stands in a *conditional relation* with Article 13. If the Republic of Hungary did not ensure the right to property it would be no use speaking about the equality of public and private property. Without this provision, there would be no actual guarantee for the exemption of discrimination, since Article 70/A prohibits only discrimination between persons,⁴⁵ while Article 9, Paragraph 1 verifies the prohibition of discrimination concerning ownership forms.⁴⁶ The above-mentioned Constitutional Court opinion is based on the same principles, according to which Article 9, Paragraph 1 of the Constitution (the equality of market economy and that of private and public property) is the expounding of the thesis of equality concerning the right to property in Article 70/A of the Constitution.⁴⁷ Hence constitutional provisions connected to market economy *draft the prohibition of discrimination* – on the level of the special – *concerning economic life* as well. The related problems are judged by the method applied for Article 70/A of the Constitution.⁴⁸ The *right to property* ensured under Article 13, Paragraph 1 of the Constitution thus, may be regarded as the statics of market economy resting upon private property, and as that it is *one of the most significant economic fundamental rights*.⁴⁹ This constitutional provision ensures the right to property without any sort of discrimination, which is supplemented with another constitutional provision: the prohibition of *sui generis discrimination*, drafted in Article 9, Paragraph 1. The significance of this provision is that it *does not exclude* different regulation in compliance with the difference between

⁴² értelmezett Alkotmány [Interpreted Constitution] p. 159

⁴³ 21/1990 (10. 4) Const. Court Decision, ABH 1990, 54/1992 (10. 29) Const Court Decision, ABH 1992. 271. 273, 73/1992 (12. 28) Const. Court Decision, ABH1992. 306. 307. By virtue of Article 70/A (1) of the Constitution the Republic of Hungary shall respect the human rights and civil rights of all persons in the country without discrimination on the basis of race, color, gender, language, religion, political or other opinion, national or social origins, financial situation, birth or on any other grounds whatsoever. The different Constitutional Court decisions extended the fundamental law subjectivity-at law of natural persons, with certain limitations, to legal persons as well.

⁴⁴ That was the reason why the Constitutional Court stated Article 13 (1) and 12 (1) are to be interpreted that the Republic of Hungary ensures the right to property, in this way also the right of agricultural co.operations to the agricultural land they possess. 21/1990 (10. 4) Const, Court Decision, ABH 1990, and Interpreted Constitution pp.159-160

⁴⁵ Cf. Vörös A gazdasági jogalkotás ... [Economic Legislation and ...] pp. 248-249, 7/1991 (02. 28) Const. Court Decision, 29/1991 (06. 3) Const Court Decision, ABH 1991. 101, 1441/B/1990/2 Const. Court Decision, ABH 1991.510-511

⁴⁶ See the opposite opinion: 21/1990 (10. 4) Const. Court Decision, ABH 1990. Pursuant to the decision there is no connection between Article 9 (1) and Article 13, the latter drafts the right to property without the difference made in Article 9. Vörös, Imre had the same opinion, who could not find correlation between the two provisions, since Article 9 (1) involves no direction towards the protection of property. Vörös, Imre: A tulajdonhoz való jog az Alkotmányban, [Rights to property in the Constitution] Acta Humana 1995. No. 18-19, p. 161

⁴⁷ 21/1990 (10. 4) Const. Court Decision, ABH 1990. The two above statements of the Constitutional Court compared, which however are involved in two consecutive paragraphs, it can be verified, that the Body contradicted itself. Later on this contradiction is resolved by the recognition of the connection between the two provisions. See: 33/1993 (05. 28) Const. Court Decision, ABH 1993. 247. 250

⁴⁸ 21/1990 (10. 4) Const. Court Decision, ABH 1990, 39/1992 (07. 16) Const Court Decision, ABH 1992. 238. The regulation of the extension and intensity of protection according to the subject of property qualifies a discrimination between persons. 59/1992 (11. 6) Const. Court Decision, ABH 1992. 271. 273

⁴⁹ According to other views right to property, neither because of the history of its development, nor due to its content, may be listed among economic rights. See: Halmai, Gábor – Tóth, Gábor Attila: Az emberi jogok rendszere, [The system of human rights] p. 87

public and private property, but *prohibits* regulation, which would realize the unilateral privilege of state property.⁵⁰

c) Between the right to property and the equality and equal protection of ownership forms there is *a connection, different from the above*, which may give more reasons for the fact why this term was put within close range to the constitutional provision ensuring market economy. In order to give a determination we must go back to the total revision of the Constitution. In the Hungarian Constitution amended during the change of the regime economic rights and principles and material elements related to market economy were involved and amended in two phases.⁵¹ From this point of view it is important that the equality and equal protection of private property was drafted in 1989.⁵² The concerning *justification* of the constitutional provision emphasized the change of respect, constitutional appearance and protection of ownership forms pertain to the economic change of the structure. It clearly shows that the authority amending the Constitution *preferred the establishment of one of the conditions of guarantee of market economy based on private property*⁵³, namely ensured the unilateral privilege should not be accomplished any more.⁵⁴ However, that time no mention is made of the constitutional guarantee of the right to property, this is stated just in the amendment of the Constitution in 1990. The justification only mentions that the rule declaring the right to property complements a long-standing requirement for a provision declaring the right to property. Thus property may not be defined merely as a subjective right but as private property it may be determined as an institution of market economy and through this that of the institution of the modern democratic state. The fundamental – although not exclusive – institution of the order of property however is private property.⁵⁵ The basis of the notion of this right as an ‘institution’ is created by the right of individuals to property ensured under Article 13, Paragraph 1, and the equality of public and private property and their equal protection, pursuant to Article 9, Paragraph 1 of the Constitution. The significance of the latter – in this interpretation – is not only the prohibition of discrimination between ownership forms but also – due to the common regulation with market economy – a rule determining the basis of ownership order.⁵⁶

⁵⁰ Cf. Vörös: A gazdasági jogalkotás... [Economic Legislation and ...] pp. 251-252

⁵¹ These two most significant amendments are Act XXXI of 1989 and Act LX of 1990. None of the versions of the socialist Constitution ensured the right to private property or to property. Instead, Article 4 (1) of the fundamental law, promulgated on 20. August 1949 provided that means of production may be privately owned as well. That Constitution recognized and protected only property obtained through work, and in Article 7 (1) besides recognition, also provided the right of working peasants to land. As a restriction to property and related private initiatives it stated that they must not injure the interest of the public. Socialist ‘property protection’ in 1972 was related to personal property and it was declared in Article 11. The amendment partly preserved the above mentioned restriction, but set it just after the economically useful activity of small-scale producers, as the last sentence of Article 12.

⁵² The declaration of the characteristics of proprietary forms in such a shape directly after the verification of market economy, is the characteristic feature of constitutionalising in the process of the change of the regime. (Nevertheless, pursuant to Article 42 of the Italian Constitution, property involves private and public property.) The expounding of the topic of economic subject see: Arne Jon Isachsen – Carl B. Hamilton – Thorvaldur Gylfason: *Ismerjük meg a piacgazdaságot*, (Let’s ...) Akadémiai Publ. Budapest, 1995, Kurtán, Lajos: *Piacgazdaságtan*, [Market Economy] ELTE Budapest, 2001

⁵³ This statement is proved also by the Constitutional Court, when referring to the fact, the constitutional thesis declaring the equality of public and private property must be accepted as the major guarantee of market economy. 33/1993 (05. 28) Const. Court Decision, ABH 1993.247. 249-250

⁵⁴ This provision was considered in the same way by the Constitutional Court, since it stated, this principle of law declares the previously negated equality of public and private property. However this provision does not verify that the loading of state property in a certain way would injure the constitutional principle of the equal protection of public and private property. 15/1993 (03. 12) Const. Court decision, ABH 1992. 112. 125

⁵⁵ Cf. Vörös: A tulajdonhoz való jog... [Right to Property ...] Acta Humana, p.156 and p. 160

⁵⁶ Since the constitutional representation of ownership forms is historically determined, the involvement of this provision in the new Constitution would be taken into account. If the constitutionalizing authority still regards the equality and equal protection of public and private property as part of the new fundamental law, its place must be cautiously selected: if for the equality of proprietary forms the above determination is accepted, the present situation may prevail, but the provision may also be set among state duties, or in the part of the fundamental law, in which the right to property is declared.

d) A *common characteristic* of the freedom of enterprise and competition is that they are qualified as constitutional principles.⁵⁷ The second similarity is that the general thesis of the right to enterprise and freedom of competition stated in Article 9, Paragraph 2 of the Constitution must also be referred to the right to property.⁵⁸ Their third common characteristic is that both qualify as the dynamic side of market economy. Because of the suppositional relation between the right to property, enterprise and the freedom of competition, it must be also verified that Article 9, Paragraph 2 of the Constitution has a dual meaning: it denotes the provision for the possibility to become an entrepreneur, and through a partial element of the right to property – through obtaining property – the constitutional right concerning the obtainment of means required to enterprise.⁵⁹ Nevertheless, the letter may be connected to the practice of the enterprise.

The *freedom of enterprise*, however – in opposition with the freedom of competition – is a fundamental right. The right to enterprise is an aspect of constitutional fundamental right to the free choice of a job, a side *ensuring* the fundamental – thus *subjective – right* which provides the possibility to become an entrepreneur, namely the free choice of enterprise. At the same time, its side recognized not as a fundamental, only a *constitutional right* is the right to the free practice of enterprise, not qualified as a subjective law. The constitutional restriction of the fundamental right to enterprise is determined by the fundamental law (Article 10, Paragraph 2) itself.⁶⁰ Hence this provision must be regarded as one, which the fundamental law of enterprise does not cover, since this paragraph takes such a sphere from Article 9, Paragraph 2, under which the right to enterprise and the freedom of competition cannot notionally be interpreted. If the right to enterprise, as the dynamic side of market economy is *injured*, it will lead to a dual consequence. On the one hand, it will restrict the number of participants in the economic competition, and through this, will injure the individual competing freedom and the freedom of enterprise of the participants of the competition. The injury of the freedom of enterprising competition, on the other hand, with the restriction of the participants in the economic competition, will restrict the competition in general as well, which offends the thesis of the Constitution declaring market economy. In the case of an individual legal injury, due to the constitutional character of the freedom of competition, it may not be effectively referred to, if the persons are discriminated without reason, Article 70/A – the prohibition of discrimination – may be applied as a final resort.⁶¹ In both cases mentioned above, if the subjective legal side of the right to enterprise is injured, the fundamental law protection is given, which may be affirmed by the prohibition of discrimination. If the constitutional right to enterprise – namely the restriction of the practice of enterprise – is infringed, the problem is more complicated, since in that case even the material content may be restricted. The question may arise, what makes the limits of state interference. The possibility elaborated by the Constitutional Court may be applied as a solution: since the right to enterprise prevails in a certain market economy, the generally accepted limits of the given market economy provides the limits of the constitutional right concerning the practice of the enterprise. Nevertheless, the obligation that state should not set up unnecessary and unreasonable limits against the (further) practice of the enterprise must also be mentioned.⁶²

e) *Market economy* involves the freedom of competition and vice versa. However, an essential value of social and economic order, based on market economy is the putting forth and protection of

⁵⁷ 59/1991 (11. 19) Const. Court Decision, ABH 1991. 294-295

⁵⁸ 21/1990 (10. 4) Const. Court Decision, ABH 1990, 39/1992 (07. 16) Const. Court Decision, ABH 1992.238

⁵⁹ Vörös: Gazdasági jogalkotás és ...[Economic Legislation and ...] p. 256 and p. 259

⁶⁰ The sphere of exclusive property and exclusive economic activity of the state is determined by law.

⁶¹ Cf. Vörös: i.m. p. 256 and p. 259

⁶² Cf. The special opinion of Kiss, László Constitutional Court judge on 267/B/2000 Const. Court Decision. Decisions of the Constitutional Court 2002. No. 11 658, 664 and fol. In a concrete case - in connection with the membership in the Chamber – the subjective limit restricting the right to job may become objective, which is an unacceptable limit against the right to the practice of a job.

economic competition.⁶³ This close *connection* is shown, on the one hand by the fact that the recognition and support of the freedom of competition by the state require the establishment of the objective, 'institutional' side of fundamental rights needed to market economy.⁶⁴ Free competition is realised primarily through the enforcement and protection of these fundamental rights, which – similarly to market economy – has no distinct constitutional measure.⁶⁵ The correspondence, on the other hand denotes that both qualify as values. The *freedom of competition* may be considered a *state duty*, providing the content element, and at the same time the condition for market economy, which, among others is marked out for the *promotion* of the effective enforcement of the fundamental right to enterprise and to the free choice of a job.⁶⁶ The difference between market economy and the freedom of competition is the fact that the restriction of the latter may be realised for itself, while market economy can be restricted to its utmost limits.⁶⁷ The state restricts competition, among certain conditions – just for the survival of competition – within boundaries.⁶⁸ Regulation however must be made on the appropriate regulative level and must not realize discrimination.⁶⁹

As a consequence of this, competition discerned in the sense of constitutional law denotes a category different from competition policy and wider than the law of competition. States realizing market economy with the means of competition policy and competition law *shape their economic policy deliberately*, so as to enforce competition within circumstances, in which the interest of participants is to cease this competition.⁷⁰ Competition policy involves all the policies, means, institutional orders and considerations through which the state wants to influence the relations of the competition⁷¹, namely which are drafted and utilized for the sake of public authority so as to promote the prevalence of three public functions of honest competition in the majority of economy.⁷² Thus the notion of competition policy is fairly wide and it has an overlap with several other special policies, like for instance trade policy. So as to create competition, trade limits concerning entering into the market are ceased, and new spheres open before private economy. In the field of natural monopolies and exclusive rights the enforcement of the function of competition is realised through a complex regulation.⁷³ The state must protect partly, honest competition, partly competition as an institution, which is accomplished by the means of *competition law*. In its framework the state fights against enterprise conducts restricting competition, prohibits the abuse of superiority and controls processes of concentration. In a wider sense competition law involves the regulation of state aids as well.⁷⁴

The state can fulfil this duty thoroughly only if in the competition sphere – in one of the essential sectors of market economy – it consistently separates its quality of public authority and ownership

⁶³ 19/1991 (04. 23) Const. Court Decision, ABH 1991. 402

⁶⁴ 21/1994 (04. 16) Const. Court Decision, ABH 1994. 120, 59/1995 (10. 6) Const. Court Decision, ABH 1995. 297-298

⁶⁵ 21/1994 (04. 16) Const. Court Decision, ABH 1994. 120, 1105/B/0993 Const. Court Decision, ABH 1994. 640

⁶⁶ 21/1994 (06. 16) Const. Court Decision, ABH 1994. 120, 1105/B/0993 Const. Court Decision, ABH 1994. 640

⁶⁷ 818/B/1997 Const. Court Decision, ABH 1998. 761

⁶⁸ The state, in the case of appropriate constitutional reasons, is entitled to restrict economic competition. 31/1994 (06. 2) Const. Court Decision, ABH 1994. 170

⁶⁹ Discrimination through economic competition, and within this, through the distortion of equal chances injures the freedom of economic competition. 31/1994 (06. 2) Const. Court Decision, ABH 1994. 170

⁷⁰ Boytha, Györgyné: A versenypolitika-versenyjog néhány időszerű kérdése [Some topical questions of competition-policy-competition law] Európa 2002. December 2001, p. 38

⁷¹ Boytha, Györgyné: A versenypolitika-versenyjog ... [Some topical questions of ...] p. 38.

⁷² Honest competition increases effectiveness, promotes the allocation of investments for the sake of the fulfilment of demand and develops the potential maximum of social welfare. Vissi, Ferenc: A versenytörvény módosításának gazdaságpolitikai háttere [The economic-political background of the amendment of competition law] Gazdaság és Jog, 1996 No. 7-8 p. 15

⁷³ Vissi: A versenytörvény ... [The economic-political background ...] p. 15.

⁷⁴ The competition law of the EC uses this notion in a wider sense. See: Boytha, Györgyné: A versenypolitika-versenyjog ... [Some topical questions of ...] And see also p. 38 and 46, cf. Vissi: A versenytörvény ... [The economic-political background ...]

and the sphere of state administration and entrepreneur-economics.⁷⁵ The state, in this respect, must try to separate its rights and obligations as the subject of economy and the public authoritative rights, which are the means of state influence. One section of the competition is comprised by the activity of business organizations; from which follows that company law fundamentally must be sector-neutral. The state appears here as a participant of economy and not as an organization exercising a function of public authority.⁷⁶

f) The *freedom of contract*, although expressis verbis it is not involved in the Constitution, is determined as a constitutional right.⁷⁷ The notion of the freedom of contract generally has a dual meaning: as a *definition of classical civil law and constitutional law*. The freedom of contract in the sense of constitutional law is an institution, the concrete form of appearance of which depends on the extension and intensity of state interference. Hence the freedom of contract as a classical notion of civil law cannot exist in the constitutional law.⁷⁸

3. Market economy and the state

a) The state obligation to protect ‘institutions’ in the respect of fundamental rights *cannot be applied directly* on the protection of market economy, since market economy does not qualify as a fundamental right. Since however, the Constitution provides on it, it bears the protection of the Constitutional Court. As a *state duty*, the state is obliged to maintain and protect market economy and to promote the situation deserving the indicator ‘social’. This protection is based on the obligation of the state to respect several fundamental rights connected to market economy.

The state can fulfil this *obligation of protection in several ways*: by the application of a *competition policy* suitable for market economy, by the means of *competition law*, by the provision of the effective *enforcement of fundamental rights* and finally – connected to the previous ones – by the *means of criminal law*. The latter is reasoned by the fact that – although economic problems must not be solved by criminal means – even market economy is threatened by infringements, which require the means of criminal law. *Money laundering*, for instance undermines market economy, since it creates a dishonest competition between honest entrepreneurs and entrepreneurs having underworld connections. With *the encroachment of confidential information* an offender may obtain unjust advantages, and in his purchase or sale he can manipulate the prices of demand and supply.⁷⁹

b) State *interference* in economy and regulation is admissible, since without this the government could not maintain free competition, and market economy could not accomplish the selected economic policy. Fields in which market regulation is not effected would be left unregulated and intact. In mixed economies the restriction of the market must serve the *maintenance of a free market*. *The problem* on the one hand is that there is no constitutional criterion when the purpose turns on its reverse side; on the other hand according to the given economic policy the ideal market freedom is different. A concerning legislative idea cannot be substituted with that of the protector’s

⁷⁵ 59/1990 (11. 19) Const. Court Decision, ABH 1991. 254. 255, in connection with the privileged situation of state property in the private sphere see: 59/1992 (11. 6) Const Court Decision, ABH 1992. 271. 273, in relation to the position of the state as a participant in economy see: 33/1993 (05. 28) Const. Court Decision, ABH 247. 254, on the historical development and characteristics of subjectivity of the state see: the study of Kecskés, László: Polgári jogi tanulmányok, [Studies on Civil Law] Pécs 1995, 176 and fol.

⁷⁶ No differentiation is reasoned, which will strengthen the legal position of the state, and the provision of state authority provided in one of the most important forms of company (in public company) is made possible. 59/1991 (11. 19) Const. Court Decision, abh 1991. 294-295

⁷⁷ 61/1993 (11. 29) Const. Court Decision, ABH 1993. 358. 361

⁷⁸ The reason for this see in historical development. In contract law – especially in labour law – there are enforcing rules protecting the weak, limitations against infringements of contractual freedom and public interference in the content of contracts. Lábady, Tamás: A magyar magánjog [Hungarian private law] Osiris, p. 41

⁷⁹ Kertész, Imre: Piacgazdaság és gazdasági bűnözés [Market economy and economic crime] p. 35, p. 38 and pp.39-40

of the Constitution.⁸⁰ The subsequent governments in different economic circumstances freely shape their economic policy, and freely liberalize or increase the severity of control.⁸¹ Its utmost limit is the obvious collapse of market economy.⁸² Hence state interference may be the limit of market economy, which can be outlined by the limits set against state interference.

c) State interference into market economy and market relations is *not prohibited by law*, because neither the prohibition nor the extension of interference may be deduced from the neutral Constitution.⁸³ Nevertheless, interference has its limits,⁸⁴ which according to their character – negative and positive limit – may be divided into two main groups. The mere question is, whether these limits are appropriate.

The *negative limit* determines a certain obligation of abstention in the field of economy in general. The critical extension of state interference can be verified exclusively in an abstract sense, limited only to extreme cases, the infringement of which is unconstitutional.⁸⁵

The negative limits set against state interference are the following:

- State interference, on the one hand, must not injure market economy itself. It must be interpreted in a narrow sense: interference, which *notionally would exclude the existence of market economy*, is prohibited. General nationalization and strict command economy would qualify as that.

- The state, on the other hand, in the course of regulation must not disregard *the actual relations of market economy*, and *must not regulate discretionally or in bad faith*.⁸⁶

- The restriction of the market *must not infringe a fundamental right*.⁸⁷ Since the above listed fundamental rights and constitutional institutions related to market economy also prevail within market economy, *their extreme limits may also be regarded as the limits of market economy*.⁸⁸

The *positive limit* of state interference is interference into the relations of the market, which primarily due to fundamental rights and constitutional interests is totally independent of market economy – for instance it comes about because of the reasons of environment protection, health care or home defence.⁸⁹ It is positive, since interference is made possible for their sake but it is a limit because the interfering conduct cannot reach the degree surpassing the degree of the provision of fundamental rights or constitutional interests, or it collides into the negative limits of market economy.

*

*

*

On the ground of the facts expounded above it can be seen that the content and limits of *relevant fundamental rights would require* interpretation and drafting on a constitutional level. The most appropriate for the accomplishment of this task would be the *new Constitution*, nevertheless – taking the present political relations into consideration – it is quite improbable.

⁸⁰ The Constitutional Court may enforce its own opinion in the respect what makes market economy totally impossible. 21/1994 (04. 16) Const. Court Decision, ABH 1994. 119-120

⁸¹ Sf. Összehasonlító gazdaságtan, Bevezetés a gazdasági rendszerek elméletébe, [In: Comparative Economics, Introduction to the Concept of Economic Systems] Aula Publ. 1997

⁸² Cf. 21/1994 (06. 16) Const. Court Decision, ABH 1994. 119-120

⁸³ 33/1993 (05. 28) Const. Court Decision, ABH 1993. 249-250

⁸⁴ 21/1994 (04. 16) Const. Court Decision, ABH 1994. 119-120

⁸⁵ i.e.

⁸⁶ The problem related to this is caused by the fact the abuse with legislative power is not elaborated in the Hungarian constitutional law.

⁸⁷ Cf. 21/1994 (04. 16) Const. Court Decision, ABH 1994. 120, 31/1998 (06. 25) Const. Court Decision, ABH 1998. 247, 249-250

⁸⁸ 21/1994 (04. 16) Const. Court Decision, ABH 1994. 119-120. All this does not exclude that market economy as a constitutional duty should play a role in in the constitutional regard of the abolishment of institutions having survived from the previous regime. (See e.g.: cases of compensation.)

⁸⁹ 21/1994 (04. 16) Const. Court Decision, ABH 1994. 119-120

Some interpretative *problem* might be caused by the lack of constitutional provisions. An *international outlook* however would prove that other constitutions have a far wider regulation of elements belonging to the field of the economic constitution: the economic basic rights are discussed *in much more detail* in a distinct chapter, a detailed provision is given on the acceptance of the budget and a distinct chapter is provided for the “financial constitution”.⁹⁰

The *structure of the Constitution* does not correspond to modern expectations, which require the unity and conceptional character of the regulation of the fundamental rights. The brief and bulk constitutional regulation of the basic rights is insufficient and inappropriate. In the new Constitution, the most important rules of the exercise and material content of every basic (economic) right and the possible constitutional hierarchy should be drawn up. A precise and unambiguous *wording*, among others, is a general requirement. Since the state bears a comprehensive freedom in the development of economic politics and in this way may deal with several fundamental rights, it would be useful to record at least the basic *principles of economic legislation* – statutes on the budget and taxation. By this, the problem is alluded that the concerning *sphere of duty and authority of the governing organs* drafted in the Constitution is vague, practically it is the residue of the socialist constitutional technique, consequently it needs *supplementation and amplification*. This kind of amendment of the Constitution or the acceptance of the new Constitution involving this sort of content *may increase* the possibility for the measurement of constitutionality to a high extent. At present, only the principle of legal security and the obligation to adhere to legal source provide guarantee concerning the restriction of economic basic rights and especially of constitutional rights by the state, which in this respect seem quite formal.

⁹⁰ See Ch.4, title 3 of the Czech Charta of Fundamental Rights and Freedoms. The expression Finanzverfassung refers to Ch.10 of the German fundamental law. Cf. with Schmidt-Bleibtreu/Klein: GG. Kommentar zum Grundgesetz. 8. Auflage. Luchterhand. 1995, p. 1334

SZÁMÍTÓGÉPES BŰNCSELEKMÉNYEK

Kialakulásuk, jellemzőik, csoportosításuk

GELÁNYI ANIKÓ

TARTALOMJEGYZÉK

SZÁMÍTÓGÉPES BŰNCSELEKMÉNYEK	42
INTERNET ÉS A SZÁMÍTÓGÉPES BŰNÖZÉS KIALAKULÁSA	42
SZÁMÍTÓGÉPES BŰNÖZÉS JELLEMZŐI	43
CSOPORTOSÍTÁS	47
MAGYAR BŰNTETŐJOGI SZABÁLYOZÁS	50
SZÁMÍTÓGÉP, MINT A BŰNCSELEKMÉNY ESZKÖZE	50
ADATBIZTONSÁG SÉRELMEVEL JÁRÓ TITOKSÉRTÉSEK	50
NAGY NYILVÁNOSSÁG ELŐTT, VAGY MÁS SZEMÉLY ELŐTT ELKÖVETHETŐ BŰNCSELEKMÉNYEK	52
SZÁMÍTÓGÉPES HAMISÍTÁSOK	53
SZÁMÍTÓGÉP, MINT A BŰNCSELEKMÉNY TÁRGYA	54
SZÁMÍTÁSTECHNIKAI RENDSZER ÉS ADATOK ELLENI BŰNCSELEKMÉNY	54
SZÁMÍTÁSTECHNIKAI RENDSZER VÉDELME T BIZTOSÍTÓ TECHNIKAI INTÉZKEDÉS KIJÁTSZÁSA	61
ÉRTELMEZŐ RENDELKEZÉS	63
A SZÁMÍTÓGÉPES KÖRNYEZETBEN ELKÖVETETT BŰNCSELEKMÉNYEK	
NEMZETKÖZI SZABÁLYOZÁSA	64
OECD	64
EURÓPA TANÁCS AJÁNLÁSA	64
MINIMUM LISTA (MINIMUM LIST)	65
FAKULTATÍV LISTA (OPTIONAL LIST)	68
A SZÁMÍTÁSTECHNIKAI BŰNÖZÉSRŐL SZÓLÓ EGYEZMÉNY	69
HACKEREK ÉS CRACKEREK	81
BEVEZETÉS	81
HACKER	82
AZ UTOLSÓ IGAZ HACKER: RICHARD STALLMANN	82
HACKERETIKA	84
ZSARGON FÁJL	84
TOVÁBBI NÉZŐPONTOK	85
„AZ IGAZ HACKER”	86
A FELVILÁGOSULT HACKER, „WHITE HAT HACKER”	86
SCRIPT KIDDIES ÉS SCRIPT BUNNIES	87
POLITIKAILAG MOTIVÁLT HACKEREK, „DARK SIDE HACKER” ÉS „BLACK SIDE HACKER”	87
MÉDIAHACKEREK	88
HÍRES HACKEREK	88
CRACKER	89
HACKERSÉG A JÓ SZOLGÁLATÁBAN, INTÉZMÉNYESÜLT FORMÁBAN	90

CYBER-HÁBORÚ ÉS CYBER-TERROR	92
CYBER-HÁBORÚ FOGALMA	92
CYBER-TERROR	93
TÁMADÓK CSOPORTJAI	93
LEHETSÉGES TÁMADÁSI ESZKÖZÖK, PSZICHIKAI ÉS LOGIKAI LEHETŐSÉGEK	94
ROMÁN-MAGYAR WEBHÁBORÚ	95
2002-ES NAGY CYBER-HÁBORÚ	95
ELLENINTÉZKEDÉSEK	95
EGYESÜLT ÁLLAMOK	95
EURÓPA	96
VÍRUSOK	97
HÍRES VÍRUSOK	102
ROMBOLÓ HATÁSÚ VÍRUSOK	103
A VÍRUSOK RÉSZEI	103
KÁROKOZÓ VÍRUSOK FAJTÁI	103
File vírus	104
Boot vírusok	104
Összetett (multipartate) vírusok	104
Polimorf vírusok	104
Lopakodó (stealth) vírusok	104
Makro vírusok	104
Trója programok	104
Backdoor programok (hátsó ajtó)	105
E-mail vírusok	105
Retrovírusok	106
ÁRTALMATLAN VÍRUSOK	106
Hoax, azaz álhír (átverés)	106
Joke vagyis vicces program	106
SZÁMÍTÓGÉPES BŰNÖZÉS ELLENI KÜZDELEM HATÉKONYABBÁ TÉTELE	107
JOGALKOTÓI FELADATOK	107
JOGALKALMAZÓRA HÁRULÓ KÖTELEZETTSÉGEK	109
BŰNÜLDÖZŐ SZERVEK MUNKÁJA	109
ORFK	110
EURÓPAI UNIÓ	111
KÍNAI INTERNETRENDŐRSÉG	112
TÁRSADALMI SZFÉRA	112
INTERNETSZOLGÁLTATÓK FELELŐSSÉGE	112
ÉRINTETTEK RÉSZÉRŐL ELVÁRHATÓ MAGATARTÁS	113
MÉDIA SZEREPE	113

IRODALOMJEGYZÉK**MELLÉKLET**

SZÁMÍTÓGÉPES BŰNCSELEKMÉNYEK

Kialakulásuk, jellemzőik, csoportosításuk

Internet és a számítógépes bűnözés kialakulása:

Az internet létrejöttéhez az az igény vezetett, hogy a számítógépek ne csak adatok feldolgozására és tárolására legyenek alkalmasak, hanem azok gyors és megbízható továbbítására is. Az 1960'-as években már többekben felvetődött egy olyan hálózat ötlete, amelynek lényege, hogy az emberek számítógépek segítségével tudjanak kommunikálni egymással. Végül 1969-ben megszületett az első számítógépes hálózat, az „Advanced Research Projects Agency Network”, vagyis az ARPANet. Elsőként csak két egyetem (UCLA és Stanford) között működött ez a hálózati kapcsolat, majd fokozatos bővülésével és fejlődésével elérte, hogy a 70-es évekre már 11 tagja volt a Los Angeles-Boston tengely mentén.¹

Az internet fejlesztésében elsősorban a katonaság játszott nagy szerepet. A hidegháború idején egyre szélesebb körben használták fel a számítógépeket a hadiiparban és az űrkutatásban. Az egyes fontos iparágak egymásrautaltsága felvetette a számítógépek közötti információáramlás megteremtésének szükségességét. A hagyományos adathordozókban amúgy is megrendült a bizalom, így még sürgetőbbé vált olyan kommunikációs csatornák létrehozása, amelyek fizikai hordozók nélkül is képesek információt továbbítani.

Ekkoriban azonban még sok önálló rendszer működött, melyek a nagyközönség számára nem voltak hozzáférhetőek és egymással sem kommunikáltak. Ráadásul szabályrendszereik is különböztek, így még működési elveik sem voltak kompatibilisek egymással.

A következő lépés tehát egy egységes szabványrendszer megalkotása volt, mely 1972-ben TCP/IP (Transmission Control Protokol/ internet Protokol) néven meg is született. Általa lehetővé vált a különböző hálózatok közötti kommunikáció.

A mai értelemben vett internetről 1983 óta beszélhetünk, amikor az ARPANet is áttért a TCP/IP alkalmazására, és ezzel világszerte hozzáférhetővé vált. Azóta az internet hihetetlen utat járt be, a világ legnagyobb és egyben legrendezetlenebb információhalmazává vált, amely naponta újabb és újabb fejlődésen megy keresztül. A mindennapok része lett, mára már természetessé vált, hogy az interneten levelezünk, olvasunk, beszélgetünk, vásárolunk...

Megszületésekor még mindenki jogmentes területnek tartotta a világhálót, sőt néhányan még ma is így gondolkodnak. A többség számára azonban teljesen egyértelmű, hogy az internet

¹ Sántha Ágnes „Bizonyítási eszközök a polgári perben és az internet” című tanulmánya

használatát keretek közé kell szorítani, mert éppen határok nélkülisége, az anonimitás lehetősége miatt túl sok bizonytalansági elemet és ezáltal veszélyforrást rejt magában.

Az emberiség történetében már megszokott, hogy a bűnözés is hamar felfedezi magának az új vívmányokat. Dr. Tóth Mihály könyvéből származik az alábbi idézet, mely sokkal szebben fejt ki ennek okait, mint ahogy én tehetném:

„A számítógép forradalma együtt járt a visszaélések és a bűnözés új formáinak kialakulásával. A világot átfogó számítógép hálózatban tetszésük szerint, büntetlenül bekapcsolódhatnak arra illetéktelenek, műszaki etika úgy tűnik nem létezik, a modern bűnözők kihasználják a hatályos jogi rendszerek hézagait és megmenekülnek a büntetőjogi felelősségre vonástól. A számítógép forradalma előállította azokat az eszközöket, amelyekkel büntetlenül lehet lopni, ellenőrizni és manipulálni milliók gondolatait és tevékenységét és az egész társadalmat túsul ejteni. Másfelől viszont a megfelelően használt számítógép rendkívüli mértékben megjavíthatja milliárdok életét a földön. A választás rajtunk áll. Nem szükségszerű, hogy az emberiség jövője a számítógépes bűnözés és a terror világa legyen.”²

A bűnözés ezen ága először az Egyesült Államokból jelent meg, ami érthető is, hisz az internet is ott alakult ki először.³

Számítógépes bűnözés jellemzői:

Gyorsaság

A számítógépes bűncselekmények az esetek többségében rendkívül gyorsan realizálódnak, hisz az interneten keresztül az adatok másodpercek alatt tesznek meg hatalmas távolságokat. Az előkészület természetesen ettől függetlenül igényelhet több időt.

Időzíthetőség

A számítógép beprogramozása után automatikusan végrehajtja a megadott cselekménysort, akkor és úgy, ahogy a programozója „utasította”. Így működnek egyes vírusok is, például a mostanság ártó Mydoom vírus, melyek bizonyos időpontban lépnek csak működésbe.

² Tóth Mihály: Gazdasági bűncselekmények az alakuló joggyakorlatban. ELTE Továbbképző Intézet, Budapest, 1996, 257. oldal. Tóth Mihály az Európa Tanács Miniszteri Bizottságának 1989. szeptember 13-án megjelentetett 1989. évi 9. számú Ajánlásának August Bequi washingtoni professzor által írt bevezetőjét egészítette ki a saját gondolataival.

³ Parker könyvében 1958-ra datálja az első ilyen bűncselekményt, de ez, összevetve az internet kialakulásának történetével túl korainak tűnik

Magas látencia

A károsultak sokszor nem is veszik észre, vagy nem tulajdonítanak nagy jelentőséget a eseményeknek, és ezért nem tesznek feljelentést. A vállalatok pedig üzletpolitikai célból hallgatnak az ellenük elkövetett támadásokról, hisz ezzel a saját hírnevüket rontanák, és emiatt elpártolnának tőlük az ügyfeleik. Éppen ezért lassan gyűlnek csak a tapasztalatok, adatok a számítógépes bűnözés elterjedtségéről, mértékéről.

Tettenérés nehézkessége

Az időzíthetőség kapcsán már kitértem rá, hogy a tettesnek nem is kell jelen lennie, amikor bekövetkezik az eredmény. Ha véletlenül mégis látnánk őt a számítógép előtt ülve, akkor sem biztos, hogy meg tudnánk állapítani, hogy éppen bűnöz-e avagy csak valamilyen legális cselekményt végez. Az előkészületet is teljesen titokban tudja tartani, hisz az eszközök, amiket használ (számítógép, internet-kapcsolat) ma már a mindennapi élet megszokott részei, és otthon is megvalósíthatja (sőt, leggyakoribb az otthoni elkövetés) a bűncselekményt, így nincsenek szemtanúk. Segítőre pedig nincs szüksége, hisz minden ismeretnek, képességnek, technikai eszköznek a birtokában van, ami a megvalósításhoz, elkövetéshez kell. Természetesen nem létezik tökéletes büntény számítógépes bűncselekmények esetében sem, de mindenképp nagyobb esély van arra, hogy a nyomokat legalább megközelítően tökéletesen eltüntessék.

Nemzetköziség

Már csak az elkövetési „helyszín”, az internet nemzetközi jellege miatt is az. A világhálón nincsenek határok, ugyanolyan gyorsan és egyszerűen érhetek el indiai, mint magyar oldalakat. Ez még inkább megnehezíti a számítógépes bűnözés elleni hatékony küzdelmet, hisz az elkövetés és az eredmény realizálódásának helyszíne akár több ezer kilométerre is lehet egymástól. Így különböző államok, jogrendszerek joghatósága alá tartozhat ugyanaz a cselekmény. Előfordulhat, hogy az egyik ország büntetni rendeli ugyanazt a cselekményt, melyet a másik nem von a büntetőjog hatálya alá. Minősítésbeli különbségek is lehetnek. Ezen eltérések minimalizálása érdekében születnek nemzetközi bi- illetve multilaterális szerződések.

Intellektuális jelleg

Az elkövetők általában képzett, magas szellemi színvonalon álló személyek, akik nem csak az elkövetéshez, hanem a tettenérés elkerüléséhez is megfelelő ismerettel rendelkeznek. Általában rendezett körülmények között élő állampolgárok, akikről nem feltételeznénk bűncselekmény elkövetését.

Dr. Dallos Norbert szerint nem az iskolázottság, hanem elsősorban olyan különleges tulajdonságok teszik az elkövetőt képessé a számítógépes bűncselekmény elkövetésére, mint:

1. kiváló koncentrációképesség
2. újszerű gondolkodás, formabontó megoldások kitalálásához való tehetség
3. merészség
4. magas intelligencia
5. gyors és határozott döntéskészség

Az elkövetőkre általában igaz, hogy egyébként a hagyományos bűncselekményi formákhoz kapcsolódó kockázati tényezőket nem vállalnák (személyes jelenlét az elkövetéskor, alvilággal való együttműködés...).⁴

Elkövetői kör fajtái

1. „white collar” (fehér galléros bűnözés)⁵

Mint már említettem az intellektuális jelleg kifejtésekor, az elkövetői kör ezen, mégpedig a nagyobb csoportját magasan kvalifikált, általában diplomás szakemberek teszik ki, akik szaktudásuknál és a beosztásuknál fogva olyan helyzetben vannak, hogy el tudnak követni ilyen bűncselekményt. Átlagnál magasabb intelligenciahányadossal rendelkeznek, nem büntetett előéletűek. Női elkövetők száma elhanyagolható, hisz közülük kevesebben érdeklődnek a számítógépek, a számítástechnika iránt. A felnőtt elkövetők három alcsoportját különböztethetjük meg:

- a) hacker-cracker, motívációjuk változatos. Amennyiben anyagi haszonszerzés a cél, lehetnek megélhetési bűnözők illetve a bűncselekmény szolgálhat átmeneti pénzzavaraik megoldására.

⁴ Dr. Dallos Norbert: „A számítógépes csalás büntettének egyes értelmezési kérdéseiről a komputerbűnözés tekintetében”

⁵ Edwin H. Sutherland használta először ezt a kifejezést a magasabb társadalmi rétegből származó, iskolázott bűnelkövetőkre. Szembe állítva őket a „kék-galléros”, vagyis az alsóbb osztályok bűnözésével.

- b) saját alkalmazott, akik fizetésük kiegészítéseképp követik el a bűncselekményeket. Általában nem érznek lelkiismeretfurdalást, hisz a cég, vagy más személytelen károsultja van tevékenységüknek.⁶
- c) elégedetlen munkatárs, aki bosszúból tesz kárt a munkaadó számítógépes rendszerében.

2. „short-pants crime” (rövidnadrágos bűnözés)

Fiatalkorúak, akik kiváló számítógépes ismerettel rendelkeznek. Olyan kamaszok, akiknek elsődleges szórakozása saját ügyességük kipróbálása kódok, jelszavak feltörésében, rendszerekbe való betörésben.

Louis J. Freeh, az FBI Informatikai Bűnözési Osztályának igazgatója az alábbi csoportokba sorolta be az elkövetőket (hackerekről, vírusírókról, terroristákról és az informatikai hadviselőkről most nem írok, róluk külön fejezetben szólok majd):

1. bennfentesek

A céggel szoros kapcsolatban állók, általában alkalmazottak, akik az elkövetők 60-70 %-át teszik ki.

2. hackerek

3. vírusírók

4. bűnöző csoportok

Pénzszerzési céllal szervezeten követik el. Veszélyessége miatt különösen fontos az ellenük való küzdelem. Éppen ezért szerepel a Btk. 300/E § (3) bekezdésében büntethetőséget megszüntető okként, ha az elkövető hasonló tevékenységgel foglalkozó személy kilétéről felvilágosítást ad.

5. terroristák

6. hírszerző szolgálatok

Gyorsan átvették a cyber eszközöket, hogy kémtevékenységük eszköztárát még hatékonyabbá tegyék. A KGB már 1986-ban a Cuckoo Tojása akcióban kelet-német hackereket alkalmazott, hogy az Egyesült Államok védelmi minisztérium rendszerének kódját megfejtsék.

7. informatikai hadviselők⁷

⁶ Például kifejezetten odafigyelnek arra, hogy a biztosítási feltételei teljesüljenek és a biztosító fizesse meg a cég üzletfeleinek a kárát, amelyet ők okoztak. Így bár magánszemélyeknél valósul meg a kár, mégis a biztosító az, aki helytállni köteles, és így megtérül a természetes személyek kára.

⁷ Szabó Imre: Internetes bűncselekmények-különös tekintettel az internetes csalásra című tanulmánya

Sértettek

Bárki sértetté válhat. Leggyakrabban mégis nagyvállalatok, pénz- és hitelintézetek, állami szervek a kárvallottak. Ez elsősorban azzal magyarázható, hogy az elkövetők tőlük nagyobb hasznot remélnek, illetve, hogy a pusztán saját maguk kipróbálására „hackerkedők” számára nagyobb kihívás és ez által érdekesebb feladat ilyen intézmények rendszerébe való betörés. Mivel ezen intézetek védelmi rendszerének hibái az ügyfeleiket is veszélybe sodorhatják, ezért a társadalmért felelősséget érző hackerek célja ezen hiányosságok felderítése és jelentése a rendszergazda felé.

Elkövetési tárgy

Az információ, mely megfoghatatlansága, egyedisége miatt sok nehézséget okoz mind a jogalkotás, mind a bűnüldözés és a jogalkalmazás területén. A lopása, ellentétben testi dolgokkal úgy valósul meg a másolással, hogy az eredeti helyén és formájában is megmarad. Mivel nincs univerzális értéke, a kárértéket is nehéz meghatározni. Az elkövetés idejére, helyére és az elkövetőre nézve nem vagy alig tartalmaz nyomot, ellentétben a fizikai formát öltő elkövetési tárgyakkal.

Szándékosság-gondatlanság

Ritka az olyan eset, amikor az elkövető gondatlan cselekményét is büntetni rendeli a törvény. Főleg az egyenes, kivételesen eshetőleges szándékkal lehet ezeket a bűncselekményeket elkövetni.

Csoportosítás:

A számítógépes bűnözés olyan gyűjtőfogalom, melyet a szakirodalomban mindenki másképp határoz meg.⁸ Az Európa Tanács számítógépes bűnözésről szóló R (86) 9.számú ajánlása ki is mondja, hogy az országok maguk alakítják ki saját jogrendszerük és hagyományaik szerint, hogy mi tartozik ezen fogalom körébe.

Abban mindenki egyet ért, hogy a számítógép bűncselekmény tárgya és eszköze is lehet:

1. eszköz, ha valamely hagyományos büntetőjogi tényállás megvalósításához használják.
2. tárgy, amennyiben a bűncselekmények a számítástechnikai rendszer, adatok, illetve programok ellen irányulnak.

⁸ Szakdolgozatom végén mellékletként csatolt táblázatban foglalom össze a különböző csoportosításokat

Az eltérő nézetek különbözősége abból adódik, hogy egyesek csak a második pontban meghatározott esetet sorolják a számítógépes bűncselekmények közé, míg mások bármelyik pontnak való megfelelés esetén használják ezt a fogalmat.

A különböző hazai kategorizálások közül Pusztai László és Nagy Zoltán által megállapított felsorolás a következőképpen szól:

1. számítógépes visszaélés
2. számítógépes szabotázs
3. számítógépes kikémlelés
4. számítógépidő-lopás

Számítógépes visszaélés

Az elektronikus adatfeldolgozási folyamat minden olyan jogellenes befolyásolása, melynek célja, hogy az elkövető vagy általa más vagyoni előnyhöz jusson.

Számítógépes szabotázs

Azon cselekmények, melyek az elektronikus adatfeldolgozási tevékenységet a hardware illetve a software elleni támadással akadályozzák

Számítógépes kikémlelés

Az elektronikus adatfeldolgozásra rendelt adatok illetve programok jogtalan megszerzése, felhasználása, programozása.

Számítógépidő-lopás

Az elektronikus adatfeldolgozó rendszer vagy bármely elemének jogtalan, a rendszer működtetőjének kárt okozó használata.⁹

Ez a felsorolás tágabb értelemben használja a számítógépes bűncselekmények fogalmát, melybe beletartozik minden olyan cselekmény, melynek eszköze vagy tárgya a számítógép.

⁹ Dr. Nagy Zoltán: A számítógéppel megvalósítható vagyoni jogsértésekről

Mások, többek között Siegler Eszter különbséget tesz a számítógéppel kapcsolatos és a számítógépes bűncselekmények között.

A számítógéppel kapcsolatos bűncselekményeket három csoportba sorolja:

1. software-lopás
2. számítógép, mint speciális elkövetési eszköz
3. számítógépes bűncselekmények

„A számítógéppel kapcsolatos és a számítógépes bűncselekmények” című munkájában hangsúlyozza, hogy csak a harmadikként felsorolt bűncselekmények tartoznak a számítógépes bűncselekmények közé. Vagyis a számítógépes bűncselekmények szűkebb értelmezése mellett tör lándzsát.

Egy harmadik irányvonalat képvisel az a nézet, mely szerint a különbség abból adódik, hogy a számítógépes bűncselekmények köre olyan szélesebb kategória, melybe beletartoznak olyan hagyományos bűncselekmények, melyek, mint például a rongálás is, tárgyasult, testi dolog ellen irányulnak (vagyis a tágan értelmezett definíciót alkalmazza), míg az internetes bűncselekmény ennek része, az ide tartozó bűncselekmények csak a világháló vizuális terében valósulnak meg. Vagyis a számítógépes bűncselekmény fogalmát az internetes bűncselekményekkel állítja szembe.

Az interneten elkövethető bűncselekmények tekintetben is aszerint alakul a csoportosítás, hogy a hálózat ellen irányul a cselekmény, vagy az csak helyszínül szolgál.

Az internetes bűncselekmények és internettel kapcsolatos bűncselekmények csoportosítása:

1. internetes bűncselekmények szűk értelemben-mint tárgya

Az interneten megvalósuló számítástechnikai rendszer és a számítástechnikai adatok hozzáférhetősége, sértetlensége és a titkossága elleni bűncselekmények (kikémlelés, jogosulatlan belépés, manipulálás).

2. internetes bűncselekmények tágabb értelemben- eszköze és tárgya is

Internet, mint a bűncselekmény eszköze jelenik meg, de elkövetéséhez az internetet, mint bűncselekmény tárgyát is használják (internetes csalás, hamisítás).

3. internetes bűncselekmények legtágabb értelemben- eszköze

Internet, mint eszköz jelenik meg, ide tartozik a software-lopás, a szerzői- és szomszédos jogok megsértése, tiltott pornográf felvételekkel kapcsolatos bűncselekmények.¹⁰

Magyar büntetőjogi szabályozás

Számítógép, mint a bűncselekmény eszköze illetve tárgya

A magyar Btk. Különös rész több különböző fejezetében szabályozza a számítógépes bűncselekményeket:

1. állam elleni (X. fejezet)
2. személy elleni (XII. fejezet)
3. házasság, a család, ifjúság és a nemi erkölcs elleni (XIV. fejezet)
4. az államigazgatás, az igazságszolgáltatás és a közélet tisztasága elleni (XV. fejezet)
5. közrend elleni (XVI. fejezet)
6. gazdasági (XVII. fejezet)
7. vagyon elleni (XVIII. fejezet)

Szinte minden fejezetben fellelhető olyan tényállás, melybe már a jogalkotó impliciten megfogalmazta illetve kiterjesztő értelmezéssel a jogalkalmazó vonhatja a hatálya alá a számítógépes cselekményeket. Nem áll módomban minden egyes idetartozó bűncselekmény bemutatása, így csak egyes eszköz-cselekmények felszínes illetve a tárgy-cselekmények közül a számítógépes csalás és a számítógépes rendszer és adatok elleni bűncselekmény részletesebb kifejtésére vállalkozom.

Számítógép, mint a bűncselekmény eszköze:

1. adatbiztonság sérelmével és titoksértéssel megvalósuló bűncselekmények
2. nagy nyilvánosság előtt, vagy más személy előtt elkövethető bűncselekmények
3. számítógépes hamisítások

Adatbiztonság sérelmével és a titoksértéssel járó bűncselekmények

A magyar jogalkotás még nem hozott külön törvényt a számítógépes adatok védelméről, így védelmükre az általános adatvédelmi szabályok érvényesek. Más definíciókkal is adós maradt a Btk. titokfajták közül csak az üzleti titok fogalmát határozza meg.¹¹

¹⁰ Szabó Imre közvetítésével Eric H. Holder, Jr. kategorizálását használtam fel

E körbe tartoznak az alábbi bűncselekmények:

XII. fejezet III. címe alatt kerül szabályozásra a magántitok megsértése (Btk. 177§), magántitok jogosulatlan megismerése, visszaélés személyes adattal (Btk. 177/A§) illetve közérdekű adattal (Btk. 177/B§), levéltitok megsértése (Btk. 178§), magántitok jogosulatlan megismerése (Btk. 178/A§).

Államtitoksértés (Btk. 221§), szolgálati titoksértés (Btk. 222§), államtitoksértés feljelentésének elmulasztása (Btk.223§), jogosulatlan titkos információgyűjtés (Btk. 227/A§) a XV. fejezet III: címe alatt található.

Üzleti titok megsértése (Btk. 300§), banktitok megsértése (Btk. 300/A§), értékpapírok megsértése (Btk. 300/D§) elnevezésű bűncselekményeket pedig a gazdasági bűncselekményeknél, a XVII. Fejezetben helyezte el a jogalkotó.¹²

Dr. Siegler Eszter megállapításait követve az alábbi észrevételeket tenném ezekkel a bűncselekményekkel kapcsolatban:

1. Az adatvédelem csak az adat bizonyos fajtáira terjed ki: személyes adatokra, magántitkokra, levéltitokra, állami- és szolgáltatási, valamint az üzleti és banktitokra.
2. sokszor előfordul az „adat”, mint fogalom, a Btk. mégsem magyarázza meg a jelentését.
3. általában jellemző a speciális alany (kivétel: levéltitok, üzleti titok, államtitok és szolgálati titok megsértése). A kivételek közül az üzleti titoknál nem egyértelmű, hogy általános vagy speciális alanyról van-e szó, hisz ez a fajta titok gazdasági tevékenységhez kapcsolódik, ami véleményem szerint leszűkíti a potenciális elkövetők körét.

Ezen cselekmények büntetőjogi szankcionálásának célja az adatvédelem¹³, mégis sokkal inkább az jellemző rájuk, hogy az adat birtokosa és az adat között fennálló viszony a védendő. Ez a következtetés abból ered, hogy az adat nem mindenkiel szemben védett, hanem csak a speciális helyzetben lévő személyekkel szemben.¹⁴

¹¹ A személyes, és a különleges személyes, valamint a közérdekű adatot az 1992. évi LXIII. törvény a személyes adatok védelméről és a közérdekű adatok nyilvánosságáról határozza meg a 2. § - ban. A szolgálati - és államtitok a 1995. évi LXV. törvény az államtitokról és a szolgálati titokról 3. és 4. § - ban lett meghatározva, míg a 1996. évi CXII. törvény a hitelintézetekről és a pénzügyi vállalkozásokról a banktitok fogalmát, és a 2001. évi CXX. törvény a tőkepiacról 369. § -a az értékpapír fogalmát fejt ki.

¹² Büntető Törvénykönyv. KJK-Kerszöv Jogi és Üzleti Kiadó Kft, Budapest, 2003.

¹³ Az Alkotmány 59.§ (1) bekezdése általános érvennyel mondja ki, hogy a Magyar Köztársaság területén mindenkit megillet a magántitok és a személyes adatok védelméhez való jog.

¹⁴ Dr. Siegler Eszter A számítógéppel kapcsolatos és a számítógépes bűncselekmények, Magyar Jog, 1997. évi 12. szám, 737. oldal

Nagy nyilvánosság előtt vagy más személy előtt elkövethető bűncselekmények

Nagy nyilvánosság előtti elkövetésre szinte nincs is alkalmasabb eszköz, mint az internet. Ha bárkinek abszolút esélye van a jogellenes tartalom elérésére, a nagy nyilvánosság tényállási elemét megvalósultnak kell tekinteni. Btk. 137§ 12. pontja ad útmutatót a „nagy nyilvánosság” értelmezéséhez:

„Nagy nyilvánosságon a bűncselekménynek a sajtó, egyéb tömegtájékoztatási eszköz, sokszorosítás, illetőleg elektronikusan rögzített információ távközlő hálózaton való közzététele útján történő elkövetését is érteni kell”

E fogalmat a bírói gyakorlat fejlesztette ki.

Ebbe a körbe tartoznak a XII. fejezet (Személy elleni bűncselekmények) III. címében megtalálható bűncselekmények, melyek a szabadságot és az emberi méltóságot sértik. Közös tárgyuk a társadalmi megbecsülés és a jó hírnév: rágalmozás (Btk. 179. §), a becsületsértés (Btk. 180. §), valamint a kegyeletsértés (Btk. 181. §).

A XIV. fejezetből a házasság, a család és az ifjúság elleni bűncselekmények közül a tiltott pornográf felvétellel való visszaélés sajnos az egyik leggyakoribb a számítógépes bűncselekmények között. Nem egyszer köztisztelőben álló emberek követik el, akik abban bíznak, hogy az internet anonimitást és védettséget biztosít nekik a tettenéréssel szemben. Az internet ezen lehetőségei miatt vált indokolttá a tényállás többszöri módosítása. 2002-ig a tényállás elnevezése a „tiltott pornográf felvétel készítése” volt (Az új tényállás a Cybercrime Egyezmény alapján született, a megjelenési formák lehető legtágabb körét állapítva meg, így már a megszerzés, tartás is büntetendő.)

A XV. fejezetből a sajtórendészeti vétség (Btk. 213§) sorolható ezen bűncselekmények közé.

A közrend elleni bűncselekmények (XVI. fejezet) körében, a köznyugalmat sértő (II. cím) cselekmények között fontos megemlíteni a törvény vagy hatósági rendelkezés elleni izgatást (Btk. 268. §), közösség elleni izgatást (Btk. 269. §), nemzeti jelkép megsértését (Btk. 269/A.), önkényuralmi jelképek használatát (Btk. 269/B. §), rémhírterjesztés (Btk. 270§), közveszéllyel fenyegetést (Btk. 270/A. §).

A XVII. fejezetben a gazdasági bűncselekmények alatt található gazdálkodási kötelességeket és a gazdálkodás rendjét sértő bűncselekmények (I. cím) közül a fogyasztó megtévesztése (296./A §). Napjainkban bevett szokás, hogy az interneten vásárolunk. Repülőjegyet, könyvet, esetleg élelmiszert is. Számos uniós irányelv foglalkozik a fogyasztóvédelemmel. Az eladó-fogyasztó viszonya már önmagában aszimmetrikus, egyenlőtlen, de további bizonytalansági elemet rejt magában az internet, mely a távollévők közötti kereskedelmet is lehetővé teszi. Ezen okokból szükséges a fogyasztók védelme mind a polgári jog, mind a büntetőjog eszközeivel.

Számítógépes hamisítások

OECD 1986-ban közzétett meghatározása szerint ebbe a körbe tartozik az adatok vagy programok bevitele, módosítása, törlése vagy elmentése, amennyiben ez hamisítás céljából történik.

Az Európa Tanács három évre rá saját definíciót fogalmazott meg, mely lényegében ugyan ezen jellemzőkkel, csak kicsit precízebben fogalmazza meg a számítógépes hamisítások körét.¹⁵

Dr. Kertész Imre közel tíz évvel ezelőtt a számítógépes hamisítást az alábbiakban látta teljesülni:

1. az adatállomány meghamisítása (jogtalan megváltoztatása, törlése)
2. hamis kódkártya készítése és használata
3. hamis bankjegy, okirat készítése

Nagy Zoltán ide sorolja a:

1. telefonkártya-hamisítást
2. bankkártyák és más ügyfél-kártyák hamisítását
3. közokiratok hamisítását
4. bankjegyhamisítást¹⁶

Valamennyi esetben az adatok, információk megváltoztatása előzi meg a külvilágban is érzékelhető hamisítást.

¹⁵ „Az elektronikus adatfeldolgozási folyamat befolyásolása adatok és programok bevitelével, megváltoztatásával, törlésével, mentésével vagy más olyan beavatkozás által, melynek eredménye az, hogy az elkövető magatartása a nemzeti büntetőjog által szabályozott hamisítás tényállásának megfelel.”

¹⁶ Nagy Zoltán: A számítógéppel elkövethető hamisításokról, Belügyi Szemle 3/97, 29-38. oldal

E körbe tartozó tényállásokat a Btk. XVI., közrend elleni bűncselekmények címet viselő fejezetének III. címe alatt találhatjuk, melyek a közbizalmat sértik. Ide sorolandó a közokirat-hamisítás (Btk. 274§), magánokirat-hamisítás (Btk. 276§).

A XVII. fejezet tartalmazza a gazdasági bűncselekményeket, melyek közül a II. cím alatti pénz- és bélyeghamisítás különböző esetei kapcsolódnak a számítógépes hamisításhoz. (pénzhamisítás Btk. 304§, pénzhamisítás elősegítése Btk. 304§, bélyeghamisítás Btk. 307§) Ugyan ennek a fejezetnek a III. címe tartalmazza: készpénz-helyettesítő fizetési eszköz hamisítása (Btk. 313/B§), készpénz-helyettesítő fizetési eszköz hamisításának elősegítése (Btk. 313/D§) elnevezésű tényállásokat.

Számítógép, mint a bűncselekmény tárgya:

1. számítástechnikai rendszer és adatok elleni bűncselekmény
2. számítástechnikai rendszer védelmét biztosító technikai intézkedés kijátszása

Számítástechnikai rendszer és adatok elleni bűncselekmény

Btk.300/C §

- (1) Aki számítástechnikai rendszerbe a számítástechnikai rendszer védelmét szolgáló intézkedés megsértésével vagy kijátszásával jogosulatlanul belép, vagy belépési jogosultsága kereteit túllépve, illetőleg azt megsértve bent marad, vétséget követ el, és egy évig terjedő szabadságvesztéssel, közérdekű munkával vagy pénzbüntetéssel büntetendő.
- (2) Aki
 - a) számítástechnikai rendszerben tárolt, feldolgozott, kezelt vagy továbbított adatot jogosulatlanul megváltoztat, töröl vagy hozzáférhetetlenné tesz,
 - b) adat bevitelével, továbbításával, megváltoztatásával, törlésével, illetőleg egyéb művelet végzésével a számítástechnikai rendszer működését jogosulatlanul akadályozza, vétséget követ el, és két évig terjedő szabadságvesztéssel, közérdekű munkával vagy pénzbüntetéssel büntetendő.
- (3) Aki jogtalan haszonszerzés végett
 - a) A számítástechnikai rendszerbe adatot bevisz, az abban tárolt, feldolgozott, kezelt vagy továbbított adatot megváltoztat, töröl vagy hozzáférhetetlenné tesz, vagy

- b) Adat bevitelével, továbbításával, megváltoztatásával, törlésével, illetőleg egyéb művelet végzésével a számítástechnikai rendszer működését akadályozza, és ezzel kárt okoz, büntetett követ el, és három évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.
- (4) A (3) bekezdésben meghatározott bűncselekmény büntetése
- a) egy évtől öt évig terjedő szabadságvesztés, ha a bűncselekmény jelentős kárt okoz,
 - b) két évtől nyolc évig terjedő szabadságvesztés, ha a bűncselekmény különösen nagy kárt okoz
 - c) öt évtől tíz évig terjedő szabadságvesztés, ha a bűncselekmény különösen jelentős kárt okoz

A bűncselekmény jelenlegi formáját az Európa Tanács informatikai bűnözésről szóló egyezményére tekintettel a 2001. évi CXXI. törvény fogalmazta meg, mely 2002. április első napjától hatályos.

A korábbi, 1994. évi IX. törvénnyel beiktatott formája jogtalan hasznoszerzés illetve károkozás esetén rendelte büntetni a számítógépes csalást.

Az ebben felsorolt elkövetési tárgyak körét bővítette ki az 1996-os módosítás (1996. évi LII. törvény), melynek harmadik bekezdésében felsorolásra került a „közcélu távbeszélő-szolgáltatás, illetve a közcélu mobil rádiótelefon-szolgáltatás igénybevételére szolgáló elektronikus kártya felhasználásával vagy közcélu mobil telefont vezérlő mikroszámítógép programjának megváltoztatásával” való elkövetés.

Az 1999-ben történő módosítás a minősített körülmények sorába beiktatta az ekkor bevezetett „különösen jelentős kárra” történő elkövetést.

A legutóbbi módosítást (2001) heves szakmai vita előzte meg. A konzervatív felfogás hívei szerint nem kellett volna a tényálláson változtatni, hisz az e körbe tartozó cselekmények a csalás, lopás, üzleti titoksértés vagy rongálás címén büntethetőek.

Volt, aki bár elvben támogatta a korszerűsítést, de egyelőre csak egy átmeneti megoldást javasolt, vagyis a legjellemzőbb magatartások csaláskénti minősítését.

Végül azonban azok véleményét tükrözi a Btk, akik nem tartották célszerűnek a „klasszikus” csalás ilyen széleskörű kiterjesztését. Érvelésük szerint, nem illeszthető be a számítógépes csalás maradéktalanul a csalás kereteibe, hisz az utóbb cselekmény meghatározó eleme a „megtévesztés”, melynek tárgya a gép nem lehet, valamint a programba történő illetéktelen beavatkozás sem jár mindig együtt szükségszerű vagyonerózióval. Végül pedig az akkori

bűncselekmény-elhelyezés helyességét kérdőjelezték meg, hisz a számítógéppel elkövetett csalás sokkal inkább a gazdasági bűncselekmények, semmint a vagyon elleni cselekmények jegyeit viseli magán.

A korábbi megfogalmazásban a jogtalan haszonszerzés, mint motívum illetve a károkozás, mint eredmény hangsúlyosan már az első bekezdésben szerepelt, míg az új tényállás megvalósításához nem feltétlenül szükséges sem egyik, sem másik.

Jogi tárgy:

A számítástechnikai rendszerek rendeltetésszerű működéséhez és a rendszerben tárolt, feldolgozott, illetve továbbított adatok megbízhatóságához, hitelességéhez fűződő jogi érdek, valamint az, hogy ezeket az adatokat csak az arra feljogosított személyek ismerhessék meg. A bűncselekmény a Btk. XVII, vagyis a gazdasági bűncselekményekről szóló fejezetben kapott helyet. Ez azzal indokolható, hogy a védett jogi tárgy tágabb értelemben a gazdasági viszonyokat is magában foglalja, hisz ma már a kereskedelem, a világgazdaság számítógépes rendszeren nyugszik.¹⁷

Elkövetési tárgy:

Maga a számítástechnikai rendszer és az abban tárolt adatok, vagyis a számítógépes adatfeldolgozás eredménye.

A Btk. 300/F § értelmező rendelkezése szerint: „*számítástechnikai rendszer az adatok automatikus feldolgozását, kezelését, tárolását, továbbítását biztosító berendezés összessége*”.

Nem csak a hagyományos értelemben vett „PC-k”, vagy „számítógéprendszerek” tartoznak ide, hanem minden olyan hálózat, mely egyes berendezések összekapcsolása során jött létre, illetve adattovábbítást, kapcsolatfelvételt biztosító műszaki berendezések is. A berendezések összekapcsolása nem feltétlenül fizikai kapcsolatot jelent, az elektronikus vagy optikai jeleket továbbító kábelek, vagy vezetékek útján történő összekapcsolódás, a rádióhullám, infravörös illetve rövidhullám segítségével vagy műholdas sugárzás igénybevételével létrejött kapcsolódása is ide tartozik.

Mielőtt továbbmennénk kis kitérőt tartok egy rövid fogalom-meghatározás erejéig:

1. *Számítógép: hardver (fizikai testet öltő elemek) és szoftver (működtetéshez szükséges logikai műveletek sorozata) olyan kompozíciójából álló rendszer, amit az adat- illetve információfeldolgozás különböző feladatainak teljesítésére alkalmazunk. Fontos jellemzője a szabad programozhatóság.*
2. *Adat: információ (valóság folyamatairól és dologi viszonyairól szóló felvilágosítás) megjelenési formája*

¹⁷ „Szoros kapcsolatot lehet kimutatni a hagyományos gazdasági bűncselekményekkel is e tényállás kapcsán, mivel a számítástechnikai rendszer zavartalan működése, illetőleg az adatok hozzáférhetősége, sértetlensége és titkossága elleni bűncselekmények egyben a vagyoni, illetőleg a gazdasági viszonyok sérelmét is eredményezhetik” (A 2001. évi CXXI. törvény 57. § - nak Miniszteri indoklása)

3. *Adatállomány: valamely informatikai rendszerben lévő adatok logikai összefogása*
4. *Adatfeldolgozás: (összegyűjtés, rendszerezés, törlés, archiválás) Dr. Tóth Mihály programokat, míg Dr. Dallos Norbert új adatokat ért alatta.*

Elkövetési magatartás:

1. jogosulatlan belépés, illetve bent maradás
2. tárolt, feldolgozott, kezelt vagy továbbított adat jogosulatlan megváltoztatása, törlése, vagy hozzáférhetetlenné tétele
3. adatbevitellel, továbbítással, megváltoztatással, törléssel vagy más módon a rendszer működésének jogtalan akadályozása
4. az előbbi magatartások elkövetése jogosulatlan haszonszerzés végett, illetve kárt okozva

A belépés jogosulatlanság esetén, a bent maradás hatáskör túllépése esetén, az adatmanipulálás jogtalanul vagy a rendszer működését akadályozva követhető el, az utóbbi kettő súlyosabban büntetendő jogtalan haszonszerzési céllal és kárt okozva. A kárnak nem feltétlenül a számítástechnikai rendszerben kell bekövetkeznie, egyetlen kritérium, hogy a számítástechnikai rendszer manipulációjával összefüggésben, a tevékenység eredményeképp. A rendszer működését akadályozó a (2). bekezdés illetve a (3). bekezdés b) pontjában leírt magatartások célzatos, materiális bűncselekményeket valósítanak meg. Az akadályozás vagy jogtalan haszonszerzési céllal és károkozó módon valósul meg, vagy ezek nélkül, az említett pontokban foglalt magatartások kizárják egymást. A fentebb kiemelt két bekezdés első, a) pontjai abban különböznek egymástól, hogy a célzatos alakzat az adatbevittet is bünteti.

Az adatok köre, fajtája, száma közömbös, egyetlen adatot érintő tett is tényállásszerű.

Az adatok törlése lehet teljes, vagy részleges.¹⁸ Az adatok bevitele szempontjából pedig a téves, hiányos adatok a relevánsak, mert e cselekményekkel az adatfeldolgozási folyamat eredményének változása érhető el.

Valamennyi elkövetési magatartásban közös, hogy a beavatkozás előtti, rendeltetésszerű használatához képest megváltozik az adatállomány, a program nem a beavatkozás előtti adatbázissal vagy módon működik, s nem a jogos használó szándéka szerinti eredményt produkálja. (Amennyiben tehát az adatok módosítása az eredményt nem érinti, pusztán nyilvántartási adatok tűnnek el, akkor nem beszélhetünk számítógépes csalásról, csupán a számítástechnikai adatok sérthetlensége elleni bűncselekményről.)

¹⁸ Dr. Tóth Mihály és Dr. Dallos Norbert véleménye ez esetben is különbözik. Előbbi szerint csak programra vonatkozik a törlés, míg utóbbi szerint téves az ilyen szűkítő értelmezés.

Az eredmény a beavatkozáshoz képest keletkezhet később, például ilyen a Mydoom vírus támadása is.

Stádiumok:

Az (1) bekezdés első fordulata esetén a belépéssel, illetve a jogtalan bent maradással befejezetté válik, a védelmet jelentő intézkedés megsértése, illetve kijátszása a belépés megtörténteig kísérlet.

A második fordulat esetén kísérlet lehet a (jogos) belépés is, ha igazolható, hogy ezt a tettes eleve a határákörét meghaladó program-használat céljából tette.

A (2) bekezdésben a jogellenes manipuláció megkezdésével jut a kísérleti szakba.

A gyakorlatban igen ritka a kísérlet, hiszen a törlés már egyetlen adat megsemmisítésével befejezett, s a megváltoztatást sem könnyű megkezdni, ám be nem fejezni (Kivéve, ha a számítógépes folyamat hosszabb időt vesz igénybe és az eredmény késleltetetten következik be).

A megkezdés nem azonos az elkövetéshez szükséges eszköznek, tárgynak a bűncselekmény elkövetésére való alkalmassá tételére.

Vírusoknál a stádium a vírus fajtájától függ. Amennyiben a vírus bekerül más számítógépes rendszerébe, de ott majd csak meghatározott időpontban, külső feltétel esetén aktivizálódik, akkor kísérletről beszélünk, míg ha az elkövető további cselekménye váltja ki a vírus működésbe lépését, akkor előkészület esete áll fenn.

Célzat, eredmény:

Az (2) bekezdés eredménye az adatok megváltoztatása, törlése, vagy hozzáférhetetlenné tétele, illetve a rendszer működésének akadályozása. Ezek a cselekmények megfelelnek az Európa Tanács „Számítógépes programokban vagy adatokban történő károkozás”, „Számítógépes szabotázs” illetve a „Számítógépes hamisítás”-ként elnevezett cselekményeknek.

A (3) bekezdés szerint minősülő tett célzatos eredmény-bűncselekmény, melyet csak akkor tekinthetünk befejezettnek, ha a kár bekövetkezett.

Az Európa Tanács Ajánlásában meghatározott csalás esetén jogtalan haszonszerzés érdekében befolyásolja az adatfeldolgozás eredményét, kár nem feltétele a befejezettségnek. Ebben a tekintetben tehát eltér a hatályos Btk-nk a nemzetközi elvárásoktól.

Minősített esetek:

Ezek kizárólag a (3) bekezdésre vonatkoznak:

1. jelentős kár (kétmillió forintot meghaladja, de ötvenmillió forintot nem)
2. különösen nagy kár (ötvenmilliót meghaladja, de az ötszázmillió forintot nem)
3. különösen jelentős kár (ötszázmillió forintot meghaladó)¹⁹

esetén a büntetési tételek felső határa eléri a 10 évig terjedő szabadságvesztést.

Alanyi oldal:

Nincs speciális alany, mégis egyes fordulatokat csak körülhatárolható személyek követhetik el.

Az (1) bekezdés első fordulatának a rendszerbe történő belépésre egyébként jogosult személy nem lehet a tettese, míg a második fordulatnál ő az egyetlen, aki megvalósíthatja a tényállást.

A tettes tudata a (2), illetve a (3) bekezdés b) pontja esetében kiterjed arra is, hogy tettével a rendszer működését akadályozza.

Az elkövetési magatartás valamennyi esetben kizárólag szándékos, illetve a (3) bekezdés esetében célzatos is: az elkövető tehát tisztában van azzal, hogy cselekménye a rendszer valamely elemét jogellenesen érinti. Mind egyenes (dolus directus), mind eshetőlegesen szándékkal (dolus eventualis) elkövethető a károkozás és az akadályoztatás is.

Elhatárolási kérdések:

A csalás-számítógépes csalás elhatárolása még mindig vitát szül a szakirodalomban.

Abban az esetben, ha mindkét tényállás elemei egyaránt megvalósulni látszanak (tehát jogtalan haszonszerzési célzat és a kár egyaránt megállapítható, azzal együtt, hogy számítógépes adatok manipulálására is sor kerül), az alapvető elhatárolási ismérv az, hogy a számítógép mindek az eszköze? A leplezésé avagy az elkövetésé is?

Fontos kérdés az is, hogy a tettes csak felhasználta a számítógépben rejlő lehetőségeket (és ezek kihasználásával igyekezett eltitkolni, legalizálni a cselekményét), vagy már eleve a sikkasztás, a csalás elkövetése érdekében manipulálta az adatokat?

Az elhatárolásnál figyelembe kell vennünk azt is, hogy a cselekmény elkövetése során megvalósult-e kifejezetten más személy, vagy más személyek tévedésbe ejtése, vagy tévedésben tartása?²⁰

¹⁹ Btk. 138/A § c), d), e)

²⁰ Még ma is él olyan nézet, mely szerint a tévedésbe ejtés, vagy tévedésben tartás közvetve, gépen keresztül is történhet.

A csalás (Btk. 318§) és a 300/C§ (3) bekezdésébe ütköző tett halmazata ezek szerint kizárt, hisz vagy az egyik, vagy a másik megállapítására kerül sor. Amennyiben a csalás minden eleme valósul meg, akkor még mindig meg lehet állapítani a számítógépes csalás elkövetését.²¹

Ha azonban a csalásként minősítik a cselekményt, akkor előfordulhat, hogy az halmazatban áll a 300/C§ (1) vagy (2) bekezdésében szereplő magatartásokkal.

Számítástechnikai rendszer védelmét biztosító technikai intézkedés kijátszása

Btk.300/E §

- (1) Aki a 300/C §-ban meghatározott bűncselekmény elkövetése céljából, az ehhez szükséges vagy ezt könnyítő számítástechnikai programot, jelszót, belépési kódot, vagy számítástechnikai rendszerbe való belépést lehetővé tevő adatot
 - a) készít
 - b) megszerez
 - c) forgalomba hoz, azzal kereskedik, vagy más módon hozzáférhetővé teszvéséget követ el, és két évig terjedő szabadságvesztéssel, közérdekű munkával vagy pénzbüntetéssel büntetendő.
- (2) Az (1) bekezdés szerint büntetendő, aki a 300/C §-ban meghatározott bűncselekmény elkövetése céljából az ehhez szükséges vagy ezt könnyítő, számítástechnikai program, jelszó, belépési kód, vagy valamely számítástechnikai rendszerbe való belépést lehetővé tevő adat készítésére vonatkozó gazdasági, műszaki, szervezési ismereteit másnak a rendelkezésére bocsátja.
- (3) Nem büntethető az (1) bekezdés a) pontja esetén, aki –mielőtt a bűncselekmény elkövetéséhez vagy ezt megkönnyítő számítástechnikai program, jelszó, belépési kód, vagy valamely számítástechnikai rendszer egészébe vagy egy részébe való belépést lehetővé tevő adat készítése a hatóság tudomására jutott volna- tevékenységét a hatóság előtt felfedi, és az elkészített dolgot a hatóságnak átadja, valamint lehetővé teszi a készítésben részt vevő más személyek kilétének megállapítását.

A 2001. évi CXXI. törvény iktatta be a Btk-ba ezt az elősegítő jellegű, eszköz vagy valamilyen szellemi ismeret megszerzése, rendelkezése bocsátása révén megvalósuló, sui generis bűncselekményként megfogalmazott magatartást.

²¹ Dr. Dallos Norbert

Jogi tárgy megegyezik az előző bűncselekménynél leírtakkal.

Elkövetési tárgy:

1. számítástechnikai program
2. jelszó
3. belépési kód
4. a rendszerbe történő belépést lehetővé tevő adat
5. ezek készítésére vonatkozó gazdasági, műszaki, szervezési ismeret

Elkövetési magatartás:

1. készítés
2. megszerzés (ingyenes illetve visszerhes)
3. forgalomba hozatal, kereskedés, vagy más módon történő hozzáférhetővé tétel
4. rendelkezésre bocsátás

A más módon történő hozzáférhetővé tétel tipikusan az interneten történő közzététel, továbbítás.

Alanyi oldal:

(1) bekezdés alanya bárki lehet, míg a (2) bekezdésé csak sajátos számítástechnikai ismeretekkel rendelkező személy.

Stádiumok:

Az elkövetési magatartás tanúsításával befejezett, nem szükséges, hogy a számítástechnikai rendszer és adatok elleni bűncselekmény elkövetését megkíséreljék.

A kizárólag egyenes szándékkal (300/C§ elkövetése céljából) elkövethető bűncselekmény tettese természetesen tisztában van elkövetési magatartása lehetséges következményeivel, s annak bekövetkezését kívánva cselekszik.

Halmazati kérdés:

A cselekmény rendbelisége a veszélyeztetett számítástechnikai rendszerek számához kapcsolódik. Amennyiben a tettes különböző személyek rendelkezésére bocsát a bűncselekmény elkövetését elősegítő tárgyi vagy szellemi eszközöket, akkor valóságos halmaztat megállapítása lehetséges.

Ha azonban azonos személy készít és forgalmaz, illetve szerez meg és ad el például illegális behatolást lehetővé tevő programot, akkor a cselekmény természetes egységet alkot.

Az üzleti titok megsértésének bűncselekményével valóságos alak halmaztatot alkot.

Büntethetőséget megszüntető ok:

Csak az (1) bekezdés a) pontjában szereplő, készítéssel megvalósult alakzatra vonatkozik, és csak a következő konjuktív feltételek megállapíthatósága esetén:

1. a készítés felfedése, mielőtt arról a hatóság tudomást szerzett volna
2. a készített dolog hatóság részére történő átadása
3. a készítésben esetleg részt vevő más személy kilétének megállapítása

Amennyiben a program elkészítése „teammunkában” történik, s abban hárman vettek részt, az önfeljelentő személynek elég egyik társát megneveznie. Dr. Tóth Mihály szerint elegendő lenne az első két feltétel előírása, indoklása abban áll, hogy a feljelentési kötelezettség ilyen formában történő előírása indokolatlan mértékben hat a tevékeny megbánás ellen.²²

Értelmező rendelkezés

Btk.300/F § A 300/c § és a 300/E § alkalmazásában számítástechnikai rendszer az adatok automatikus feldolgozását, kezelését, tárolását, továbbítását biztosító berendezés vagy az egymással kapcsolatban lévő ilyen berendezések összessége.

²² Dr. Tóth Mihály: Gazdasági bűnözés és bűncselekmények, KJK-Kerszöv Jogi és Üzleti Kiadó, 2002, 336. oldal

A számítógépes környezetben elkövetett bűncselekmények nemzetközi szabályozása

OECD és az Európa Tanács ajánlása, Cyber-Crime Egyezmény

OECD

A Gazdasági Együttműködés és Fejlesztési Szervezet (OECD) által kiküldött bizottság 1983-1985 között széles körű felmérés, elemzést végzett az európai államok kialakult joggyakorlata területén, majd tapasztalataikat a büntetőjogi reformokat sürgető „Computer-Related Crime: Analys of Legal Policy” című jelentésben összegezték.

A nemzetközi szervezet álláspontja szerint számítógépes visszaélésnek öt bűncselekmény minősül:

1. jogosulatlan hozzáférés
2. jogosulatlan használat
3. az adatok tisztességtelen manipulálása vagy megváltoztatása
4. számítógépes szabotázs
5. információlopás²³

Európa Tanács ajánlása

A következő fontos lépést a nemzetközi szabályozás folyamatában az Európa Tanács tette meg 1989. szeptember 13-án, amikor kibocsátotta R/89/9 ajánlatát a számítógéppel kapcsolatos bűncselekményekről. A nemzeti jogalkotás elősegítése céljából listát készített az eddig megismert számítógépes környezetben megvalósítható bűncselekményekről. Az ajánlás két részből áll, tartalmaz egy minimum listát és egy fakultatív listát.²⁴ Az ajánlás kidolgozását hosszú kutatás, elemzés előzte meg. A szakértői bizottság megbízatása nemcsak a számítógépes bűnözéssel kapcsolatos elméleti és gyakorlati ismeretek, valamint a nemzetközi tapasztalatok összegyűjtésére terjedt ki, hanem arra is, hogy dogmatikailag megalapozott javaslatokat, iránymutatást dolgozzon ki a tagországok belső jogalkotása számára.²⁵ A minimum lista tartalmazza azokat a bűncselekményeket, amelyek büntetése feltétlenül kötelező, illetve leginkább ajánlott, míg a fakultatív listák köré sorolt bűncselekmények büntetőjogi megítélése csak megfontolandó.

²³ Dr. Siegler Eszter: A számítógéppel kapcsolatos és számítógépes bűncselekmények

²⁴ Szabó Imre: Tanulmányok az internetjog világából

²⁵ Balogh Zsolt György: Jogi informatika válogatott jegyzetei

A nemzeti törvényhozó munkájának megkönnyítése, segítése céljából minden bűncselekményhez átfogó leírást is mellékeltek.

*Minimum lista (minimum list)*²⁶

1. *Számítógépes csalás (computer-related fraud)*

Adatok, programok bevitele, megváltoztatása, törlése, mentése, vagy más elektronikus adatfeldolgozási folyamat befolyásolását eredményező magatartás, amellyel az elkövető egy harmadik személynek gazdasági vagy vagyoni hátrányt okoz, illetve amelynek célja az, hogy az elkövető önmaga vagy más számára gazdasági vagy vagyoni előnyhöz jusson.

Kétféle érdeket védelmez ez a tényállás: a tulajdon sérthetetlenségét és az adatkezelő rendszerek társadalmi hitelét.

Csak szándékosan követhető el, emiatt szigorúan vizsgálni kell, hogy az elkövető szándéka kiterjedt-e a jogtalan előny megszerzésére illetve másnak hátrány okozására.

2. *Számítógépes hamisítás (computer forgery)*

Adatok, programok bevitele, megváltoztatása, törlése, mentése, vagy más, az elektronikus adatfeldolgozási folyamat befolyásolását eredményező beavatkozás, amelynek révén megvalósul a hazai (nemzeti) jogban meghatározott hagyományos hamisítás bűncselekménye. Védett társadalmi érdek a dokumentumok, jogilag releváns okiratok biztonsága és megbízhatósága. Ezzel a hagyományos elkövetési tárgyak körét bővíti ki.

3. *Számítógépes programokban vagy adatokban történő károkozás (damage to computer data or programs)*

Adatok és/vagy programok jogosulatlan törlése, rongálása, károsítása, mentése.

A szabályozás célja, hogy a számítógépen tárolt adatok és programok számára az egyéb intézményi vagyontárgyakéhoz hasonló védelmet biztosítson. A mai modern társadalom számos területén, például a gazdálkodó szervezetek tevékenységében vagy akár a közhivatalok munkájában jelentős kárt okoz/na az ilyenfajta károkozás.

4. *Számítógépes szabotázs (computer sabotage)*

Olyan adatok és/vagy programok bevitele, megváltoztatása, törlése vagy a számítógépes rendszerek más befolyásolása, amelynek célja, hogy annak telekommunikációs funkcióját akadályozza.

²⁶ Szabó Imre fordítását használtam fel a bűncselekmények elnevezéseire

Ennek a tényállásnak számos különleges vonása van. Egyik a megfogalmazási mód, mely a tagállamok belső jogalkotására bízva az eszközzel, elkövetési móddal, valamint cézzal kapcsolatos kérdések részletezését.

A tényálláselemek között kifejezett említésre kerülnek a távközlési rendszerek, tehát a megfogalmazás során tekintettel voltak a digitális hálózatoknak a szabotázs-cselekmények elkövetésében betöltött szerepére, ami lehet eszköz jellegű, illetve maga a célpont is.

Lényeges elem a számítógépes vagy telekommunikációs rendszer működésének akadályozására irányuló szándék. Megint csak a nemzeti szabályozásra hárul a feladat, hogy konkretizálja a szándék irányultságát: teljes vagy részleges működési zavar előidézésére, illetve ideiglenes vagy végleges megbénításra.

5. *Jogosulatlan hozzáférés (unauthorised acces)*

A számítógépes rendszerbe vagy hálózatba történő jogosulatlan bejutás a biztonsági intézkedések megsértése révén.

A védelmezett társadalmi érdek ebben az esetben a számítógépes rendszerek biztonsága. Az arra jogosult felhasználó igénybe veheti a rendszer szolgáltatásait, ezen a virtuális tárolóhelyen őrizheti a kizárólagos használatra szánt elektronikus iratait egyéb dokumentumait. A más személy által jogosulatlan hozzáférés épp az ilyen adatokat veszélyezteti és ezzel sérti azt a bizalmas viszonyt is, ami a számítógépes rendszer és a jogosult felhasználó között fennáll.

Ez mintegy közvetett védelmet nyújt olyan további bűncselekmények ellen, mint például a számítógépes csalás egyes esetei, avagy a számítógépes kémkedés.

Ennél a bűncselekménynél is csak a szándékos elkövetést rendeli büntetni.

6. *Jogosulatlan feltartóztatás (unauthorised interception)*

Számítástechnikai rendszerbe és hálózatokba bemenő és azokból kimenő adatok jogosulatlan feltartóztatása technikai eszközök felhasználásával²⁷

A magánszféra sérthetetlenségéhez való jogot és az adatforgalom bizalmas jellegét védi. Az adatforgalom lehallgatása –néhány szorosán értelmezett kivétel mellett- általában jogosulatlan. A fontosabb kivételek a következők:

-kommunikáló partnerek utasítására, felhatalmazására történik

²⁷ E bűncselekmény elnevezése többféleképpen hangzik más-más szerzőknél: Nagy Zoltán András, „jogellenes titokszerezés”, névrokona Nagy Zoltán „jogtalan lehallgatás”, Balogh Zsolt György „jogosulatlan lehallgatás” fogalmát használja. Siegler Eszter „jogosulatlan feltartóztatást”-ként ír róla, mely megegyezik az általam (=Szabó Imre) által is alkalmazott kifejezéssel és jobban fejezi az angol „interception” jelentését is.

-az lehallgatást végző személy –a megfelelő jogi garanciák és felhatalmazások megléte mellett- fontos közérdekből (nemzetbiztonság, bűnmegelőzés) cselekszik.

Szintén csak szándékos elkövetés esetén büntetendő.

7. *Védett számítógépes programok jogellenes másolása (unauthorised reproduction of a protected computer program)*

Jogi oltalommal bíró programok jogosulatlan reprodukálása és értékesítése

A számítógép-programokon, mint szellemi alkotáson szerzői jogi oltalom biztosítja a szerző illetve az egyéb jogosult számára a művel kapcsolatos cselekvési szabadságot, illetve garantálja, hogy a program fejlesztésére fordított anyagi és szellemi erőforrások megtérülnek. Nemzetközi tapasztalatok szerint azonban önmagában a szerzői jognak nincs kellő visszatartó ereje a jogsértő magatartásokkal szemben. Szükség van hatékonyabb védelemre, illetve büntetőjogi szankció kilátásba helyezésére.

Ez a visszaélés csak akkor büntetendő, ha a program reprodukálása, terjesztése illetve forgalomba hozatala sérti az anyagi- így a szerzői jogot, és ha az elkövető szándékosan cselekszik.

91/250/EGK irányelv szól a számítógépi programok jogi védelméről. Fontos szabályozás, hogy a jogosított fél az engedélyezésre jogosult hozzájárulása nélkül tanulmányozhatja és tesztelheti a program működését avégből, hogy megállapítsa a program alapjául szolgáló ötleteket és elveket, olyan felhasználások gyakorlása végett, amelyekre egyébként jogosult. Valamint engedély nélkül másolhatja a program kódját és lefordíthatja annak formáját – mintegy visszafejtheti a programot, abból a célból, hogy valamely függetlenül alkotott számítógépi program más programokkal való együttes alkalmazásának biztosításához szükséges információkhoz jusson.

Ennek három feltétele van:

- 1.A felfejtő személy jogosított legyen a program használatára
- 2.A más programokkal való együttes alkalmazás eléréséhez szükséges információ másképpen ne álljon rendelkezésére
- 3.A felfejtés csak a program azon részét érintse, amelyek az együttes alkalmazás eléréséhez feltétlenül szükségesek

A felfejtéssel szerzett információ más célokra nem használható fel, így különösen nem másik, hasonló számítógépi program fejlesztésére és forgalmazására.²⁸

²⁸ Az Európai Közösség kereskedelmi joga 411. oldal

8. *Félvezető topográfiaák jogellenes reprodukciója (unauthorised reproduction of a topography)*

Jogi oltalommal bíró félvezető topográfiaák jogosulatlan reprodukálása azok gyártása, kereskedelmi értékesítése és importja, valamint e termékek felhasználása céljából.²⁹

A félvezető termékek gyártása rövid idő alatt elismerten a világ egyik vezető iparágává fejlődött. E termékek kapacitását, funkcióit nagyrészt a bennük lévő félvezető integrált áramkörök (=mikrochipek) milyensége határozza meg. Ezek a meghatározó elemei a számítógép hardware-jének is.

A chipek gyártása topográfiajukon, vagyis az áramközök alaprajzán, térbeli elrendezésének tervrajzán alapul. Egy ilyen topográfia kifejlesztése jelentős emberi, műszaki és pénzügyi erőforrások befektetését követeli meg. A másolásuk azonban a kifejlesztési költségek-ráfordítások töredékébe kerül csak, vagyis jövedelmező vállalkozás lehet ezek illegális másolása, majd a másolatok forgalmazása.

Az elkövető csak akkor büntethető, ha eljárása jogosulatlan volt.

Fakultatív lista (optional list)

1. *Számítógépes adat, vagy számítógépes program megváltoztatása (alteration of computer data or computer program)*

Az elnevezés szinte teljes egészében definiálja a bűncselekményt, csak az értelemszerű „jogosulatlan” szó hiányzik belőle.

2. *Számítógépes kémkedés (computer espionage)*

Kereskedelmi vagy üzleti titok jogosulatlan, vagy törvényes felhatalmazás nélküli megszerzése, nyilvánosságra hozatala, mással való közlése azzal a céllal, hogy a titok jogosultjának gazdasági hátrányt okozzon, illetve a titok megszerzésével önmaga vagy más számára jogtalan előnyt szerezzen.

3. *Számítógép jogosulatlan használata (unauthorised use of computer)*

Számítógépes rendszerek és hálózatok jogosulatlan igénybevétele során az elkövető:

²⁹ A bűncselekmények kifejtésénél az alábbi forrásanyagokat használtam fel:

Balogh Zsolt György: Jogi informatika válogatott fejezetei

Nagy Zoltán: A számítógépes környezetben elkövetett bűncselekmények kodifikációja

Nagy Zoltán András: Informatikai bűncselekmények

Siegler Eszter: A számítógéppel kapcsolatos és a számítógépes bűncselekmények

-jelentős kár okozását kockáztatja a jogosult sérelmére, vagy magát a rendszert, illetve működésének ellátását teszi kockázatosná (belenyugszik ennek lehetőségébe: dolus eventualis)

-azzal a szándékkal cselekszik, hogy a jogosultnak a rendszerben , illetve annak működésében kárt okozzon (dolus directus)

-ténylegesen kárt okoz a rendszerben illetve a működésében (eredmény)

Egyetemünk számítástechnikai termében a falon felhívás figyelmezteti arra a hallgatókat, hogy más jelszavának használata a teremből való kizárás következményét vonja maga után...Ebből is látszik, hogy ezt a tényállást bizony sokan, akár joghallgatók is megvalósítják.

4. *Védett számítógépes program jogosulatlan használata (unauthorised use of a protected computer program)*

Program olyan jogosulatlan használata, amely felöleli annak jogosulatlan megszerzését önmaga vagy más számára, továbbá minden olyan használat, amely a tulajdonos jogait sérti.

A számítástechnikai bűnözésről szóló egyezmény

Utolsó és egyben mindezidáig a legnagyobb hatású nemzetközi vonatkozású jogforrás a „Cybercrime Egyezmény”, melyet 2001. november 8-án Strasbourgban fogadtak el.

Az Európa Tanács 1997-ben létrehozta a Büntetőjogi Kérdésekkel Foglalkozó Bizottság (CDPC) keretében a Számítógépes Bűnözéssel Foglalkozó Szakértői Bizottságot (PC-CY). Ez a szakértői bizottság kapott felhatalmazást informatikai bűnözéssel kapcsolatos nemzetközi egyezmény kidolgozására.³⁰

Az egyezmény második részének első fejezetében kerülnek felsorolásra azok a tényállások, melyeket nemzeti szinten büntetni rendel.

1. a számítástechnikai rendszer és a számítástechnikai adatok hozzáférhetősége, sértetlensége és titkossága elleni bűncselekmények
2. számítástechnikai bűncselekmények
3. számítástechnikai adatok tartalmával kapcsolatos bűncselekmények
4. szerzői vagy szomszédos jogok megsértésével kapcsolatos bűncselekmények

³⁰ Dr. Villányi József: Az Európa Tanács Informatikai bűnözéssel kapcsolatos egyezményéről

I. A számítástechnikai rendszer és a számítástechnikai adatok hozzáférhetősége, sértetlensége és titkossága elleni bűncselekmények:

1. *Jogtalan belépés*³¹

Önmagában az informatikai rendszerbe történő jogosulatlan és szándékos belépés, mint elkövetési magatartás valósítja meg a bűncselekményt és nem feltételezi az informatikai adatok megszerzését, felhasználását, hozzáférhetővé tételét vagy nyilvánosságra hozatalát.

A Btk. 178/A §-ában a „magántitok jogosulatlan megismerése” tényállás jelenleg is lehetővé teszi az elektronikus levelek kifürkészésének büntetését.

2. *Jogtalan kifürkészés*³²

A már említett Btk. 178/A § ezen bűncselekmény tényállását is magában foglalja.

3. *Az adatok sértetlensége elleni cselekmény*³³

Véleményem szerint a törlés és megsemmisítés szavak közül elég lenne csak az egyik alkalmazása, hisz adatok esetében a megsemmisítésnek csak egyetlen formája létezik: a törlés.

4. *A rendszer sértetlensége elleni cselekmény*³⁴

³¹ „Minden Szerződő Fél megteszi azokat a jogalkotási és egyéb intézkedéseket, melyek ahhoz szükségesek, hogy bűncselekménynek minősüljön a számítástechnikai rendszerbe vagy egy részébe történő jogosulatlan és szándékos belépés. A Fél kikötheti, hogy a bűncselekményt a biztonsági intézkedések megsértésével vagy a számítástechnikai adatok megszerzésére irányuló, illetőleg más bűnös szándékkal vagy egy másik számítástechnikai rendszerhez kapcsolódó számítástechnikai rendszerre vonatkozóan kövessék el.”

³² „Mindegyik Szerződő Fél megteszi azokat a jogalkotási és egyéb intézkedéseket, melyek ahhoz szükségesek, hogy bűncselekménynek minősüljön a számítástechnikai rendszeren belüli, a számítástechnikai rendszerből származó vagy a számítástechnikai rendszerbe irányuló számítástechnikai adatoknak nem nyilvános továbbítása során technikai eszközök felhasználásával történő jogosulatlan és szándékos kifürkészése, ideértve az ilyen számítástechnikai adatokat továbbító, a számítástechnikai rendszerből származó elektronikus sugárzást. A Fél kikötheti, hogy a bűncselekményt bűnös szándékkal vagy egy másik számítástechnikai rendszerhez kapcsolódó számítástechnikai rendszerre vonatkozóan kövessék el.”

Mindegyik Szerződő Fél megteszi azokat a jogalkotási és egyéb intézkedéseket, melyek ahhoz szükségesek, hogy bűncselekménynek minősüljön a számítástechnikai adatok jogosulatlan és szándékos megkárosítása, törlése, megrongálása, megváltoztatása vagy megsemmisítése.

Fél kikötheti, hogy a meghatározott cselekmény eredményeket jelentős kár következzen be.

³³ Mindegyik Szerződő Fél megteszi azokat a jogalkotási és egyéb intézkedéseket, melyek ahhoz szükségesek, hogy bűncselekménynek minősüljön a számítástechnikai adatok jogosulatlan és szándékos megkárosítása, törlése, megrongálása, megváltoztatása vagy megsemmisítése.

Fél kikötheti, hogy a meghatározott cselekmény eredményeket jelentős kár következzen be.

³⁴ Mindegyik Szerződő Fél megteszi azokat a jogalkotási és egyéb intézkedéseket, melyek ahhoz szükségesek, hogy bűncselekménynek minősüljön a számítástechnikai rendszer működésének számítástechnikai adatok

Btk. 300/C §-ában megfogalmazott tényállás lényegében lefedi az egyezmény ezen rendelkezését, igaz némi módosításra, kiigazításra szükség van/lenne.

5. Visszaélés eszközökkel³⁵

Az Európa Tanács ajánlásához képest új bűncselekménytípust vezet be. Ezáltal a védett számítógépes program jogosulatlan reprodukciója és a topográfia jogosulatlan reprodukciója, valamint a védett számítógépes program jogosulatlan használata átkerül a szerzői és szomszédos jogok bűncselekményébe.

II. Számítástechnikai bűncselekmények

1. Számítástechnikai hamisítás³⁶

bevitelével, továbbításával, megkárosításával, törlésével, megrongálásával, megváltoztatásával vagy megsemmisítésével való jogosulatlan és szándékos, jelentős akadályozása.

³⁵ *Mindegyik Szerződő Fél megteszi azokat a jogalkotási és egyéb intézkedéseket, melyek ahhoz szükségesek, hogy bűncselekménynek minősüljön az alábbi cselekmények jogosulatlan és szándékos elkövetése:*

-előállítás, az értékesítése, a felhasználás céljából való megszerzése, az ország területére való behozatala, a forgalomba hozatala vagy más módon történő hozzáférhetővé tétele:

- i. Az előbbieken meghatározott bűncselekmények valamelyikének elkövetése érdekében létrehozott vagy átalakított eszköznek, ideértve a számítástechnikai programot*
- ii. Egy jelszónak, egy belépési kódnak, illetőleg a számítástechnikai rendszerbe vagy egy részébe való belépést hasonlóan lehetővé tevő számítástechnikai adatnak*

azzal a szándékkal, hogy ezen bűncselekmények elkövetésére használják fel, valamint

-ezen dolgok a fentebb meghatározott valamely bűncselekmény elkövetésére való felhasználása érdekében történő birtoklása. A Fél a belső jogában kikötheti, hogy a büntetőjogi felelősséget meghatározott számú dolog birtoklása alapozza meg.

Nem alapozza meg a büntetőjogi felelősséget, ha ezen előállításnak, értékesítésnek, felhasználás céljából való megszerzésnek, az ország területére való behozatalnak, forgalomba hozatalnak vagy más módon való hozzáférhetővé tételnek nem célja a felsorolt bűncselekmények elkövetése, mint például az engedélyezett kísérlet vagy valamely számítástechnikai rendszer védelme.

³⁶ *Mindegyik Szerződő Fél megteszi azokat a jogalkotási és egyéb intézkedéseket, melyek ahhoz szükségesek, hogy bűncselekménynek minősüljön a számítástechnikai adatoknak jogosulatlan és szándékos bevitele, megváltoztatása, törlése vagy megsemmisítése, melynek eredményeként nem valódi adatok jönnek létre, és melynek az célja, hogy úgy lehessen azokat figyelembe venni vagy jogszerű célra felhasználni, mintha valódi adatok lennének, függetlenül attól a tényről, hogy az adatok közvetlenül olvashatók vagy érthetők. A Fél a belső jogában kikötheti, hogy csalárd szándék vagy hasonló tartalmú bűnös szándék fennállása alapozza meg a büntetőjogi felelősséget.*

Az egyezményben megfogalmazott tényállás vegyíti magában a Btk. 300/C§ (adatok jogosulatlan bevitele, törlése...) és a Btk. XVII. fejezetének II. címe alatti bűncselekmények tényállásait (a hamisítás különböző eseteinek leírása).

2. Számítástechnikai csalás³⁷

Btk. 300/C§ (3) bekezdése teljes egészében lefedi az egyezményben megfogalmazott tényállást.

III. Számítástechnikai adatok tartalmával kapcsolatos bűncselekmények³⁸

Ide tartoznak a gyermek-pornográfiával kapcsolatos bűncselekményeket, melyet Btk. 195/A §-a szabályoz.

Az egyezmény szándékosan elkövethető magatartásokat szabályoz:

1. készítés (számítástechnikai rendszeren való forgalomba hozatal céljából)
2. felajánlás, hozzáférhetővé tétel (utóbbi aktív és passzív magatartással is megvalósítható, amennyiben nem távolítják el időben a jogellenes tartalmat)

³⁷ *Mindegyik Szerződő Fél megteszi azokat a jogalkotási és egyéb intézkedéseket, melyek ahhoz szükségesek, hogy bűncselekménynek minősüljön a másnak jogosulatlanul és szándékosan történő vagyoni károkozás, amelyet -számítástechnikai adatok bevitelével, megváltoztatásával, törlésével vagy megsemmisítésével -számítástechnikai rendszer működése elleni bármilyen más cselekménnyel anyagi haszon saját vagy más részére történő jogosulatlan megszerzése szándékával követnek el.*

³⁸ *Gyermek-pornográfiával kapcsolatos bűncselekmények:*

Mindegyik Szerződő Fél megteszi azokat a jogalkotási és egyéb intézkedéseket, melyek ahhoz szükségesek, hogy bűncselekménynek minősüljenek a következő cselekmények, amennyiben azokat jogosulatlanul és szándékosan követik el:

- gyermek-pornográfiának számítástechnikai rendszer útján történő forgalomba hozatal céljából való készítése
- gyermek-pornográfia felajánlása vagy hozzáférhetővé tétele számítástechnikai rendszer útján
- gyermek-pornográfia továbbítása vagy forgalomba hozatala számítástechnikai rendszer útján
- gyermek-pornográfiának számítástechnikai rendszer útján saját vagy más részére történő megszerzése
- gyermek-pornográfiának egy számítástechnikai rendszerben vagy egy számítástechnikai adattároló egységen való birtoklása.

Gyermek-pornográfia bármely olyan pornográf termék, amely vizuális úton ábrázol:

- kifejezetten szexuális magatartást tanúsító kiskorú személyt
- kifejezetten szexuális magatartást tanúsító kiskorúnak tűnő személyt
- kifejezetten szexuális magatartást tanúsító kiskorú személyt megjelenítő valóság-hű képet

Kiskorú az a személy, aki még nem töltötte be a 18. életévét. A Fél alacsonyabb korhatárt is meghatározhat, amelynek azonban el kell érnie legalább 16. életévét.

3. továbbítás, forgalomba hozatal (feltétel a készítés illetve birtoklás, továbbítás esetén nem a gazdasági cél a meghatározó)
4. megszerzés (saját célra illetve más részére)
5. birtoklás (felhasználókat célozza meg ez a rendelkezés, fontos a szándékosság, hisz szinte naponta kapunk kéretlen e-maileket, melyek pornográf képeket tartalmaznak, akár gyermekekről is)

A vizuális módon történő ábrázolás a lehető legszélesebb ábrázolási fajtákat is felöleli: grafika, rajz, fénykép stb.

Fontos elem, hogy az ábrázoltnak nem kell feltétlenül 18 év alatti személynek lennie, elegendő, ha kiskorú benyomását kelti. Az ábrázolás jellege tehát a meghatározó, nem az ábrázolt személy tényleges életkora.

IV. Szerzői vagy szomszédos jogok megsértésével kapcsolatos bűncselekmények

Szerzői vagy szomszédos jogok megsértésével kapcsolatos bűncselekmények, melyeket a Btk. 329/A § rendel büntetni.

Felelősségi és büntetési formák

Kísérlet és részesség

A bűncselekmény elkövetése érdekében szándékosan megvalósított részesség is bűncselekménynek kell, hogy minősüljön.

Szándékos kísérlet is büntetendő az alábbi bűncselekményeknél:

1. -jogtalan kifürkészés
2. -adatok sérthetlensége elleni cselekmény
3. -rendszer sérthetlensége elleni cselekmény
4. -számítástechnikai hamisítás
5. -számítástechnikai csalás
6. -gyermek-pornográfiával kapcsolatos bűncselekmények 2 esete (ha számítástechnikai rendszer útján forgalomba hozatal céljából készítik, illetve gyermek-pornográfia továbbítása vagy forgalomba hozatala számítástechnikai rendszer útján)

Jogi személyek felelőssége

Jogi személyek is legyenek felelősségre vonhatók olyan esetben, ha azt olyan természetes személy –akár saját nevében eljárva, akár a jogi személy egyik szervének tagjaként eljárva– követi el a jogi személy javára, aki vezető jogkörrel rendelkezik, mely jogkörnek az alapja:

1. -a jogi személy képviselőjének joga
2. -a jogi személy nevében döntések meghozatalának joga
3. -jogi személyen belüli ellenőrzés joga

Abban az esetben is legyen felelősségre vonható, ha ezen természetes személy részéről gyakorolt felügyelet vagy ellenőrzés elmulasztása teszi lehetővé, hogy a felügyelete alá tartozó személy a jogi személy javára elkövesse az egyezményben meghatározott bűncselekményeket.

A jogi személy felelőssége lehet:

1. büntetőjogi
2. polgári jogi
3. közigazgatási jogi

A jogi személy felelősségre vonása nem zárja ki a bűncselekményt elkövető természetes személy büntetőjogi felelősségre vonását.

Büntetések és intézkedések

Büntetések, intézkedések alkalmazásánál fontos alapelvek:

1. arányosság
2. hatékonyság
3. visszatartó erő

A szankciók fajtái lehetnek:

1. büntetőjogi
2. nem büntetőjogi: például pénzügyi szankció

Büntető eljárási jog

Az eljárási jogi intézkedések alkalmazási köre

1. Az egyezményben meghatározott bűncselekmények vonatkozásában
2. Számítástechnikai rendszer útján elkövetett más bűncselekményekkel kapcsolatban
3. Bármilyen bűncselekménnyel összefüggő elektronikus bizonyítékok összegyűjtésével kapcsolatban.

Garanciák és biztosítékok

1. Az állam belső jogában meghatározott biztosítékok és garanciák
2. Arányosság elve

3. Emberi jogok és szabadságok megfelelő védelme-különösen az Európa Tanács „Az emberi jogok és alapvető szabadságok védelméről szóló Egyezményében” és az ENSZ „A polgári és politikai jogok nemzetközi egyezségokmányában”, valamint más, az emberi jogokkal kapcsolatos nemzetközi szerződésben meghatározott és az állam által vállalt kötelezettségekkel összefüggésben iktatott be a jogrendszerébe.

Garanciák, biztosítékok jelenthetik:

1. eljárás vagy jogkör alkalmazási időtartamát
2. alkalmazási körök korlátozását
3. alkalmazásukat alátámasztó indokok meglétét
4. bírói vagy más független szervek általi felülvizsgálatát

Ezen kívül vizsgálni kell a jogkörök és eljárások 3. személy jogaira, jogos érdekeire és felelősségére gyakorolt hatását, ha ez összeegyeztethető a közérdekkel, különösen az igazságszolgáltatás megfelelő működésével.

A megelőzés, bűnüldözés érdekében szükséges lépések, intézkedések

A tárolt számítástechnikai adatok gyors megőrzése

Az egyezményben részes minden állam kötelezte magát, hogy megteszi azokat a jogalkotási és egyéb intézkedéseket, melyek ahhoz szükségesek, hogy lehetővé tehesse az illetékes hatóságainak, hogy azok elrendeljék vagy más módon kikényszerítsék a számítástechnikai rendszerben tárolt, meghatározott számítástechnikai adatok, ideértve a forgalomra vonatkozó adatok gyors megőrzését, ha alappal feltételezhető, hogy azok ki vannak téve a módosulás vagy a megsemmisülés veszélyének.

Az állam kötelezhet más személyt a számítástechnikai adatoknak meghatározott időtartamig, de legfeljebb 90 napig történő megőrzésére és épségének megóvására, mely időtartam a hatóság részére az adatok átadására kötelezéshez szükséges. Az intézkedés ismételt elrendelése lehetséges.

A megőrzésre köteles személy titoktartásra is kötelezhető a belső jog által meghatározott időtartamig.

A forgalomra vonatkozó adatok gyors megőrzése és részbeni átadása

E körbe tartoznak az alábbi intézkedések:

1. - A forgalomra vonatkozó adatoknak a gyors megőrzésének biztosítása, függetlenül attól, hogy egy vagy több szolgáltató vett részt a kommunikáció továbbításában

2. - A forgalomra vonatkozó megfelelő számú adatnak a hatóság részére vagy a hatóság által kijelölt személy részére történő gyors átadásának biztosítása a kommunikáció továbbítására igénybe vett útvonal és a szolgáltató azonosítása érdekében.

Közlésre kötelezés

Azon intézkedések megtétele, melyek lehetővé teszik, hogy az illetékes hatóság kötelezhessen:

1. -a területén tartózkodó személyt a birtokában vagy az ellenőrzése alatt lévő és egy számítástechnikai rendszerben vagy egy számítástechnikai adattároló-egységen tárolt meghatározott számítástechnikai adatok közlésére
2. a területén szolgáltatást nyújtó szolgáltatót a birtokában vagy az ellenőrzése alatt lévő, az előfizetőre vonatkozó és a szolgáltatást érintő adatok közlésére

A tárolt számítástechnikai adatok lefoglalása és átvizsgálása

Azon intézkedések megtétele (jogalkotási, egyéb), melyek feljogosítják az állam illetékes hatóságát, hogy átvizsgálják vagy más hasonló módon hozzáférjenek a területükön található:

1. -számítástechnikai rendszerhez vagy annak egy részéhez és az abban tárolt számítástechnikai adatokhoz
2. -számítástechnikai adatok tárolását lehetővé tevő számítástechnikai adattároló-egységhez

Biztosítani kell a vizsgálat haladéktalan kiterjesztését, ha alappal feltételezik, hogy a keresett adatokat a hatóság területén található más számítástechnikai rendszerben vagy annak egy részében tárolják, és ezek az adatok a kiinduló rendszerből jogszerűen elérhetőek vagy a kiinduló rendszer számára hozzáférhetőek.

Az illetékes hatóságot arra is fel kell jogosítani, hogy ezen adatokat megszerezze vagy más módon használhassa.

Ezek az intézkedések a következő jogosultságokat foglalják magukban:

1. egy számítástechnikai rendszer vagy annak egy része, illetőleg egy számítástechnikai adattároló-egység lefoglalása vagy más hasonló módon történő megszerzése
2. a számítástechnikai adatokról készült másolat rögzítése és megőrzése
3. a szükséges tárolt számítástechnikai adatok épségének megóvása
4. az átvizsgált számítástechnikai rendszer fenti számítástechnikai adatainak hozzáférhetetlenné tétele vagy eltávolítása

Ezen intézkedések megtétele érdekében biztosítani kell az illetékes hatóságainak olyan jogkört, mellyel élve kötelezheti a számítástechnikai rendszer működését vagy a számítástechnikai adatok védelme érdekében alkalmazott intézkedéseket ismerő személyeket, hogy megadják az ésszerűen szükséges mindazon tájékoztatást, mely lehetővé teszi az említett intézkedések alkalmazását.

A számítástechnikai adatok valós idejű összegyűjtése

1. A forgalomra vonatkozó adatok valós idejű összegyűjtése

Az illetékes hatóság jogköre terjedjen ki

- 1) Az állam területén található technikai eszközök felhasználásával valós időben a számítástechnikai rendszer útján területükön továbbított meghatározott kommunikációhoz kapcsolódó forgalomra vonatkozó adatokat összegyűjtésére vagy rögzítésére és
- 2) Arra, hogy kötelezhessék a szolgáltatókat, hogy a meglévő technikai teljesítőképességük körén belül:
 - i. Az állam területén található technikai eszközök felhasználásával valós időben összegyűjtsék vagy rögzítsék a számítástechnikai rendszer útján a területükön továbbított meghatározott kommunikációhoz kapcsolódó forgalomra vonatkozó adatokat, vagy
 - ii. Együttműködjenek és segítséget nyújtsanak az illetékes hatóságoknak az ilyen adatok valós idejű összegyűjtésében vagy rögzítésében

Joghatóság

E rész érdekessége, hogy ha több állam (egyezményben részes állam) joghatósága is kiterjed a bűncselekményekre, akkor az érintett országok, ha az célszerűnek mutatkozik, tárgyalást folytatnak annak érdekében, hogy eldöntsék, hogy melyikük tudja a legmegfelelőbben lefolytatni az eljárást.

Nemzetközi együttműködés

Alapelvek

Lehető legszélesebb körben való együttműködés a számítástechnikai rendszerekkel és adatokkal kapcsolatos bűncselekményekre vonatkozó nyomozások és eljárások során,

illetőleg bármely bűncselekményre vonatkozó elektronikus bizonyítékok összegyűjtése érdekében.

Kiadatás

E cím alá tartozó rendelkezéseket abban az esetben kell alkalmazni, ha mindkét érdekelt ország jogszabályai szerint olyan szabadságvesztés büntetéssel büntetendők, amelyeknek felső határa legalább egy év, vagy ennél súlyosabb büntetés.

Jogsegély általános alapelvei

Lehető legszélesebb körben nyújtanak jogsegélyt egymásnak.

Sürgős esetben bármely állam előterjeszhet gyors kommunikációs csatornákon keresztül (e-mail, fax) jogsegély kérelmeket és arra vonatkozó tájékoztatásokat, amennyiben ezek a csatornák biztosítják a közlés biztonságát és azonosíthatóságát (ideértve, amennyiben szükséges a kódolást is), és a megkeresett fél kérelmére hivatalos úton is megerősíti azokat. A megkeresett fél átveszi a jogsegély kérelmeket, és gyors kommunikációs csatornákon keresztül válaszol azokra.

A megkeresett fél nem tagadhatja meg a jogsegélyt kizárólag azon indok alapján, hogy a kérelem olyan, az egyezményben meghatározott bűncselekménnyel kapcsolatos, melyet az ő jogrendjében pénzügyi bűncselekménynek számít.

A megkeresett állam a jogsegély teljesítését feltételhez kötheti, mely abban áll, hogy a cselekmény mindkét ország jogában büntetendő legyen. Nem számít viszont, ha másként minősül a két jogrendben a cselekmény.

Közvetlen információcsere

Bármelyik állam nemzeti jogában meghatározott keretek között és előzetes megkeresés hiányában is, közölheti egy másik állammal a saját nyomozása során megszerzett információkat, amennyiben úgy ítéli meg, hogy ezzel segíthet a címzett országnak az egyezményben összhangban meghatározott bűncselekményekre vonatkozó nyomozások vagy eljárások elrendelésében és megfelelő lefolytatásában, vagy amennyiben ezek az információk azt eredményezhetik, hogy a másik együttműködés iránti kérelmet terjesszen elő.

Az információk átadása előtt az átadó kérheti az információk titokban tartását, vagy azoknak a meghatározott feltételekhez kötött felhasználását. Ha a címzett nem tud eleget tenni a fenti

kérelemnek, tájékoztatni kell erről az átadó felet, aki dönt arról, hogy az információkat mindezek ellenére átadja-e.

Tárolt számítástechnikai adatok gyors megőrzésére vonatkozó jogsegély

Bármelyik állam megkereshet egy másik államot, hogy rendelje el vagy más módon kényszerítse ki a területén található számítástechnikai rendszer útján tárolt adatok gyors megőrzését, mely adatokkal kapcsolatban a megkereső jogsegélykérelmet kíván előterjeszteni ezen adatok átvizsgálása vagy azokhoz más módon való hozzáférés, azok lefoglalása vagy más hasonló módon való megszerzése, illetőleg átadása érdekében.

A kérelemre történő válaszadással kapcsolatban a megőrzésnek nem előfeltétele a cselekmény mindkét ország részéről fennálló büntethetősége.

Megőrzési kérelem teljesítése csak abban az esetben tagadható meg:

- a) ha a kérelem olyan bűncselekményre vonatkozik, amelyet a megkeresett állam politikai bűncselekménynek, vagy politikai bűncselekménnyel összefüggő cselekménynek tekint
- b) ha a megkeresett ország úgy ítéli meg, hogy a kérelem teljesítése sértheti országa szuverenitását, biztonságát, közrendjét vagy más lényeges érdekeit.

Végrehajtott megőrzés legfeljebb 60 napig marad érvényben annak érdekében, hogy lehetővé tegye a megkereső állam részére, hogy az adatok átvizsgálására vagy az azokhoz más hasonló módon való hozzáférésre, lefoglalására vagy más hasonló módon való megszerzésére, illetőleg átadására irányuló kérelmet terjeszthessen elő. A kérelem megérkezését követően az adatokat meg kell őrizni a kérelem elbírálásáig.

Megőrzött adatok gyors átadása

Ha a megkeresett ország megállapítja, hogy egy másik államban található szolgáltató is részt vett a kommunikáció továbbításában, a megkeresett fél haladéktalanul átadja a megkeresőnek a forgalomra vonatkozó megfelelő mennyiségű adatot a kommunikáció továbbítására igénybe vett útvonal és a szolgáltató azonosítása érdekében.

A kérelem ugyan azon esetekben tagadható meg, mint amiket, a tárolt adatok gyors megőrzésére vonatkozó megkeresésénél felsoroltam.

Tárolt adatokhoz való hozzáférésre vonatkozó jogsegély

Bármely állam megkeresheti más országot, hogy az vizsgálja át vagy más hasonló módon férjen hozzá, foglalja le vagy más hasonló módon szerezzé meg, vagy adja át a területén található számítástechnikai rendszer útján tárolt adatokat.

A megkeresést a lehető legrövidebb időn belül kell teljesíteni:

- a) ha alappal feltételezhető, hogy az érintett adatok, ki vannak téve a módosulás vagy a megsemmisülés veszélyének, vagy
- b) nemzetközi okmányok, megállapodások gyors együttműködést írnak elő.

A tárolt adatokhoz való hozzáférés határokra tekintet nélkül, hozzájárulás vagy a nyilvánosság számára való hozzáférhetőség esetén

Egyik állam a másik engedélye nélkül:

- a) hozzáférhet a nyilvánosság számára hozzáférhetően tárolt számítástechnikai adatokhoz (nyitott forrás), függetlenül az adatok területi elhelyezkedésétől
- b) hozzáférhet vagy a területén elhelyezkedő számítástechnikai rendszer útján megszerzhető egy másik államban tárolt számítástechnikai adatokat, amennyiben a Fél megszerzi az adatok számítástechnikai rendszer útján történő átadására jogszabályban feljogosított személy önkéntes és jogszerű hozzájárulását.

A forgalomra vonatkozó adatok valós idejű összegyűjtésével kapcsolatos jogsegély

Az egyezményben részes államok kölcsönösen jogsegélyt nyújtanak egymásnak a területükhöz kötődő, számítástechnikai rendszer útján továbbított meghatározott kommunikációval összefüggő forgalomra vonatkozó adatok valós idejű összegyűjtésében.

24/7 hálózat

Az egyezményben részes államok mindegyike kijelöli egy éjjel-nappal, a hét minden napján elérhető kapcsolattartási pontot, annak érdekében, hogy lehetővé tegye a számítástechnikai adatokkal és rendszerrel összefüggő bűncselekményekre vonatkozó elektronikus bizonyítékok összegyűjtésével kapcsolatos azonnali segítségnyújtást.

Ez a segítségnyújtás felöleli a következő intézkedések megkönnyítését, vagy ha azt a belső jog és a gyakorlat lehetővé teszi, közvetlen foganatosítását:

- a) technikai tanácsok
- b) adatok megőrzése

- c) bizonyítékok összegyűjtése, jogi jellegű információk átadása és a gyanúsítottak tartózkodási helyének meghatározása.

A hálózat megfelelő működéséhez minden állam biztosítja a megfelelően képzett és felszerelt személyzetet.

Mint láthatjuk az egyezmény széles körben vár el intézkedést és együttműködést az államoktól. A számítógépes bűnözés, bűnüldözés minden aspektusát szabályozni szándékozott, ezzel is elősegítve a hatékonyabb védelmet.

Az egyezményben megjelenő bűncselekményi kategóriák elkövetési magatartásai lényegében lefedik az Európai Tanács ajánlásában szereplő minimum és fakultatív lista elkövetési magatartásait. A magyar jogalkotás kevesebb törvényi tényállással, de azokon belül több elkövetési magatartás meghatározásával elérte a Cybercrime Egyezményben leírt követelményeknek megfelelő szabályozást.

A büntető eljárásjog terén még van mit bepótolnia a magyar jogalkalmazónak, ha meg akar felelni az egyezményben lefektetett feltételeknek.

Hackerek és Crackerek

Bevezetés, hackerek, crackerek, társadalmilag hasznos alkalmazásuk

"Ha reggel az autódhoz érve azt veszed észre, hogy az ajtó nyitva van, ugyanakkor valaki megjavította a rádiót és már a hetek óta rossz CD lejátszó is újra működik, akkor egy hacker látogatott meg. Ha azonban azt találod, hogy kocsid oldalsó ablakait féltéglával bezúzták és kitépték a rádiót, valamint az összes beszerelt értékesebb elektronikát a helyéről, akkor egy cracker látogatott meg."

Bevezetés

Mint minden technikai fejlődésre, az internetre is jellemző az az ambivalencia, hogy a sok pozitív és hasznos lehetőség mellett éppen úgy adott számos veszélyforrás és negatív tulajdonság. A világméretű adatháló a létezése óta elsöprő sebességgel fejlődik, minden nap valami újabb dologgal bővül ki. Az Internet, mint médium végtelen sok és éppen ezért nehezen áttekinthető információ- és adathalmazt kínál. A kommunikáció és információkeresés

az egész világot átfogóan lehetséges, határok nélkül. Csupán pár klikkelés az egérrel és máris megtudhatjuk, mit írnak például Brazíliában az 1992-es év kávétermesztéséről.

Az internet és a cybertér a gyakorlati, hivatali használat mellett sok embernek szociális és társasági életteret jelent, ugyanakkor érthetünk alatta olyan virtuális valóságot is, mely sajátos dinamikával és önálló szabályrendszerrel rendelkezik.

Az internetnek, mint az információ korszakának vívmányának és multimédiás társadalomnak, ára van. A kulturális és társadalmi előrelépéssel párhuzamosan fejlődik a bűnözés is. Mint ahogy az élet más területén, itt sem tudnak sokan ellenállni a kísértésnek, ha lehetőségük van szabályokat megszegni, jogtalan előnyt szerezni illetve kárt okozni.

A következőkben azon személyi kört, és annak motívációját és célját mutatom be, amelyet a médiában, a nyilvános beszélgetésekben szívesen illetnek „hacker”, „cracker”, „cyberterrorista”, avagy „kalóz” kifejezéssel...

Hacker

A szó az angol „to hack” igéből ered, mely „szétvagdalás, összehasogatást” jelent. Vagyis rombolásként, használhatatlanná tételként, egyéni integritásának eltörléseként, elértéktelenítésként fogalmazhatjuk meg. Ugyanakkor a fogalom ilyenfajta leegyszerűsítése nem fedi a valóságot, hiszen nem vesszük figyelembe a szó „hack” technológiai, számítógépes értelemben használt jelentését, amely sokkal inkább a „hackerség” eredetével mutat összefüggést. A kiindulási pont a MIT (Massachusettsi Technológiai Intézet) „Tech Model Railroad Club” (TMRC:Technikai Modellvasút Klub) tevékenysége, amit a hackerség születésének tekinthetünk. A TMRC, egyike a legnagyobb modellvasútaknak, üzemeltetett egy alosztályt, az S és P (Signal and Power: Jel és Erő) osztályt, amely kevésbé a modellépítéssel, inkább egy komplexebb adórendszer koncepciójával foglalkozott. Náluk keletkezett a fogalom „hack” és pedig egy különlegesen okos, technikai szakember jellemzőjeként.³⁹

Ez az összefüggés érteti meg, hogy hacker olyan valaki, aki különleges technikai képességekkel és jártassággal rendelkezik.

Az utolsó igaz hacker: Richard Stallmann

³⁹ <http://www.mit.edu/>

Miközben a média gonosz, bűnös és leginkább negatív képet fest a hackerekről, addig az ellenoldal azon munkálkodik, hogy magukat „igaz hackerekként” mutassák be. Arra törekednek, hogy a média által sugárzott negatív kép helyett felvilágosítják az embereket erről a jelenségről. Richard Stallmann, akit Steven Levy „az utolsó igaz hacker”-ként aposztrofált, 1984-ben a következő felhívást intézte a Wall Street Journal-hoz:

„Hacker vagyok. Más szavakkal, ahhoz érzek kedvet, hogy a számítógéppel játszadozzam, okos számítógépes programokkal játszom, megértsem és írjam őket. Nem vagyok cracker, nem azzal foglalkozom, hogy számítógépes- és biztonsági rendszereket törjek fel. Az újságok, mint maguk is, azt közvetítik, hogy a hackerség „biztonságfeltörést” jelent és semmi egyebet. Ezzel hírhedtté teszik a hackereket...”⁴⁰

Vagyis a fogalom „hacker” nem áll szükségképpen összefüggésben a bűnözéssel. A fent idézett felhívás ismerteti fel, hogy a hackerek számítógépbolondok, akiknek egyetlen motívációja maga az élvezet, amit a számítógéppel való munka-játék okoz. Stallman maga tesz különbséget a hackerek és crackerek között.

⁴⁰ <http://www.hack.gr/jargon/>

Hackeretika

A már említett Steven Levy nevű újságíró sokat foglalkozott a hacker-jelenséggel, bár maga nem volt az. Az egyik, ha nem a legfontosabb magyarázatot a hackerségről saját tapasztalatait alapul véve 1984-es „Hackeretika” című könyvében adja:

1. A számítógéphez- illetve minden másához való hozzáférés, amely a világról tanít Téged, korlátlan és átfogó kell , hogy legyen. A jelszó: „Részvétel!”
2. Minden információnak szabadnak kellene lennie
3. Bizonytalan autoritás- kedvező decentralizáltság
4. Hackereket hackerkedésük alapján ítéljenek meg, ne értelmetlen kritériumok, mint akadémiai rang, életkor, rassz vagy állás alapján.
5. A számítógéppel szép és művészi dolgokat hozhatsz létre!
6. A számítógép megváltoztathatja az életedet!⁴¹

Lévy által felállított pontokat ma is meghatározónak tartják a „Hacker” fogalom definiálásához. Fő momentum az információ szabadságának elve, melyre hivatkozva magukat az „információ szabadságának bajnokaként” aposztrofálva rendszereket törnek fel és teszik közzé az ott talált adatokat.

Zsargon Fájl

„Zsargon fájl” egy enciklopédia a hackerségről, melyet 1975-től kezdve önkéntes szerzők folyamatosan aktualizálnak és bővítenek. Olyan kifejezéseket ölel fel, mint „kedv”, „kutatóvágy”, „programozási lelkesedés”, „kreativitás”, „inger a kihívásokra”...Ebben kifejtik, hogy fő motivációjuk az akadályok kezelése illetve leküzdése, valamint a megismerés és a kutatás vágya. Ugyanakkor másokat csak az adatok és információk tönkretételének vágya hajt. Közöttük két típus különböztethető meg a „Jelszó” és a „Háló-hacker”.

Az utóbbi, rosszindulattól vezérelt csoportot hívjuk crackereknek, akiknek egyetlen céljuk a rombolás és a károkozás. Hangsúlyos, hogy mindez abból ered, hogy a játékos „hackerkedés”-ből tapasztalatot szerzett és a technika alapjainak birtokában van. Éppen

⁴¹ <http://www.hack.gr/jargon/>

ezért az az erőssége egy „felnőtt” hackernek, hogy ellenálljon a „crackerség” vágyának, és ellenálljon a kísértésnek, hogy kihasználja a megszerzett tudását.

A Zsargon fájlban megfogalmazott éles különbség „hackerek” és „crackerek” között azonban a valóságban nem ilyen éles.

További nézőpontok

A nyolcvanas években sokkal inkább előtérbe került az a kérdés, hogy már az idegen rendszerbe való behatolás is vagy csak a károkozás az elítélendő? Ez végül áttöréshez vezetett a hackeretikában: a kedvtelésből és kíváncsiságból való betörést elfogadhatónak, „rendben lévőnek” nyilvánították, míg az ún. vandálkodás nem megengedhetőnek tartották.

A nyolcvanas években Amerikában és Európában is alakult néhány hacker-club, melyek egységbe, egyfajta politikai irányvonal mentén szerveződő csoportosulásba tömörítették a hackereket. Ilyen volt a Cult of the Dead Cow (cDc), akik a hackerkultúráról áttértek a hacktivizmusra, a cDc által elindított cenzúraellenes projektre, amelynek lényege, hogy az információhoz való hozzáférés része az alapjogoknak, tehát ezt mindenki számára lehetővé kell tenni. Némely hackerklubok egyfajta tekintélyre tettek szert, mint a Chaos Computer Club.⁴² Mások beolvadtak a vállalatokba, és informatikai biztonsági szakértők lettek

Európa egyik legnagyobb hackeregyesülete Németországban alakult „Chaos Computer Club” (CCC) névvel, melynek tagjai kiegészítették és módosították a Levy által felállított szabályokat.

Ez főleg az első, nagy publicitás kapott akciónak alapult, mely során nyilvánosságra hozták egy modem felépítési tervét. Ennek a szerkezetnek a felépítése és használata büntetendő volt és megnyitotta az utat az adatok hozzáférésehez átláthatatlanul széles területen. Minden magán adatot inkább védeni, semmint veszélyeztetni akarta a Club, mégis ezáltal azokhoz is hozzáférést biztosítottak. Éppen ezért kellene a hackeretikának az információk szabadságának jelszavát csak a működési adatokra leszűkíteni, és a magánadatokat nem beleérteni.

Ezzel a cselekedetével a CCC két új szabállyal egészítette ki és némiképp módosította a Levy-féle Etikát:

1. A számítógéphez- illetve minden máshoz, ami a világ működésére tanít, korlátlan és átfogó kell , hogy legyen.

⁴² <http://www.ccc.de/>

2. Minden információnak szabadnak kellene lennie
3. Bizonytalan autoritás- kedvező decentralizáltság
4. Hackereket cselekedeteik alapján ítélik meg és ne olyan fennmaradt kritériumok alapján, mint kinézet, életkor, rassz, nem vagy társadalmi helyzet.
5. A számítógéppel szép és művészi dolgokat érhetsz el!
6. A számítógép jobba teheti az életedet!
7. Ne szemetelj más emberek adataiba!
8. Nyilvános adatokat használni, magánadatokat védeni!

Ez az új, módosított összeállítás sem tud azonban világos képet adni. A hackerek és crackerek közötti megkülönböztetés tekintetében sem tud minden kétséget eloszlatni.

A két felsorolás között azonos, hogy az információk szabadsága és korlátlan volta mellett törnek lándzsát. Ugyanakkor a Club által megfogalmazott 7-es és 8-as pont nem magyarázza meg azon fogalmakat, mint „szemetelés”, avagy „nyilvános és magánadat”.

„Az igaz hacker”

Zseniális programozó, aki az információ szabadságára esküdött fel. Az állami autoritás és a nagyvállalatok, mint például a Microsoft tagadói.

Jóllehet szabályokat szegnek meg (csak, amit nem ők állítottak fel), mégis egyet le kell szögeznünk, nem támogatnak semmilyen illegális akciót. Tevékenységükkel nem akarnak kárt okozni. Számukra a számítógép lényeges szociális faktort jelent (kommunikáció), életforma, szórakozás. Ezt azonban nem úgy kell érteni, hogy a gépen szereplő játék vagy kép a szórakozás tárgya, hanem az „óvott” titkok és összefüggések maga a szórakozás.

A felvilágosult hacker, „White Hat Hacker”

Céljuk a társadalom felvilágosítása saját magukról, a hackerjelenségről, és mindenek előtt a háttérokokról. Idegen rendszerekbe törnek be, de nem károkozás végett, hanem, hogy a biztonsági hiányosságokat például az elektronikus pénzforgalomban vagy teleföntársaságoknál kiderítsék, és nyilvánosságra hozzák.

*Script Kiddies és Script Bunnies*⁴³

A hacker jelenségnek új jelentést adtak, amikor a nyolcvanas évek végén, kilencvenes évek elején megjelent ez az új hacker-fajta. Őket a hackertársadalom lebecsüli, mert más hackerek eredményeit használják fel, mintegy eszközként használva azokat, hisz saját maguk csekély számítógépes ismerettel és programozóképességgel rendelkeznek. Ezek, az általában hímnemű fiatalok „crackerként” tesznek tönkre internetes oldalakat, támadnak meg servereket.

Nincs világos, általánosan behatárolható motívációjuk, elkövetési módjuk, egyedül a számítógépörületük a közös. Igazából nem bűnöző fiatalok, akiknek nem áll szándékában károkozás, illetve előnyszerzés, sokkal inkább csak kipróbálják magukat. Jellemző akciójuk Web-Graffitik elhelyezése mások weboldalán, éppen úgy „mint a „való világban” az épületek falán. Vagyis ez egyszerűen csak a pubertáskori vandálkodás új, virtuális színtere.

Politikailag motivált hackerek, „Dark Side Hacker” és „Black Side Hacker”

A hackereknek hagyományosan nincs politikai motívációjuk. Csoportokban dolgoznak a kibertérben, a különféle csetszobákban. A hackelés számukra egyfajta társadalmi aktivitás. És az onlajn (interneten megvalósuló) tevékenységen túl offlajn (interneten kívüli tevékenység) is aktívak: újságokat, egyezményeket adnak ki, mint a Defcon⁴⁴ vagy a Hal 2001⁴⁵. Nem magányosan tevékenykednek, még ha fizikai értelemben elszigeteltek is a saját számítógépük mögött.

Ezzel szemben a hacktivisták, mint ahogy már utaltam rá, társadalmi-politikai hatás kiváltása érdekében tevékenykednek.

A politikailag motivált hackerek technikai tudásukat politikai orientációjú akciók véghezviteléhez használják fel. Nem igénylik maguknak a „hacker” megjelölést, bár ők is éppúgy kétségkívül a hackerek módszereit használják. Például az ún. Yippies a hatvanas évekből, akik a „Nexsletter”-ükben tippeket adtak az ún. „Blue boks” segítségével az ingyenes telefonáláshoz, ami a vietnámi háború elleni tiltakozás propagálása lett. Az újabb

⁴³ Elnevezésük valószínűleg a nemükre utal.

⁴⁴ <http://www.defcon.org/>

⁴⁵ <http://www.decursor.be/Hal2001>

időkben weboldalak manipulálását alkalmazzák politikai kampányokban. Az iraki háború kapcsán különösen aktuálissá vált ennek a jelenségnek az elemzése, kezelése.

Alapvető különbség van az amerikai és az európai csoportok közt. Az amerikaiak anarchistábbak, az információhoz való szabad hozzáférés hívei. Európában inkább közösségpártiak, nyitottak a "szocialista" eszmékre. Mindazonáltal megkülönböztethetünk kétféle hacktivistát:

1. Az egyik csoport eszközöket biztosít azoknak, akik nem szakemberek, de letöltenek olyan eszközöket, amelyek lehetővé teszik más hacktivistáknak, akiket például a globalizáció problémái foglalkoztatnak, hogy megtámadjanak olyan site-okat, mint a világkereskedelmi szervezeté.
2. A másik csoport inkább az informatikai biztonság és az információkhoz való hozzáférés terepén tevékenykedik. Ők politikailag erősebben elkötelezettnek érzik magukat. A cDc célja például az, hogy harcoljon a minél szélesebb körű internet- és információhozzáférést.

Dark Side és Black Hat hackerek inkább anyagi okokból hackerkednek.

A szakzsargon a rendszer jobba tétele érdekében betörő és az anyagi haszon vagy rombolás céljából betörő kalózkodók között a Csillagok háborújából kölcsönzött kifejezéssel tesz különbséget, vagyis vannak a hackerek, akik jók, és a dark side hackerek, akiket megkörnyékezett a Sötét Oldal, ők gonoszak. A Black Hat hackerek is a rossz oldalt képviselik, ők elsősorban károkozással és információlopással foglalkoznak.⁴⁶

Médiahackerek

Egyesek külön csoportként emelik ki a médiahackerek csoportját, akik egy jól szervezett hazugsággal a szenzációhajhász újság, riporter rendszerébe törnek be, majd jót derülnek, amikor azok „bekapják a horgot” és a hackeráltal kitalált történeten alapuló „hírt” jelentetnek meg.

Híres hackerek

Számos hacker világhírré tett szert, egyesek még könyvet is jelentettek meg. Az egyik legismertebb közülük Kevin Mitnick, aki felhívás tett közre, mely szerint, 500 dolláros

⁴⁶<http://www.techtv.com/cybercrime/internetfraud/story/0,23008,3396685,00.html>

jutalmat kap az a hacker, vagy ex-hacker, akinek története mind szakmai, mind szociális szempontból megfelel a kívánalmaknak, azon felül, hogy a szereplője nagy kreativitásról tesz benne tanúbizonyságot. Mitnick később a legérdekesebb történeteket könyv formájában nyilvánosságra is hozza, többek között azzal a szándékkal, hogy így az emberek szemét is felnyissa, és rávilágítson bizonyos hibákra, amelyek kihasználásával törtek be a hackerek mások rendszerébe.

Cracker

A már sokszor emlegetett elmosódó elhatárolás ellenére hackerek és crackerek között annyi különbséget már tudunk tenni, hogy a crackerek mindig bűnös szándékú, negatív személyek, akik illegális cselekményeikkel másoknak kárt okoznak.

Ezek a cselekmények megvalósulhatnak úgy, hogy jogosulatlanul lépnek be mások számítógépes rendszerébe, internetszerverébe és ott önkényesen és céltudatosan károkozás szándékával programokat, adatokat, weboldalakat változtatnak meg. Avagy másolásvédett software-eket törnek fel és terjesztenek. Legtöbbször szervezett bűnözés keretében, akiknek kapcsolataik vannak a számítógépgyárakban. Ezek a tevékenységek kétségkívül illegális kereskedelmet valósítanak meg.⁴⁷

Bár a különböző kategóriák közül az ún. pozitív hackereket nem bűnös hajlamok vezetik, mégis maguk is bűnözővé válnak azzal, hogy jogtalanul törnek be mások számítógépes rendszerébe és így a büntetőjog hatálya alá eső magatartást valósítanak meg. Igaz, hogy céljuk a rendszer hiányosságainak felderítése, majd nyilvánosságra hozatala, ezzel mintegy elősegítve a biztonsági technikák fejlődését. Ezzel az közönséges használót is segítik, hisz így őt is óvják, valamint figyelmeztetik arra, hogy magát is jobban védje.

A többi csoportot a másoknak való károkozás vezérli.

Az egyik kategóriába való tartozás azonban nem zárja ki azt, hogy ugyanakkor ne valósítson meg egy másik cselekedetével egy másik kategóriába tartozó cselekményt. Egy „kétvágányú” karrier azért is elképzelhető, mert végül is egy a „jó oldalhoz” tartozó cselekményhez szükséges tevékenységen keresztül szerzett ismeret kiválthatja a vágyat arra, hogy ezt a tudást a „rossz oldal” szolgálatába állítsa.

⁴⁷ A crackereket sokan mégis pozitív hősnek tartják, mert védett software-ek másolatait illegálisan terjesztik. Csak azt felejtik el ilyenkor, hogy ezt öncélúan, anyagi haszon reményében teszik.

Az elhatárolást különösen nehézé teszi, hogy a médiában állandóan keverednek ezek a fogalmak. Sokszor éppen az ártó szándékú, öncélú crackereket kiáltják ki vagány számítógépszemiknek, akik amolyan egyszerű nép gyermekeként megtréfálják a nagy és erős vállalatokat.

Tatabánya adott otthont az első magyar hacker konferenciának 2003. július 5-6-án, melynek célja elsősorban az volt, hogy eloszlassák a téves nézeteket, melyek a társadalomban élnek a hackerekről-crackerekről.

A hiánypótló rendezvény történelmi mérföldkőnek számított a hazai informatikában, hisz Magyarországon most először került megrendezésre olyan rendezvény, amely a felhasználó szemszögéből foglalkozik az információtechnológia (IT) biztonsági vonzataival. Amerikában és Európa egyes országaiban már több éve rendeznek ilyen találkozót, alkalmanként hivatalos szervek támogatásával.⁴⁸ A rendezvény szervezőinek célja ilyen találkozók rendszeresítése, valamint a konferenciák közötti időben aktív véleménycsere, tanácsadás, felvilágosítás nyújtása különböző, e célból készült honlapokon.

Hackerség a jó szolgálatában, intézményesült formában

Amerikában régóta divat hackereket alkalmazni a számítógépes rendszerek védelmére, hiszen ők tudják legjobban, hol sebezhető az adott rendszer. Idehaza is gyakran alkalmaznak számítógép-biztonsági munkakörökben hackereket, ám ez általában nem a munkáltatók szándékán alapszik: egyszerűen többnyire nem is sejtik rendszergazdájuk hackeres múltját.

A valódi hackerek nem kérkednek betöréseikkel, melyek közül sokra soha nem derül fény. Ha észreveszik is a megtámadott rendszerek üzemeltetői ármánykodásaikat, a legritkább esetben tudják lenyomozni és elkapni a magasan képzett betörőket. A nyom nélküli behatoláshoz komoly technikai tudás szükséges, melyet a hackerek többnyire önképzéssel, kézikönyvek és programok biztonsági réseinek leírása alapján szereznek meg, vagy szóbeszéd alapján, egymástól tanulva.

Ez a fajta tudás természetesen a rendszerek védelménél is remekül alkalmazható, ráadásul ezeket a fogásokat ritkán tanítják egyetemen. Ezért aztán az a furcsa helyzet állt elő, hogy a rendszerük biztonságára valamit is adó vállalatok gyakran alkalmaznak hackereket, vagy

⁴⁸ <http://www.hacktivity.hu/>

főállásban rendszergazdaként, vagy eseti megbízással, melynek célja a rendszer biztonsági átvilágítása.

Aki csak egyes feladatok elvégzésével szeretne megbízni egy hackert, az John Klein Rent-A-Hacker (Béreljen Hackert) nevű vállalkozástól bérelhet egyet. Darab- és órabérben is vállalják számítógépek és hálózatok biztonsági átvilágítását, és levédését, továbbá már korábban feltört rendszerek esetében a támadók lenyomozását is. A jó útra tért hackerek 175 dolláros órábérére eltörpül a betörések által okozott kár mellett.⁴⁹

Magyarországon a cégek óvakodnak rovott múltú hackerek alkalmazásától, a munkáltatók nem bíznak a rablóból lett pandúrokban. Főleg, mivel a szemükben minden hacker bűnöző.

A hazai cégek vezetői félnek attól, hogy a hacker-múlttal bíró munkatársuk elcsábul, és kárt okoz, ezért nem alkalmaznak olyan szakembert, akiről tudják, hogy a hackerséggel közelebbi kapcsolatba került. Igaz, munkatársaik szakmai fejlődésük céljából kötelezően figyelemmel követik a hackervilág eseményeit, ezzel megtanulva és előkészülve az újabb fejleményekre.

Érdekességként jegyzem meg, hogy az indiai hatóságok (tehát állami szervezet) 19 hackerből álló testületet állítottak fel a hatóságok segítségére. A hackerek 14 és 19 év közötti fiatalok, akik tanácsadással, véleményezéssel segítik a nyomozók munkáját.⁵⁰

⁴⁹ Az amerikai Computer Security Institute márciusi felmérése szerint az Egyesült Államokban a nagy cégeknek és a kormányzati intézményeknek az utolsó 12 hónap során 265 millió dollár vesztesége származott a számítógépes betörésekből.

⁵⁰ <http://www.haon.hu/internet/internet-1534.shtm>

Cyber-háború és Cyber-terror

Fogalom-meghatározás, esetek, állami intézkedések

Egyesek szerint az információs technikák felfedezése olyan nagy hatással volt a világra, mind társadalmi, mind gazdasági téren, mint például a kerék, könyvnyomtatás feltalálása.⁵¹

Ez a fejlődés elvezetett oda, hogy a katonai hadműveletek már nem feltétlenül az ellenség erejének megsemmisítésére irányulnak, sokkal inkább az adatfeldolgozó rendszerét támadják. Ezen lépések célja az adatáramlás feletti ellenőrzés megszerzése, hogy ez által is megszerezzék az ellenség feletti uralmat. Az információs technikák (adatfeldolgozást szolgáló hardware, software...) nagyszerű feltételeket kínálnak az ellenséges célzatú használatához. Mind világkereskedelemmel, mind csak nemzeti kereskedelemmel foglalkozók használják ezeket a technikákat, sokszor nem is gondolva arra, hogy ezek mennyi veszélyt rejt magában. Éppen ezért van szükség valamiféle kontrollra, állami szabályozásra, mely képes határt szabni, és hatékonyan fellépni a visszaélésekkel szemben.

Cyber-háború fogalma

Az interneten folyó „háborúk” jellemzője, hogy általában nem állam- és állam között folyik, hanem magánszemélyek vesznek részt benne. John Arquilla szerint 1990 óta létezik ez a jelenség, míg mások sokkal korábbra, a II. Világháború idejére teszik a cyber-háború megjelenését.⁵²

A fogalom magába foglalja a technikai infrastruktúrák elleni támadást, valamint a propaganda-terjesztést is. A lényeg az ellenség adatait befolyásolása. Sokat emlegetett példa erre az 1991-es Golf-háború, amikor az iraki kommandós rendszert tették használhatatlanná. A tönkre tétel illetve manipulálás mellett természetesen ez által adatokat is tudnak gyűjteni az ellenség helyzetéről, terveiről, erősségeiről-gyengeségeiről.

Példaként felhozhatjuk még az angol illetve amerikai kormány viselkedését, akik nem riadtak vissza attól, hogy téves információval állítsák maguk mellé a világot, és győzzék meg az embereket az iraki fegyverek létéről és a tényleges fenyegetettségről. Jessica Lynch

⁵¹ <http://www.bundesnachrichtendienst.de/auftrag/informationwarfare.htm>

⁵² <http://www.heise.de/>

szabadulásának közzététele is a pszichológiai hadművelet része volt, melynek célja az iraki katonákról kialakult negatív kép további megerősítése volt.

Donald Rumsfeld 2002.02.20-án egy sajtókonferencián definiálta az „Információ-hadművelet” fogalmát, melyet más szóval stratégiai befolyásolásnak is nevezhetünk és stratégiai és taktikai megtévesztésként fogalmazhatunk meg.

A cyber-háború leginkább a civilszférában hatékony, hisz ez az a terület, ahol az adatvédelem, adatbiztonság nem olyan nagy fokú.

Cyber-terror

Cyber-terrorista lehet bárki, aki megfelelő technikával, lehetőséggel és szándékkal rendelkezik, hogy kárt okozzon és ezt a lehetőséget ki is használja. Támadásaik célpontja általában kormány-, katonai- illetve gazdasági rendszer. Később nyilvánosságra is hozzák cselekedeteiket politikai felhanggal megtűzdelve. Sajnos ezek a „hackerkedések” mégis továbbgyűrűznek és pont az egyszerű felhasználóknak okozzák a legnagyobb kárt, holott eredetileg őket nem akartak megkárosítani. Motivációjuk leginkább csak erőfitoktatás.

Sajátosságuk, hogy általában az eszköz és a hatás nem áll egyensúlyban egymással. Például a Melissa-vírus megalkotója, David L. Smith sem gondolta, hogy a vírus ilyen nagy pusztításra képes. Mint elmondta, nem volt benne gyűlölet a világ, a társadalom ellen, csak egy ártatlan vírust akart megírni.

A cyber-terrorizmus és a hackereskedés fogalma sokszor összemosódik, hisz mindkettő honlapok ellen irányul. Utóbbiak azonban ezt pusztán kíváncsiságból teszik, és később a honlap működtetőjének jelzik a fellelt hibákat, míg a terroristáknak a crackerekhez hasonlóan a károkozás a céljuk.

Az internetet sokszor terrorista csoportok is felhasználják tagok szervezésére, akciók megbeszélésére.

Támadók csoportjai

magányos támadó

szervezett csoport

A magányos támadó motivációja eltérő lehet, nem lehet általános jellemzést adni. Lehet ú.n. hacker, illetve más, belső- avagy külső támadó. Céljuk általában az adatkémkedés illetve adatmanipulálás. Motivációja lehet pusztán személyes célzatú, erődemonstráció, avagy csak „tréfa”, de lehet komolyabb államellenes, politikai indíttatása is.

A szervezett csoportok közül az első talán a latin-amerikai „Zapatista” nevű terrorcsoport volt, akik Ecuador és Peru közötti határvonal-konfliktus kapcsán szerveződtek egységbe és propaganda szövegeket továbbítottak e-mailen keresztül, valamint igyekeztek a sajtót saját véleményükről informálni és ez által az olvasóközönséget befolyásolni, továbbát akcióikat is az interneten koordinálták.⁵³

Következő említésre méltó szervezet a FARC, amely a „Fuerzas Armadas Revolucionarias de Colombia” rövidítéséről kapta a nevét. A perui „Világító ösvény” az internetes oldalán aktuális forradalmi jelentéseket tett közzé és póló-árusítást is folytatott.

Iszlám katonai- félkatonai szervezetek pénzszerzésre (szponzorok toborzására) és beszerzésre használják az internetet.

Az Elector-Hippik 1998-ban a Pentagon honlapját „szálltál meg”, így tüntettek a mexikói kormány támogatása ellen.

Ezek a támadások minden egyes esetben dollármilliókat emésztettek fel a megtámadottak részéről, figyelemre méltó, hogy ugyanakkor a támadó részéről elegendő volt egy közepes teljesítményű számítógépre és valamilyen internet-kapcsolatra való beruházás.

Lehetséges támadási eszközök, pszichikai és logikai lehetőségek

Olyan zavaró eszközök használata, mely által megszerezhető az ellenőrzés más rendszere felett, illetve annak adatait megváltoztatja, a működést manipulálja, tönkre teszi.

Úgy nevezett „bombák” elhelyezése, melyek például bizonyos időpontban működésbe lépnek és általában bankok, nagyvállalatok software-rendszerét teszik működésképtelenné.

Érdekes jelenség még a „hátsó ajtók” működése, melyek a másik rendszerébe való belépésre biztosítanak lehetőséget. Általában nem okoznak kárt, hacsak a jogtalan belépést nem

⁵³ <http://www.zapatistas.de.vu/>

tekintjük annak. Az Egyesült Államok számos gyártó cége automatikusan beépített ilyen programokat a számítógépekbe, ezzel lehetővé téve, hogy a később más országokba exportált gépek használóinak adatait kifürkészthessék, illetve manipulálhassák.

Számítógépes vírusok, mint például trójai faló illetve különböző férgek is ebbe a csoportba tartoznak.

Román-magyar webháború

Román és magyar hackerek között állandó háború dúl. Utóbbi nagyobb horderejű esetről többek között Horváth János írt számos publikációjában. Román hackerek egy magyar revizionista honlap adatait semmisítették meg illetve cserélték ki Nagy-Magyarország térképét a román zászló képére, az alábbi felirattal kiegészítve: „Erdély Romániához tartozik”. Az eset különlegessége, hogy a román támadóknak a számítástechnikai tudás és képesség mellett a magyar nyelvet is kellett, hogy ismerjék.⁵⁴

2002-es nagy Cyber-háború

„Cytex” terv célja az volt, hogy mesterségesen cyber-háborút idézzenek elő, ezzel tesztelve a német rendszerek biztonságát. (A kitalált támadás fiktív célja volt, hogy rákényszerítse a kormányt, engedje szabadon a terrorista szervezet bebörtönzött tagjait.)

A próbaháború reggel fél ötkor Berlinben kezdődött, egyszerre érte támadás a közlekedést, a különböző minisztériumokat, hivatalokat.

A teszt során sok hibára fény derült, világossá vált az is, hogy az akkori fiktív támadás bármikor valósággá válhat. A világ bármely tájáról bárki indíthat hasonló támadást.

Ellenintézkedések

Egyesült Államok

Bill Clinton 1996 júliusában jelentette be a PCCIP („President’s Commission on Critical Infrastructure Protection”), azaz egy elnöki bizottság felállítását, melynek feladata a kritikus

⁵⁴<http://www.heise.de/tp/deutsch/html/result.xhtml?url=/tp/deutsch/special/info/13393/1.html&words=Horvath%20John>

infrastruktúrák védelme. 1997-ben adták ki jelentésüket, melyben átfogó jellemzést adtak az amerikai infrastruktúra-hálózatról. Javaslatot tettek a védelmi intézkedések jobb koordinálására.

Az évek során további szervezetek, hivatalok jöttek létre, melyek szintén a számítógépes-manipulációk, internetes támadások elleni hatékony védelmet tűzték ki célul. Ezek nagyrészt csak a civil szférában működnek, míg a US Space Command a különböző katonai kommunikációs-, navigációs-, megfigyelő- és egyéb rendszerek és a magán- illetve gazdasági rendszerek globáliskoordinációjáért és védelméért felel.

A szeptember 11-ei támadás rádöbentette az amerikai kormányt, hogy újra kell szervezni az egész kormányzati rendszert. Bush ugyanakkor meghirdette az agresszívebb ellentámadás politikáját.

Európa

Európa számos országában alakultak olyan speciális hatáskörrel és feladattal felruházott hivatalok, intézmények, melyek a különböző infrastruktúrák védelmét szolgálják. Németországban például több ilyen szervezet is létezik, melyek elsősorban a védelmi rendszer hibáit hivatottak kideríteni és helyre hozni (AKSIS: Arbeitsgruppe Schutz kritischer Infrastrukturen, CERT: Computer Emergency Response Team)

Természetesen hatékony védelem nem lehetséges nemzetközi összefogás nélkül.

Vírusok

Történetük, fajtáik

"A számítógépvírus intelligencia és mesterséges értelem, de erkölcs és érzelem nélkül. Intelligenciáját a programozójától kapta, és annyira lehet erkölcstelen, amennyire a program írója is az. Már ma is lehetséges olyan programot írni, amely belátható időn belül tönkretelheti egy teljes számítógép generáció működését. Például egy vagy két esztendőn belül lehetetlenné tehető, hogy valaki MS-DOS alatt futó programot alkalmazzon. A vírusprogram valójában az élő anyag működését utánzó életképes modell. Olyan, mint a biológiai fegyver, mert miután kiengedték a laboratóriumból, még maga az alkotója is elveszti az ellenőrzést felette." (Buruzs Tamás)

Ha három szóval kellene jellemezni a vírusokat, a következők lennének azok:

1. intelligens, mert létrehozásához mély számítástechnikai ismeret szükséges. (Ez nem feltétlenül igaz, amennyiben vírusgyártó készletek felhasználásával készítik, melyhez nincs szükség különösebb számítástechnikai, programozói előképzettségre).
2. erkölcstelen, mert alattomosan kihasználja a számítógépek sebezhetőségét.
3. értelmetlen, mert egy vírus terjedése, pusztítása mindössze öncélú erőfitogtatás.

Némileg technikaibb megközelítésnek tekinthető az alábbi definíció: *"A számítógépvírusok programok, amelyek saját kódjukat valamilyen módon hozzáfűzik más végrehajtható programokhoz, és a megfertőzött gazdaprogram indításakor ideiglenesen áveszik attól a vezérlést, majd végrehajtják a beléjük programozott utasításokat. A biológiai vírusokhoz hasonlóan a számítógépvírusok is önmagukban életképtelenek, működésükhöz megfelelő hardver- és szoftverkörnyezet szükséges. Az igazán sikeres (széles körben, sokáig és gyorsan terjedő) vírusok többsége valamilyen rejtőzködő technikát alkalmaz, és sok esetben a terjedésért, valamint rejtőzködésért felelős rutinokon kívül további úgynevezett büntetőrutinokat (payload) is tartalmaz. Ezek indítása rendszerint valamilyen időzítéshez (dátum, időpont), eseményhez vagy egyéb feltételhez kötött."*⁵⁵

Ma, amikor a Mydoom-vírus tartja rettegésben a világot, különösen aktuális a vírusok történetét, kialakulását, jellemzőit behatóbban megismernünk. Mindenki, aki használja az

⁵⁵ <http://www.antivirus.hu/virved/index.php?CN=30&CIE=0>

Internetet, nap, mint nap kapcsolatba kerül a vírusveszéllyel. Akár csak figyelmeztetés, akár saját tapasztalat útján. Sajnálatos módon egyeseknek örömet okoz az, ha mások gépében kárt tehet (ezzel megvalósítva a Btk. 300/C paragrafusának (2). bekezdését).

Neumann János már 1948-ban előre jelezte olyan programok írásának a lehetőségét, melyek képesek önmaguk reprodukálására. Ezeket az elektronikus környezetben létrejött mesterséges „élőlényeket” automatáknak nevezte. Később tovább fejlesztették azokat a programokat, amelyek önreprodukálásra és saját maguk megjavítására képesek.⁵⁶

Az első számítógépvírust és magát a számítógépvírus megnevezést Fred Cohen alkotta meg Ph.D. disszertációjához még 1983-84-ben (Ő már ekkor jelezte, hogy a vírusok adatok módosítására és megsemmisítésére is alkalmasak lehetnek, így komolyan fenyegetik a számítástechnikai rendszerek biztonságát). Azonban, mint ahogy az emberiség történetében már számtalanszor előfordult, a pusztán kutatói, szakmai kíváncsiságból megalkotott új termék, találmány hamarosan a rosszindulatú emberek eszköze lett.

Az első „vadon élő” számítógép-vírus több, mint 15 éve, 1986-ban jelent meg. Meglepő módon nem Amerikából vagy Európából, de még csak nem is az akkor még hatalmas Szovjetunióból származott - hanem a távoli és kevésbé ismert Pakisztánból, és Brain névre hallgatott. Képességei még mai szemmel nézve is figyelemre méltóak – pedig az akkori számítógépek tudása jóval elmaradt a maiak mögött. Azóta azonban nagyot fejlődött a számítógépes vírusok világa is, a víruskereső programoké pedig még inkább.

A 80'-as és 90'-es évekre Bulgária vírus-nagyhatalommá vált. Még a 80'-as évek elején határozta el a bolgár politikai és gazdasági vezetés, hogy az országot csúcstechnológiai nagyhatalommá teszi. Első lépésük volt megkezdeni számítógépek gyártását, melyek mintája az IBM és Apple személyi számítógépek voltak. Ezek másolását sorozatban gyártották a KGST piacára annak ellenére, hogy semmilyen engedélyt nem kértek- és kaptak erre.

A következő megoldandó kérdés a software-ek előállítására volt, amelyet szintén másolás útján oldottak meg.

A kalóz módon megvalósított számítógép-gyártás kiképezte azon szakemberek sorát, akik a másolt gépek, programok minden egyes részletét ismerik. Először 1988-ban írt két barát

⁵⁶ Balogh Zsolt György: Jogi informatika válogatott fejezetei, Pécs, 1997, ÁJK

(Teodor Prevalsky és Vesselin Bontchev) egy vírust, ezzel mintegy kihívást intézve a többiekhez, akik ezután egymásra licitálva igyekeztek egyre tökéletesebb vírusokat előállítani. Azóta minden évben egyre több és több „bolgár” vírus lát napvilágot.

Az ismert számítógépvírusok száma ma már jóval hatvanezer felett van.

A számítógépvírusokat rendszerint ártó szándékkal hozzák létre, bár néhány példány kísérleti céllal, vagy játékból készült. Véletlenül, valamely normális program sérüléséből nem keletkezik, nem keletkezhet számítógépvírus, hisz a sérülések nem hoznak létre olyan mesterséges intelligenciát, amely a víruskód szaporításához és sok esetben azt elrejtéséhez is szükséges. A vírusok alkotói, minél szélesebb körű terjedés érdekében olyan célcsoportokat igyekeznek megcélozni, amelyek kellően nagy létszámúak, lehetőleg egymással fájlcsere-t folytatnak, nem gyanakszanak a fájlcserevel kapott fájlokra és nem használnak vírusellenőrző szoftvereket a beérkező fájlok szűrésére, vagy azokat nem képesek megfelelően beszabályozni a kellő szintű és mélységű ellenőrzés automatikus elvégzésére.

A vírusok alapvetően két technikával fertőzhetnek:

1. A primitívebb típusok, melyek egyértelműen pusztító, romboló céllal készültek, s programozójuk nem rendelkezett mélyebb programozás-technikai ismeretekkel, a fertőzés során a megtámadott programon belül hosszabb-rövidebb kódrészleteket felülírnak a víruskóddal. Így a fertőzött programok egyértelműen és véglegesen sérülnek, egyes funkcióikat elvesztik. Ez mint tünet maga is alkalmas lehet a fertőzés észlelésére.
2. A fejlettebb technikákat alkalmazó számítógépvírusok azonban a fertőzés során nem egyszerűen felülírják a megtámadott programok kódját, hanem azt úgy módosítják, hogy a fertőzött program futtatásakor a víruskód is végrehajtásra kerüljön. Az már mellékes kérdés, hogy a fertőzött programon belül a víruskód a programfájl elejére, végére vagy a belsejébe kerül, hiszen a víruskód lefuttatása után az azt hordozó program visszkapja a vezérlést és fut tovább, mintha mi sem történt volna. E tekintetben a vírus mintegy trojanizálja a megfertőzött programot.

Az ellenük való védekezés ma már mindennapos dolog. Erre szolgálnak a víruskereső programok, melyek közül számos ingyenes vagy ingyen kipróbálható formában is elérhető.

Ezek a programok sokat segítenek a vírusok elleni harcban, de a problémát nem oldják meg teljes mértékben. Ha a kereső pusztán csak értesít róla, hogy állományaink fertőzöttek, akkor mindössze minimális segítséget kaptunk a víruskeresőtől - a probléma nem hárult el. Az eltávolítás beprogramozásához viszont a vírusokat egyesével fel kell dolgozni, és elemezni kell működésüket. Ez legtöbbször még ma is kézi erővel történik, bár a munka jelentős részét automatizálták speciális célszoftverekkel és berendezésekkel (például a vírusokat rengeteg állomány megfertőzésére kényszerítő és azonosság-felkutató rendszerek nagy segítségére vannak a szakembereknek). A vírusvédelemmel (és a víruskészítéssel) foglalkozók 1992 óta tudnak róla, hogy léteznek víruskészítő programok, amelyek segítségével bárki néhány billentyűleütéssel vagy egérgattintással "az igényeinek megfelelő" vírust készíthet. 1998 október 2-án azonban addig példa nélkül álló esemény történt. Minden nagyobb víruskereső vállalat kapott egy vírusokat tartalmazó „csomagot”, melyben több, mint tizenötezer addig ismeretlen vírusminta érkezett. Mindezt emberi erővel feldolgozni komoly feladat volt minden ezzel foglalkozó cég számára (egy átlagos vírus feldolgozása egy jó szakembernek nagyjából 3-5 perc. A Symantec víruskutató laborja számára a feldolgozás több, mint 7 napig tartott - ami a vírusok feldolgozási idejében éveknek tűnik...)⁵⁷.

A vírustörténelem egyik legkártékonyabb szereplője a „Melissa”, mely Microsoft Office- és levelezőprogramok segítségével e-mailben terjedt el, és mivel az internetet választotta terjesztő médiumként, hihetetlenül gyorsan sikerült a világ minden pontjára eljutnia. Az, hogy mindössze körülbelül 300,000 számítógépet sikerült csak megfertőznie, az nagymértékben köszönhető annak, hogy az „antivírus cégek” már előre figyelmeztették a felhasználókat, hogy vírustámadás várható, így sok vállalat naprakész vírusvédelmi programot épített be a számítógépes rendszerébe.

Az internet, mint közvetítő közeg használata egyre általánosabbá válik, így egyre nagyobb a potenciális veszélyeztetettek száma. Ráadásul a vírusok is egyre kifinomultabbak, a BubbleBoy vírus aktivizálódásához például már meg sem kell nyitni az e-maillal érkezett mellékletet - a vírus aktivizálódásához elegendő az e-mail elolvasása, ami a terjedési sebességet drasztikusan megnövelheti. Egy másik jellemző trend a különböző vírustípusok kombinálása. A 2001-es év érdekes (és a felhasználók számára igen költséges) újdonságokat hozott a vírusok fejlődésében. Megjelentek a hordozó programoktól független, önálló kódok, azaz wormok ("férgek"). Ezek a programok a felhasználók beavatkozása nélkül, önerőből

⁵⁷ <http://www.virushirado.hu/>

képesek szaporodni - mára pedig ezek a károkozók jelentik a legfőbb veszélyforrást. A fertőzési sebesség drasztikusan felgyorsult. Az első, floppykon terjedő vírusok általános elterjedéséhez évekre volt szükség. A Word dokumentumokat fertőző makróvírusok tipikus elterjedési ideje néhány hónap volt. Az e-mailben terjedő makróvírusok akár egy-két hét alatt képesek voltak az elterjedésre, a legújabb féregvírusoknak pedig mindössze néhány órára van ehhez szüksége. A Nimda vírus - melynek érdekessége, hogy egyszerre négy különböző fertőzési mechanizmust is képes alkalmazni - megjelenésekor 24 óra leforgása alatt 2,2 millió gépet fertőzött meg.

Egy másik lehetséges terület a telekommunikáció és az internet összekapcsolódáskor születik. Egyre inkább elterjednek a kézi-számítógépek (laptopok), illetve az egyre intelligensebb, kézisámítógép-képességekkel rendelkező mobiltelefonok. Ezek megtámadásával komoly károkat lehet okozni a telekommunikációban is - teoretikusan elképzelhető, hogy akár a telefonszolgáltatási rendszer is összeomolhat a jövőben egy esetleges vírustámadás következtében. Várható, hogy még tovább gyorsulhat a vírusok terjedési üteme. Tudományos kutatási projektek keretében tanulmányozzák ezt a témát ma is, és kimutatható, hogy a mai technológia felhasználásával is készíthető olyan vírus, amely akár 15 perc alatt képes lehet a globális elterjedésre. Persze nem csak a vírusok fejlődnek folyamatosan, felveszik a kesztyűt a vírusokkal folyamatosan lépést tartani igyekvő antivírus cégek is. Miközben 1992-ben például hónapok is elteltek két víruskereső-frissítés kiadása közt, 1995-ben pedig jellemzően hetente adtak ki a fejlesztők újabb adatbázis-frissítéseket, 1998-ra napi rendszerességgel indult be ez a szolgáltatás a nagyobb fejlesztőknél. (A víruskutatók átlagosan 2-3 óra alatt képesek egy-egy frissen megjelent vírus analizálására, és a keresőkbe beépít frissítésére, és a közeljövőben várható az intelligens, valósídejű frissítést megvalósítani képes rendszerek megjelenése.)

Híres vírusok

KLEZ

A Klez.H vírus a fertőzött gép merevlemezén található dokumentumokból egyet véletlenszerűen kiválaszt, és azt továbbküldi a vírussal együtt különböző címekre, így titkos vagy bizalmas információk kerülhetnek idegen kezekbe. Megjelenése óta a vírusstatisztikák éllovasa, rengeteg levelet küldenek a fertőzött gépek és ezekben a levelekben a feladó legtöbbször hamis, így a visszaküldött figyelmeztetésünk sem éri el a célját

NIMDA

A Nimda vírus - melynek érdekessége, hogy egyszerre négy különböző fertőzési mechanizmust is képes alkalmazni (EXE, LAN, WEB, MAIL) - megjelenésekor 24 óra leforgása alatt 2,2 millió gépet fertőzött meg.

SIRCAM

Mindössze hat nappal július 18-i felfedezése után a SirCam internetes féreg már az egész világon elterjedt és bizonyítottan az egyik leggyakoribb károkozó programmá vált. A SirCam vírus a fertőzött gép merevlemezén található dokumentumokból küld egyet tovább a vírussal együtt különböző címekre. A féreg által elfoglalt lemezterület okozta károkon kívül figyelmet érdemel a SirCam pusztító rutinja is: 5% esély van rá, hogy a féreg a Windows mappa minden alkönyvtárát és fájlját kitörölje, így ebben az esetben a gép már nem fog elindulni.

CIH-CERNOBYL

Érdekes esemény-láncot indított el a sokak által ismert CIH vírus. Ennek első jelentései 1998 elejéről származnak, és jó néhány változata született az idők során. Különlegessége, hogy a Pentium processzorral rendelkező számítógépekben olyan hibát képes okozni, amely a hardver javítása nélkül nem orvosolható. A legismertebb és legelterjedtebb verzió minden év április 26-án aktivizálódik, ekkor fejt ki hatását. Ez a változat azonban csak 1998 közepén terjedt el szélesebb körben, így az első aktivizálódási dátuma 1999. április 26-a lett.

STONED

Rezidens lopakodó vírus, amely egyik floppyról a másikra terjed. A rezidens rész figyel, hogy a vírus ott van-e még, és ha úgy látja, hogy mentesítették, akkor a következő pillanatban megint visszaírja.

BHP

A 64 User újság egyik számában azt írta, hogy a Commodore 64-es gépre szerencsére lehetetlen vírust írni. Egyik este a mailbox-ukba érkezett a BHP vírus a Bayerische Hacker Post szervezettől. A Program RUN futtatáskor az elindított program helyett a "Fatal error in 1986" szöveget írta ki és a LIST paranccsal való listázás eredményét is módosította. A vírus egyik lemezről a másikra tudott terjedni, már ezen a platformon is. A vírus alaposabb vizsgálatakor látszott, hogy azt igazi profik készítették.

Romboló hatású vírusok

A vírusok részei:

1. mag (a magot alkotó program igen változatos lehet. Ez határozza meg a vírust, a hatását, károkozó illetve ártalmatlan voltát.)
2. aktivátor (valamely logikai feltétel vizsgálatát végző programrész. Amennyiben ez a feltétel teljesül, akkor ez kiváltja a magban rögzített utasítás-sorozatot. Ezek a feltételek vonatkozhatnak egy bizonyos időpontra, időtartamra...A lényeg, hogy a vírus aktiválása véletlenszerű legyen, ezáltal a felhasználót felkészületlenül érje.)
3. örökítő (ez biztosítja a víruskód önreprodukálását)

Károkozó vírusok fajtái:

1. File vírusok
2. Bootvírusok
3. Összetett (multipartate) vírusok
4. Polimorf vírusok
5. Lopakodó (stealth) vírusok
6. Makro vírusok
7. Trójai programok
8. Backdoor programok
9. Email vírusok
10. Retrovírusok

File vírus

A file vírusok fájlokat fertőznek meg. Egyszerűbb esetben, ha mentesítjük a fertőzött fájlt, visszakaphatjuk az eredeti, teljes állományt, más esetben azonban a vírus felülírással fűzi magát az eredeti állományhoz, és az átírt részt nem menti el sehova. Ilyenkor a mentesítés sem lehetséges.

Boot vírusok

Ezek a vírusok arra a lemezterületre írják magukat, ahol normális esetben az operációs rendszert indító rész van, ezért amikor a gép megpróbálja betölteni a rendszert, helyette a vírust fogja elindítani. A vírus persze utána elindítja a rendszert is, de ekkor már a memóriában van.

Összetett (multipartate) vírusok

Az összetett vírusok több fájltypust is képesek megfertőzni (pl: doc, xls, ppt) vagy fájlokat és Boot szektorokat is egyaránt fertőznek.

Polimorf vírusok

Képesek változtatni a megjelenési formájukat, mely többnyire minden fertőzéskor változik, így nehezítve a felismerést.

Lopakodó (stealth) vírusok

A lopakodó vírusok megkerülve az operációs rendszert és a vírusvédelmi programokat, meghamisítják az információkat. Ezáltal látszólag tiszta állapotot képesek mutatni.

Makro vírusok

Olyan vírusok, melyek a Microsoft Office programjaiba ágyazódva különböző kártékony hatást fejtenek ki. Ez akár régebbi file vírus különböző könyvtárakba való kibocsátása is lehet.

Trója programok

A Trójai programok magukat hasznos programnak álcázó kártevők. Ezek a programok nem sokszorozítják magukat, viszont kárt tesznek a rendszerben. (Fájlokat törölnek, meghajtót formáznak, stb.) Jellemzően elektronikus levélben érkezik és nem küldi el magát automatikusan további címekre. Egy humorosnak vagy hasznosnak ígérkező segédprogramként jelentkezik, de futtatása után azonnal vagy időzítve jelentkezik kártékony hatásai.

Backdoor programok (hátsó ajtó)

A Backdoor program olyan, a felhasználó számára általában nem látható elem, amely telepítése után teljes kontrollt adhat a számítógép felett egy vagy több távoli személynek. Így a Backdoor terjesztőjének vagy használójának lehetősége nyílik arra, hogy az interneten keresztül egy másik gépen tárolt adatokat megtekintsen, módosítson vagy töröljön, de emellett segítségével "megfigyelhető" a gépen dolgozó felhasználó - követhető, hogy mely billentyűket nyomta le, milyen jelszavakat használt, mely Web-lapokat látogatott meg stb. A lehetőségek elméletileg korlátlanok, gyakorlatilag a megvalósítástól függenek.

E-mail vírusok

Az e-mail üzenetekben terjedő vírusok napjainkban egyre gyakrabban fordulnak elő. Jellemző rájuk, hogy igen rövid idő alatt képesek akár az egész világon elterjedni és az adott vírusra jellemző, változatos módszerekkel károkat okozni. Jó példa erre a SirCam internetes féreg, amely mindössze hat nappal a 2001. július 18-i felfedezése után már az egész világon elterjedt és bizonyítottan a leggyakoribb károkozó programmá vált.

A levél szövege igyekszik elosztatni a felhasználók gyanakvását azzal, hogy az több előre megírt lehetséges variációból kerül kiválasztásra. A levélmelléletekben is sokféle változattal találkozhatunk, igen gyakori például, hogy a felhasználók kíváncsiságára (Jennifer Lopez, Kournikova, Britney Spears képeknek vagy barátilag ajánlott képernyővédőknek álcázott vírusok) vagy jóhiszeműségére építenek (az I-Worm-Gibe vírus Microsoft javítócsomagnak álcázza magát).

Az alkalmazott büntető rutinok legalább ilyen változatosak lehetnek: a levelek továbbküldésétől kezdve egészen a Windows könyvtár, vagy akár az összes meghajtó állományainak törléséig vagy rosszabb esetben személlyel való felülírásáig.

A már korábban említett SirCam vírus a fertőzött gép merevlemezén található véletlenszerűen kiválasztott dokumentumunkat küldi tovább a vírussal együtt különböző címekre. Ily módon titkos vagy bizalmas információink kerülhetnek idegen kezekbe. Végül, de nem utolsó sorban az is szinte gyakorlattá vált, hogy a vírusok megpróbálnak egy hátsó ajtót nyitó (backdoor) programot telepíteni az áldozatok gépére, melyen keresztül minden adatunk, winchesterünk tartalma kiszolgáltatottá válik a rosszindulatú vírusterjesztő számára.

Retrovírusok

A retrovírusok célzottan a vírusvédelmi programokat támadják meg úgy, hogy megpróbálják azokat fizikailag is törölni vagy futó moduljaikat kikapcsolni.

Ártalmatlan vírusok

Ezek a programok, bár nem okoznak kárt, mégsem nevezhetőek teljesen ártalmatlannak, ugyanis leterhelhetik a rendszereket, megzavarhatják, illetve megnehezíthetik a felhasználók munkáját. Máskor pedig pánikot keltve fontos fájlok letörlésére bírhatják a tapasztalatlan felhasználókat, így okozva súlyos nehézségeket. A különbség a romboló és az ártalmatlan vírusok között, hogy az utóbbiak magja üres, vagy olyan utasítást tartalmaz, mely nem okoz jelentősebb kárt.

Hoax, azaz álhír (átverés)

Az úgynevezett HOAX-ok vagyis hamis levélriasztások csak a levélforgalom generálást idézik elő.

Joke vagyis vicces program

Ártalmatlan program, amely valamilyen váratlan és humorosnak vélt dolgot jelenít meg a képernyőn: fejjel lefelé fordított Windows ablak, vicces képernyővédő, a lemez formattálását eljátszó és erről üzeneteket küldő, de valójában kárt nem tevő programocska.

Számítógépes bűnözés elleni küzdelem hatékonyabbá tétele

Ki és mit tehet a számítógépes bűnözés ellen?

Jogalkotói feladatok

A magyar büntetőjogi szabályozásról szóló fejezetben kitértem a különböző véleményekre, melyek eltérően akarták szabályozni a számítógépes bűnözést. Végül egyes bűncselekmények szankcionálására megmaradtak a régebbi tényállások keretei.

Más esetekben azonban nem alkalmazható ez a módszer, és új tényállás megalkotására került sor.

Azáltal, hogy mindkét módszer megjelenik a Btk-ban, egyfajta rendszertelenség figyelhető meg a számítógépes bűnözés szabályozása terén. Míg egyes országok külön fejezetet alkottak ezen tényállások számára, addig a magyar Btk. Különös részének eltérő fejezetei, címei egyaránt tartalmazzák e körbe eső bűncselekményeket.

Az új módosítás részben eleget tesz a nemzetközi kívánalmaknak, de ugyanakkor számos kritika éri mind a jogászok, mind a laikusok oldaláról.

Legfontosabb változás az addigi szabályozással szemben, hogy a célzatra tekintet nélkül rendeli büntetni bármely, a védelmi intézkedés megsértésével, kijátszásával történő belépést, bent maradást. Ezáltal az ellen is büntetőeljárás indul, aki biztonsági hibákat tár fel, hisz azt csak tényállásszerű magatartással fedezhette fel. Ez a cselekmény a társadalomra nem veszélyes, sőt, éppen hogy annak védelmét, biztonságát segíti elő.

Ugyanakkor számos kérdésben nem ad kellő segítséget a jogalkalmazónak, nem ad egyértelmű definíciókat.⁵⁸

Számos, első sorban nem a büntetőjogi területen, nem korszerű, nem megfelelő a szabályozás, de a büntetőeljárásról szóló törvény sem felel meg teljes mértékben a számítástechnikai bűnözés elleni harc által megkívánt feltételeknek. Szakdolgozatoknak nem célja a büntető eljárásjog ezen vonatkozásainak bemutatása, így csak jelezném, hogy többek között célszerű lenne a számítógépes rendszert nevesíteni egyes eljárásoknál: házkutatásnál, szemlénél illetve a bizonyítás felvételénél. Számítógépes bűnözés sajátos jellege, az, hogy a számítástechnikai adatok kezelése speciális ismereteket követel meg a bűnüldözőktől, specifikus jogi szabályozást tesz szükségessé.⁵⁹

⁵⁸ lásd. például adat, mely egyes esetekben „dologként” szerepel a törvénytövegekben (lefoglalás), máshol pedig csak az adathordozó közvetítésével kerül eljárás alá. Az adat és az adathordozó kapcsolata sem megfelelőképpen tisztázott.

⁵⁹ Mint ahogy ezt a Cybercrime Egyezményről szóló részben meg is említettem

A megelőzés és a felderítés érdekében indokolt lenne törvényileg szabályozni az internet-szolgáltatók, üzemeltetők feladatait, lehetőségeit, felelősségét, valamint a bűnüldöző szervekkel való együttműködési kötelezettségeik meghatározásához.⁶⁰

Az internetes bűnözés hatékony üldözése megköveteli az internet kifürkészésének technikai és jogi feltételeinek megteremtését, melyre egyes országokban, illetve már az Európai Unióban is sor került illetve javaslatként az Európai Parlament döntésére vár.⁶¹ Ezen törekvések azonban mindig erős ellenállásba ütköztek, hisz a már megalkotott jogszabályok felhatalmazzák a létrehozott szervezeteket minden eddiginél szélesebb körű megfigyelésre, melyek akár ipari kémkedéshez is vezethetnek. Ezáltal összefonódnak a rendőrségi és a titkosszolgálati nyomozati területek. Például amennyiben elfogadják a holland "hírszerző és biztonsági szolgálatokról" szóló törvény-tervezetet, akkor a holland titkosszolgálat (BVD) hatásköre kibővül, és válogatás nélkül lehallgathatja a más országok polgárai között zajló műholdas kommunikációt, és speciális kulcsszavak alapján szaglászhat az interneten. A BVD emellett titkosszolgálati pluszfeladatokat is kap, hiszen ezen túl a gazdasági információkat is gyűjtenie kell. Ezen kívül a vitatott törvény a szolgálat számára legálissá teszi a számítógéprendszerek elektronikus és fizikai értelemben vett feltörését. Behatolhatnak lakásokba és irodákba, adatokat tulajdoníthatnak el számítógépekről, vagy azokat módosíthatják illetve törölhetik. Trójai faló programokat installálhatnak, jelszavakat szerezhetnek meg, hogy ezzel biztosítsák a rendszerbe való bejutást, és hogy feltörhetőek legyenek a titkosítási eljárások. Legkomolyabb hatáskörbővítést azonban egy utólag hozzáírt fejezet rejti. Eszerint a szolgálat megkapja a felhatalmazást arra, hogy minden nemzetközi kommunikációt, amely nem kábelen keresztül történik, teljes egészében vizsgálhasson, és a megfelelő szempontok szerint, személyek, csoportok vagy kulcsszavak után kutatva csemegézhessen benne. A fejezethez fűzött magyarázat szerint a teljes körű lehallgatást azért kell biztosítani, mivel így ellenőrizhető, nem rejt-e valamilyen, az ország számára értékes üzenetet a nemzetközi kommunikáció.⁶²

⁶⁰ Kunos Imre: A számítógépes bűnözés

⁶¹ Az Európai Parlament ideiglenes bizottságot állított fel, melynek feladata elsősorban az Echelon rendszer kapcsán a hírszerző szolgálatok működésének és a telekommunikációs csatornák lehallgatásának feltételeinek kidolgozása.

⁶² <http://index.hu/tech/jog/miniechelon/>

Ezzel itt Európában is megvalósulna az épp európai részről keményen bírált amerikai Echelon-jelenség. Ezt a szervezetet még a hidegháború idején hozták létre, és joga volt világszerte telefonbeszélgetések, faxok, e-mailek tartalmát kifürkészni. Ez nagy felháborodást váltott ki a többi országból, hisz könnyen válhat ipari kémkedése az, amit manapság elvileg bűnmegelőzési és bűnüldözési céllal működtetnek.

Világszerte megfigyelhető, hogy az országok igyekeznek olyan nemzeti, illetve nemzetközi szervezeteket létrehozni, melyek felhatalmazást kapnak az internet széleskörű megfigyelésére, de ezzel ugyanakkor nem sértve más országok szuverenitását és emberi alapjogokat. Az Európai Unióhoz való csatlakozásunk után tehát mi is részesei leszünk ezeknek a nemzetközi szinten intézményesült kereteknek, ezáltal pedig az ilyen szervezetek körül folyó vitáknak is.

Jogalkalmazóra háruló kötelezettségek

Jogalkalmazótól a jog ismeretén kívül speciális ismereteket kíván meg minden olyan ügy tárgyalása, melyben számítógépes bűncselekmény miatt indítottak eljárást. Az Egyesült Államok egyik tagállamában, Kaliforniában a Legfelsőbb Bíróság speciális tanácsa jár el ilyen ügyekben, tagjai között számítógépes szakemberek is vannak.⁶³ Bibó István szakkollégium által szervezett „Internetjogi hétvége” című büntető- és polgárjogi konferencián többször elhangzott, egy-egy jogeset ismertetésénél, hogy az ügyvédek, ügyészek és a bírók versenyt futva az idővel olvassák el a különböző szakkönyveket, hogy a tárgyaláson nagyjából megértsék, amit a eljárás alá vont személyek mondanak. Sajnos, kevés az olyan jogász, aki a jogi szakképzettsége mellett a számítástechnika terén is kielégítő ismerettel bír.

Bűnüldöző szervek munkája

A legtöbb fejlett országban külön internetes rendőri egységet hoztak létre nyomozók és számítástechnikai szakértők bevonásával. Ezek az egységek folyamatosan figyelik az internetet, kihasználják az anonimitás előnyeit, egyszerű felhasználóként avagy éppen bűnelkövetői szándékkal bíró internet-használóként tüntetik fel magukat, és igyekeznek kipuhatolni mások bűnös szándékait.

⁶³ Dr. Pusztai László: Számítógépes bűncselekmények nyomozása

Ugyanakkor azt is sugározzák a társadalom felé, hogy állandó megfigyelés alatt tartják a világhálót. A rendőrség honlapján tesznek közzé PR-anyagokat, illetve chat- és egyéb fórumokon nyíltan felfedik nyomozói mivoltukat.

Elengedhetetlen a nyomozók állandó továbbképzése, hisz a számítástechnikai ismereteket folyamatosan frissíteni kell, mivel azok a technika gyors fejlődésével pár év alatt elavultá válnak.

ORFK

Hazánkban az interneten elkövetett bűncselekményeket az általános nyomozóhatóság, a rendőrség vizsgálja. Általában a Budapesti Rendőr-főkapitányság gazdaságvédelmi- (gazdasági jellegű internetes bűncselekmények, például számítógépes csalás esetén) illetve szervezett bűnözés elleni osztálya jár el.

2000. február 1-jén felállított az ORFK Kommunikációs Igazgatóságán egy 4 fős egységet, melynek feladata az interneten való rendőri jelenlét, kommunikációs és bűnügyi szempontból. Ezzel egy időben az Elemző és Koordinációs Igazgatóságon is megkezdődött a nemzetközi tapasztalatok gyűjtése és a kapcsolatok kialakítása.

Az Internetes Csoport tevékenységének kiemelt területei:

1. gyermekpornográfia
2. szélsőséges politikai nézetek terjesztése
3. szellemi alkotások védelme ellen irányuló adattartalmak
4. tiltott termékek, anyagok kereskedelme (kábítószer, robbanóanyag, hamis okmány)
5. hálózat biztonságát sértő tartalmak kiszűrése
6. nemzetközi kapcsolattartás más országok rendészeti szerveinek high-tech bűnözés elleni egységeivel
7. kapcsolattartás társ rendészeti szervekkel, és hatóságokkal, jogszabály előkészítésből fakadó, az egység tevékenységét érintő jogalkotási folyamatokban való aktív részvétel

Az egység tagjai több éves rendőri tapasztalattal (szervezett bűnözés, vagyonbiztonság, gazdaságvédelem) rendelkező tisztek, akik rendelkeznek megfelelő számítástechnikai ismerettel (1 fő programozó matematikus, 1 fő hardveres szakember), valamint a szükséges speciális jogi (1 fő Internet-jogi szakértő) ismeretekkel.

A csoport következő akciója volt, hogy 2003. június 16-ától 22-éig egy héten keresztül napi 18 órában a „gyalogló chat”-en a „netrendőrség szobában” válaszolt a csetelők által feltett kérdésekre, ezáltal tájékoztatást nyújtott eddigi eredményeikről, működéséről, az internetes bűncselekmények jellegéről. Valamint tanácsot adtak bűnmegelőzés terén.⁶⁴

Sajnos, mint ahogy azt az Elender-ügy során láthattuk, a rendőrség még ma is rengeteg hibát követ el a nyomozás során. Ez abból adódik, hogy nincsenek megfelelően kiképezve a számítógépes bűncselekmények sajátosságainak kezelésére.

Európai Unió

Az internetes bűnözés elleni küzdelem és a hálózati adatbiztonság fokozására új, uniós szerv létrehozását tervezi Brüsszel is (megalakulását ez év januárjára tervezték, de késlekedtek a felállítással)

Az Európai Hálózat- és Információbiztonsági Ügynökség feladata elsősorban a már meglévő tagállami hivatalok munkájának koordinálása lenne. Hálózat- és információbiztonsági ügynökség létrehozását javasolja az Európai Bizottság. Az új EU-ügynökség feladata lenne a különböző tagállami és magánszektorbeli internet-biztonsági szervek munkájának koordinálása, valamint tanácsadás mind a tagállamok, mind az uniós intézmények számára.

Az Európai Unió internet-stratégiája, az e-Európa program konkrétan is kívánatosnak nevezi a tagállami szervek munkájának jobb koordinálását ezen a területen.

A már létező Europol tevékenységét egészítené ki.

Az Europol az EU bűnüldözési információs rendszerét jelenti, melynek alapköve integrált bűnüldözési adatbázisok létrehozása és a koordinált információcsere jogszabályi és szervezeti háttérének megteremtése.

A későbbi, unión belüli együttműködésünk jogi alapjait az 1998. májusában elfogadott „Csatlakozás előtti megállapodás a szervezett bűnözés elleni harcban” című dokumentum illetve a többek között a megállapodás alapján megszületett 1999. évi LIV. törvény rakta le. A törvény megadja a jogi keretét az Europol és az Interpol szervezetében megvalósuló

⁶⁴ Az Internetes Csoportra nézve változásokat tervez a rendőrség. Koordinációs feladata mellé valószínűleg nyomozati jogkört is kap, ugyanakkor viszont lehet, hogy beépül más rendőrségi szervekbe.

együttműködésnek és információcserének. A törvény létrehozta a rendőrség szervezetébe tartozó Nemzetközi Bűnügyi Együttműködési központot, melynek feladata az információ- és adatközvetítés a magyar és a nemzetközi bűnüldöző szervek között.

Kínai internetrendőrség

A legdrasztikusabb megoldásokat a kínai jogalkotók és bűnüldözők találják ki. Kínában például tilos a „Google” és az „AltaVista” keresőprogramok használata, mivel ezek porszívó módjára mindent felszippantanak, és így könnyen pornóoldalakat adhatnak ki, egy-egy keresés alkalmával. Sokan azonban inkább politikai célzatot sejtnek ezen intézkedések mögött. A kínai hatóság igyekszik megakadályozni minden, neki nem tetsző honlap elérhetőségét, például úgy, hogy lehetetlenné teszik kínai szerverekről a nyugati keresőprogramok elérését.⁶⁵

Társadalmi szféra

Internetszolgáltatók felelőssége

Az Egyesült Államokban a védelemről az iparnak és az internet-szolgáltatóknak kell gondoskodniuk, a jogalkotás ott jelenik meg, ahol a technikai alapú védelem már nem elégséges. Az EU országaiban, a legtöbb EU-n kívüli országban, Kanadában a hálózati bűnözés elleni fellépés közügy, de köztes megoldásként megjelennek a szolgáltatók jól körvonalazott feladatai is.⁶⁶ Az Európai Unió gyakorlatában is megfigyelhető, hogy egyre nagyobb az internet-szolgáltatók felelőssége. Olyan technikai mechanizmusok bevezetését várják el tőlük, melyek segítségével az illegális anyagok nyomára lehet bukkani.⁶⁷

Ulrich Sieber német jogtudós a CompuServe-ügy kapcsán kiállt az internet-szolgáltatók „ártatlansága” mellett. Az eset nagy nemzetközi visszhangot⁶⁸ váltott ki, amikor a CompuServe egyik vezetőjét elítélték, amiért gyermekekről készült pornográf felvételek kerültek fel az internetre. Sieber világszerte érvelt Felix Somm mellett, többek között azzal

⁶⁵ <http://legjobblap.hu/light/cikk.html?id=1857&rw=1>

⁶⁶ <http://www.index.hu/tech/jog/draohack/>

⁶⁷ http://www.computerworld.hu/hirek_hir.php?id=5680

⁶⁸ Az Egyesült Államokban tüntetést szerveztek az ítélet ellen. Többek között úgy adtak hangot tiltakozásuknak, hogy német sört öntöttek ki a San Francisco-i Goethe Intézet előtt.

vádolva a bajor rendőrséget, hogy a kínai internet-cenzúra útjára léptek. A szolgáltatókat funkcionalitás alapján különböztette meg, és közülük csak azoknak a felelősségét tartja jogosnak, akik előállítják illetve tulajdonosaik a tiltott termékeknek, oldalaknak (*Content-Provider*), vagy pedig tárolják az adatokat és így befolyással lehetnek azok tartalmára is (*Service-Provider*). Az egyszerű közvetítő, internet-szolgáltató (*Acces-Provider*) azonban nem tehető felelőssé az oldal, az adatok tartalmáért, hisz nincs arra kapacitása, hogy az egész „adatfolyamot” ellenőrizze és cenzúrázza. A jog pedig nem várhat el olyat, amit technikailag lehetetlen kivitelezni. Ezen az alapon a német Lufthansa nevű légitársaságot is elítélhetnénk, amiért Bangkokba repülő gépein szex-turisták utaznak.⁶⁹

Érintettek részéről elvárható magatartás

Az Egyesült Államokban 1996 óta működik egy program, melynek lényege, hogy a cégek megosztják egymással tapasztalataikat, információikat a támadásokról, tájékoztatják egymást és az FBI-t a lehetséges a betörési kísérletekről és a felbukkanó számítógépes vírusokról.

Látencia kifejtésénél kitértem arra, hogy a cégek általában nem jelentik a rendőrségnek, ha támadás éri őket, mert ezzel megrendülne bennük a bizalom. Így azonban épp a bűnözők malmára hajtják a vizet, akikre így nem csap le az igazságszolgáltatás. Amennyiben hatékonyabb lenne az együttműködés a sértettek és a rendőrség között, a bűnüldözés is nagyobb sikereket érhetne el.

Média szerepe

A különböző médiumok nagy hatással vannak/lehetnek az emberek gondolkodásmódjára azzal, hogy mely információkat és milyen módon tárlják. A számítógépes bűnözéssel kapcsolatban két észrevételt tennék a média hibáiról:

1. olyan újságírók közvetítik a nyilvánosság felé az eseteket, akik számítástechnikai ismerettel nem rendelkeznek, még az alapvető fogalmakkal sincsenek tisztában.
2. hajlamosak a bűnelkövetőkből mai „Robin Hood”-okat csinálni, ezzel mintegy arra buzdítva a fiatalokat, erre hajlamosokat, hogy ők is lépjenek a „hackerkedés-crackerekedés” útjára.

⁶⁹ www.artikel5.de

Pedig a médiának van a legnagyobb szerepe abban, hogy számítógépes bűnözésről reális kép alakuljon ki a társadalomban.

Irodalomjegyzék

1. A. Girginov: Az elektronikus számítógépek és a büntetőjog, Magyar Jog 12/86: 1063 old.
2. Annabelle Bolt: Elektronikus bűnözés Nagy-Britanniában, Belügyi Szemle 11/99. szám
3. Balogh Zsolt György: A jogi informatika válogatott fejezetei Egyetemi jegyzet. Közzéteszi a Janus Pannonius Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi kar. Pécs, ny.n. 1997.
4. Balogh Virág: On-line marketing, E-Akták, Bibó István Szakkolégium Internetjogi Kutatócsoport, 2003, 9-33 old.
5. Büntető Törvénykönyv (1978. évi. IV. törvény): KJK-Kerszöv Jogi és Üzleti Kiadó Kft, Budapest, 2003.
6. Dallos Norbert: A számítógépes csalás büntettének egyes értelmezési kérdéseiről a komputerbűnözés tükrében, KJK-Kerszöv Jogi és Üzleti Kiadó Kft, Budapest, 2003
7. Dudás Ágnes: „Aki bújt, aki nem...Mehet?” avagy fogyasztóvédelmi kérdések internet-berkekben, E-Akták, Bibó István Szakkolégium Internetjogi Kutatócsoport, 2003, 33-65 old.
8. European Committee on Crime Problems: Computer-Related Crime, Strasbourg, 1990
9. Feledy Botond: Nemzetközi lehallgató- és megfigyelőrendszerek az Echelon rendszer európai parlamenti vizsgálata tükrében, E-Akták, Bibó István Szakkolégium Internetjogi Kutatócsoport, 2003, 65-101 old.
10. Gally Eszter: A szolgáltató felelőssége, E-Akták, Bibó István Szakkolégium Internetjogi Kutatócsoport, 2003, 135-171 old.
11. Thomas Gramespracher: Hacker und Cracker (Moderne Helden und/oder Vandalen des Informationszeitalters?), szemináriumdolgozat, Bonn, 2003
12. Gergely Máté: Nyomozás az interneten, Belügyi Szemle 10/2002: 31-38 old.
13. Katharina Gras: Rechtsextremismus im Internet, szemináriumdolgozat, Bonn, 2003
14. Hajzer Károly: Digitalizált nyomozás-Robotsaru-2000, Belügyi Szemle 11/99: 116-128 old.

15. Dietmar Janel-Alfred Schramm-Elisabeth Staudegger: Informatikrecht, Springer, Wien, 2003, 337-379 old.
16. Jármay Tibor: Fantom.net-avagy anonimitás az interneten, Belügyi Szemle 4/2002: 151-155 old.
17. Jékyné Wohlfarth Zsuzsanna: Számítógép segítségével elkövetett bűncselekmények, Belügyi Szemle 11/99: 43-50 old.
18. Jóri András: Az információs társadalom és a jog alakulása, MTA, Budapest, 2002, 70-72 old.
19. Kaba Tamás: A bankrendszeret érintő számítógépes bűnözés, Belügyi Szemle 11/99: 91-96 old.
20. Christian Kempf: Heimliche Bildaufnahmen, szemináriumdolgozat, Bonn, 2003
21. Kertész Imre-Pusztai László: A komputerbűnözés és az információs technológiával kapcsolatos egyéb bűnözési fajták, Ügyészségi értesítő 1/93: 10-19 old.
22. Kertész Imre: A számítógépes hamisítás, Rendészeti Szemle 4/93: 13-20 old.
23. Kunos Imre: A számítógépes bűnözés. A modern információtechnológia felhasználása a bűnözésben, Belügyi Szemle 11/99: 28-42 old.
24. Kunos Imre: A számítógépes bűnözés, Belügyi Szemle 11/99: 28-42 old.
25. Laczi Beáta: A számítógép és a büntetőjog, Magyar jog 3/2001: 137-152 old.
26. Laczi Beáta: A számítógépes környezetben elkövetett bűncselekmények nyomozásának és a nyomozás felügyeletének speciális esetei, Magyar Jog 12/2001: 726-738 old.
27. Torsten Lau: Cyber-Kriege und Cyber-Terror, szemináriumdolgozat, Bonn, 2003
28. Nagy Tibor: A számítástechnika hatása a büntetőjogra, Ügyészségi értesítő 2-3/92: 61-67 old.
29. Nagy Zoltán András: Informatikai bűncselekmények, Magyar Tudomány 8/2001: 946-957 old.
30. Nagy Zoltán: A számítógépes környezetben elkövetett bűncselekmények kodifikációjáról, de lege lata-de lege ferenda, Belügyi Szemle 11/99: 16-27 old.
31. Nagy Zoltán: A számítógéppel elkövethető hamisításokról, Belügyi Szemle 3/97: 28-38 old.
32. Nagy Zoltán: A számítógéppel megvalósítható vagyoni jogsértésekről, Bűnügyi Műhelytanulmányok 1/92: 22-26 old.

33. Nagy Zoltán: Az elektronikus adatfeldolgozó- és adatátviteli rendszerek elleni támadás büntetőjogi értékeléséről, Magyar Jog 10/96: 596-602 old.
34. Nagy Zoltán: Az informatika és a büntetőjog, Magyar Jog 1/91: 21-26 old.
35. Nagy Zoltán: Konferencia az információtechnikai bűnözésről, Magyar Jog 2/93: 102-104 old.
36. Nagy Zoltán: A számítástechnikai rendszer és adatok elleni új bűncselekmények, Belügyi Szemle 11/2002: 27-40 old.
37. Papp Péter: Etikus hacking, Belügyi Szemle 11/2002: 41-43 old.
38. Pergel Józsefné: A számítógépes bűncselekmények, Kovácsné Nagy Katalin Jubileum, 2001, 239-261 old.
39. Peszleg Tibor: Internet és bűnözés, Belügyi Szemle 12/2000: 30-35 old.
40. Pusztai László: A számítógépes bűncselekmények nyomozása, Belügyi Szemle 3/88: 42-48 old.
41. Pusztai László: Komputerbűnözés és büntetőjogi reform az NSZK-ban, Magyar Jog 11/87: 959 old.
42. Raymond, Gassin: Az informatika büntetőjoga, Magyar Jog 2/88: 162 old.
43. Sántha Ágnes: Bizonyítási eszközök a polgári perben és az internet, E-Akták, Bibó István Szakkolégium Internetjogi Kutatócsoport, 2003, 247-301 old.
44. Gabriele Schmölzer: Strafrecht, Springer, Wien, 2003, 36-79 old.
45. Siegler Eszter: A számítógéppel kapcsolatos és a számítógépes bűncselekmények, Magyar Jog 12/97: 736-742 old.
46. Jens Steger: Organisation, Erkenntnisse und Probleme der polizeilichen und justitiellen Bearbeitung von Computer- und Netz-Kriminalität in der BRD, szemináriumdolgozat, Bonn, 2003
47. Nadine Stephan: Zum Phänomen und zum Umgang mit Cyberstalking, szemináriumdolgozat, Bonn, 2003
48. Szabó Imre: Internetes bűncselekmények –különös tekintettel az internetes csalásra, E-Akták, Bibó István Szakkolégium Internetjogi Kutatócsoport, 2003, 301-325 old.
49. Számítástechnikai bűnözésről szóló egyezmény: Európa Tanács Információs és Dokumentációs Központja által kiadott nem hivatalos fordítást tartalmazó kiadvány (Convention on Cybercrime, Európa Tanács, Strasbourg, 2001. november 8)

50. Szentkúti Dániel: Az interneten továbbított jogellenes tartalomért való büntetőjogi felelősség egyes kérdései, E-Akták, Bibó István Szakkolégium Internetjogi Kutatócsoport, 2003, 325-349 old.
51. Tóth Mihály: Gazdasági bűnözés és bűncselekmények, KJK-Kerszöv Jogi és üzleti Kiadó, 2002
52. Tóth Mihály: Gazdasági bűncselekmények az alakuló joggyakorlatban, ELTE Továbbképző Intézet, Budapest, 1996, 257 old.
53. Villányi József: Az Európa Tanács informatikai bűnözéssel kapcsolatos egyezményéről, Magyar Jog 8/2001: 464-477 old.
54. Vladimir, Hanga: Bűncselekmények az informatikában, Magyar Jog 7-8/88: 693 old.
55. 1992. évi LXIII. törvény
56. 1995. évi LXV. törvény
57. 1996. évi CXII. törvény
58. 1999. évi LIV. törvény
59. 2001. évi CXX. törvény

Internetes oldalak:

1. <http://www.mte.hu/>
2. <http://www.emagyarorszag.hu/>
3. <http://www.complex.hu/>
4. <http://www.mit.edu/>
5. <http://www.hack.gr/jargon/>
6. <http://www.ccc.de/>
7. <http://www.defcon.org/>
8. <http://www.decursor.be/Hal2001>
9. <http://www.techtv.com/cybercrime/>
10. <http://www.hacktivity.hu/>
11. <http://www.haon.hu/internet/>
12. <http://www.bundesnachrichtendienst.de/>
13. <http://www.heise.de/>
14. <http://www.zapatistas.de.vu/>
15. <http://www.antivirus.hu/>
16. <http://www.virushirado.hu/>
17. <http://www.index.hu/tech/jog/miniechelon/>
18. <http://www.legjobblap.hu/light/>
19. <http://www.computerworld.hu/>
20. <http://www.artikel5.de/>

Nagy Tibor	Nagy Zoltán	Pusztai László	Siegler Eszter	Schmölzer-Schich	August Bequai	Martin Wasik	L.F. Young	Eric H. Holder, Jr.
<u>Informatika, mint a bűncselekmény tárgya</u>	Számítógépes visszaélés	Számítógépes visszélés	Szoftver-lopás	Támadás a hardware ellen - jogosulatlan belépés	Adatbűncselekmény	Jogosulatlan hozzáférés	Hagyományos, lopásszerű jogsértések	Számítógép, mint hardware és software együttese ellen irányuló (hackertámadás, adatlopás, vírusterjesztés)
szabotázs (technológiai merényletek, erőszak nélküli cselekmények)	Számítógépes szabotázs	Számítógépes szabotázs	Számítógép, mint eszköz	Támadás a software ellen - software lopás	Szolgáltatás-lopás	Számítógépes csalás	Szellemi tulajdonnal kapcsolatos jogsértések	Számítógép, mint médium, az elkövetés eszköze (számítógépes csalás, illegális termékek értékesítése)
kalózkodás (hardware, software, információ ellen)	Számítógépes kikémlelés	Számítógép kikémlelés	Számítógépes bűncselekmények	Támadás az adat ellen - adatmanipuláció	Tulajdonnal kapcsolatos jogsértés	Adatok vagy programok jogosulatlan elvitele	Szolgáltatás megzavarása és számítástechnikai eszközök megrongálása	Számítógép, mint tároló eszköz (kábítószer-kereskedő vevőlistája)
<u>Informatika, mint a bűncselekmény eszköze</u>	Számítógép- idő lopás	Gépidő-lopás			Ipari szabotázs	Számítógép- szolgáltatás vagy gépidő jogosulatlan használata	Szolgáltatás lopás	
vagyon elleni (közvetlen, közvetett eszköz)					Politikai szabotázs	Rombolás vagy megsemmisítés	Számítógépes pornográfia és fiatakorúak kihasználása	
személyek elleni					Egyéb rombolási cselekmény		Magánszféra számítógép általi megsértése	
egyéb bűncselekmények					Személyiséget sértő cselekmények		Számítógépes kikémlelés	
					Pénzügyi cselekmények		Egyéb hagyományos bűncselekmények	

